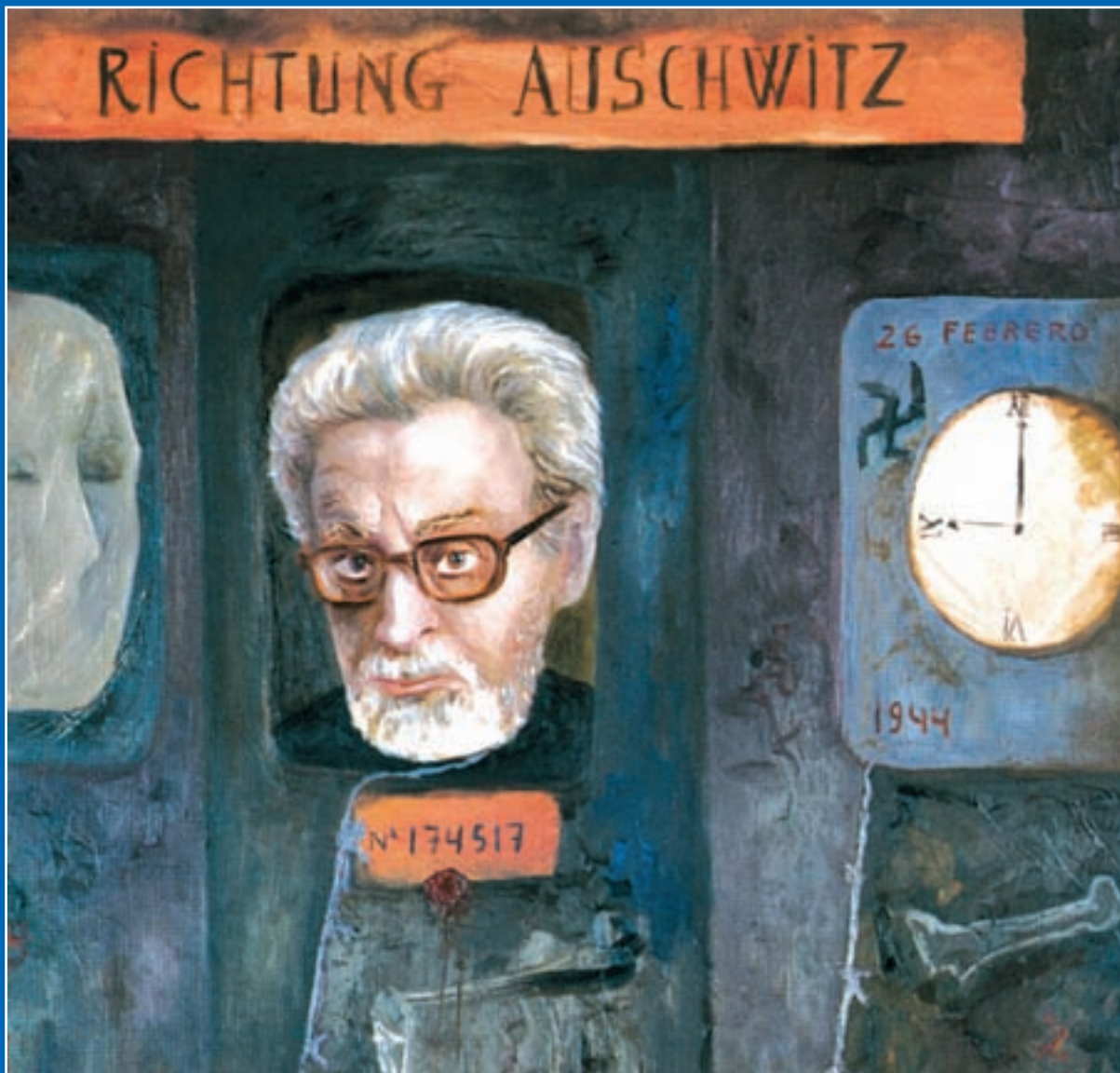

hakol

הקול

br. 103 siječanj / veljača 2008.
tevet / švat / adar 5768.

MEĐUNARODNI DAN SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

Židovska općina Zagreb, 27.1.2008.

SADRŽAJ

IMPRESSUM Ha-kol 103. siječanj-veljača 2008. tevet/švat/adar 5768. Glavna i odgovorna urednica Nataša Barac Urednički savjet Zora Dimbach, Živko Gruden, Tamara Indik-Mali, Damir Lajoš, Vera Dajht Kralj Tehnička urednica Nataša Popović Priprema i oblikovanje za tisak Magen d.o.o. Ha-kol glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj Lektorica Ivana Kurtović Budja Izdavač Židovska općina Zagreb, Palmotićeve 16, 10000 Zagreb, p.p. 986. Tel: 385 1 49 22 692 fax: 49 22 694 e-mail: jcz@zg.t-com.hr uredništvo: hokol@net.hr Za izdavača dr. Ognjen Kraus ISSN 1332-5892 Izlaženje Ha-kola financijski potpomaže Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske Pretplata 100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna. Žiro račun kod Zagrebačke banke broj: 2360000-1101504155 Židovska općina Zagreb. Devizni račun: Account owner: Židovska općina Zagreb Bank: Zagrebačka banka d.d. Account number: 2100018066 IBAN: HR6423600001101504155 Swift: ZABAHR2X Tisak Intergrafika Oblikovanje naslovnice Vera Dajht Kralj Na naslovnici Sjećanja. Dolazak u Auschwitz, 26. veljače 1944., 21 sat; 194 x 130 cm, ulje na platnu, 2000.; Sofia Gandarias	Rabin Luciano Moše Prelević: Dugo školovanje za povratak u Zagreb...4 Anatomija jedne prevare.....7 Međunarodni dan Holokaust i Dani Prima Levija11 Osvrt na obilježavanje Međunarodnog dana Holokausta13 ŽOZ u crticama14 Aktualnosti u socijalnoj skrbi u židovskim zajednicama.....15 Opatija 2008. u riječi i slici17 Zimovanje u Opatiji 2008.20 Jevrejski kaleidoskop: Limmud Keshet u Beogradu21 Povijest riječkih Židova predstavljena u Mariboru.....24 Hanuka u Osijeku.....26 Iz Doma Lavoslav Schwarz.....26 ŽOZ od osnutka do danas27 Beograd: Radionica o jevrejskoj umetnosti i tradiciji29 Chagall u Zagrebu30 Sto godina od rođenja Marka Rothmuellera32 Sto godina knjižnice Židovskog muzeja u Pragu33 Kompletan opus Franza Kafke prvi puta na češkom.....34 Razgovor o knjizi «Tekstom kroz ples».....35 Prva vukovarska sinagoga.....38 O zbirci Ericha Šlomovića43 Dnevnik: Izrael – ljubavi moja47 Societa di beneficenza delle signore isrealite in Fiume.....51 Kralj swinga.....54 Bush u Izraelu55 Dnevnik Helene Berr: zapisi o jednom životu57 In memoriam: Marko Weiss60 In memoriam: Lea Prašek.....61 In memoriam: Maja Albahari62 In memoriam: Izidor Romano.....62 U realizaciji ovog broja sudjelovali su: Snješka Knežević, Kristijan Lepešić, Oto Konstein, Lajla Šprajc, Dean Friedrich, Ana Hermanović, Melita Švob, Lea Fuerth Kriesbacher, Dina Šosberger, Filip Kohn, Nives Beissmann, Paula Novak, Raka Levi, Barbara Panić, Vesna Domany Hardy, Edo Brod, Milada Brod, Neda Wiesler, Dragan Damjanović, Ljubo R. Weiss, Marijana Hajdić Gospočić, Vera Neufeld, Gracija Džamonja, Regina Kamhi Svim suradnicima najtoplije zahvaljujemo!
---	--

Novi rabin Židovske općine Zagreb Luciano Moše Prelević, prvi rabin koji je proizašao iz hrvatske židovske zajednice nakon Drugog svjetskog rata, preuzeo je svoje dužnosti 1. siječnja ove godine. U razgovoru za Ha-kol govori o sebi, svom školovanju i zadaćama koje ga očekuje.

DUGO ŠKOLOVANJE ZA POVRATAK U ZAGREB

Rabin Prelević će imati svoju stranicu u Ha-kolu, pisat će o židovskim praznicima, običajima i tradiciji, a ovom prilikom pozvao je i čitatelje Ha-kola da mu pismeno upute bilo koje pitanje. „Nema zabranjenih tema“, objasnio je.

počeo dubinski čitati Toru, bez predrasuda, i čitajući Toru sam shvatio da ta knjiga nije djelo ljudi, nego da je nešto sasvim drugačije. Tada sam shvatio da Bog postoji, da je židovstvo jedina istinska prava vjera i ako je to istina, onda tako moram i živjeti i počeo sam živjeti kao religiozni Židov. To je na početku bilo jako teško, jer sam u potpunosti morao promijeniti život, ne samo socijalne navike, nego čitav život.

Kako ste se odlučili iz temelja promijeniti svoj život i školovati se za rabina?

Priča počinje još mnogo prije, s pitanjem kako sam se uopće odlučio postati religiozan. Odlazak na školovanje za rabina bio je samo normalan nastavak te odluke, jer židovstvo znači učenje. Religiozan Židov, s obzirom na sve što to znači i donosi, mora učiti. Ja sam jako dugo sam učio u Hrvatskoj, nabavljao knjige i učio o židovstvu koliko sam mogao. Za religiju sam se počeo zanimati 1994. - 1995. godine, a u tome mi je puno pomagao moj prijatelj Eliezer Papo, od koga sam mnogo toga naučio. U jednom trenutku sam želio spoznati što je istina. Za početak sam

Luciano Moše Prelević rođen je u Zagrebu 1953. godine, a živio je i školovao se u Splitu gdje postaje aktivnim članom Židovske općine Split.

Godine 1974. seli se u Zagreb i uključuje u rad Židovske općine Zagreb, gdje pokazuje poseban interes za religiju, židovsku tradiciju i vjerski život u zajednici. Odlukom Vijeća ŽOZ-a iz 2000. godine postaje stipendist zajednice na rabinskim studijima u Izraelu.

Diplomu učitelja judaizma stječe na Shehebar Sephardic Rabbinical College u Jeruzalemu 2002. godine.

Rabinske studije započinje iste godine na ješivi Aish Ha Tora u Jeruzalemu, a diplomu i zvanje rabina stječe 2007. godine kao najbolji student u generaciji.

Rabin Prelević se odmah nakon dobivanja diplome stavio na raspolaganje ŽOZ-u, koja ga je školovala. Vijeće ŽOZ-a 5. prosinca 2007. imenuje ga zagrebačkim rabinom.

Jeste li bili odgajani u religioznom duhu?

Nisam bio odgajan u religioznom duhu. Nakon Drugog svjetskog rata nova generacija Židova u tadašnjoj Jugoslaviji nije bila odgajana u religioznom duhu. Oduvijek sam se osjećao Židovom, ali više kao nacionalni ponos, tradiciju. Znao sam da mi je pradjed bio rabin u Splitu. Ne samo da nisam bio religiozno odgojen, nego mnoge stvari o židovstvu nisam ni znao.

Kako je vašu religioznost prihvatila vaša okolina, ljudi oko vas?

Prihvatili su to normalno. Prijatelji su me ponekad malo zezali. Morao sam kompletno promijeniti prehranu i postati vegetarijanac jer u Hrvatskoj nije bilo košer mesa. I dalje sam nastavio izlaziti s prijateljima, ali sam se držao košer prehrane. Zbog svega toga nije lako biti religiozan Židov. Danas je već lakše, jer postoji ipak barem malo razrađena struktura, u našoj zajednici može se kupiti košer meso i stvari se ipak nekako mogu organizirati. Ali onda je bilo apsolutno teško.

Kako je došlo do toga da od religiozne faze napravite i korak dalje i krenete na školovanje za rabina?

Uvijek sam želio naučiti što više. Prvo sam krenuo na godinu dana (na poslu sam uzeo godinu dana neplaćenog dopusta) probnog učenja u ješivu osnovnih, temeljnih stvari. Nakon te godine vratio sam se u Zagreb i onda mi je ŽOZ ponudila da odem u Izrael učiti za rabina. Plan je bio da netko iz zajednice ode u Izrael učiti za rabina, da to bude netko tko govori hrvatski i što je najvažnije tko poznaje zajednicu. Jer nije problem samo hrvatski jezik, nego i ono što ja zovem jezik zajednice.

Kakva će biti vaša uloga u ovoj našoj zajednici? Velika je stvar da prvi put nakon Holokausta imamo rabina kojeg smo školovali, koji je

Moja supruga je porijeklom Japanka, koja je prešla na židovstvo. Ona se bavi židovskim identitetom i pisanjem knjiga. Napisala je i knjigu o Hrvatskoj. Sada piše o svom životu u Jeruzalemu i zato će u Zagreb doći u veljači. Ona će se, koliko bude mogla, zbog jezične barijere, uključiti u rad. Ima veliku želju pomagati ljudima, posebno starijima.

proizašao iz naše zajednice i koji ju dobro poznaje.

Moja uloga je prvenstveno edukacijska. Održavat ću predavanja, bit će organizirana određena vrsta nastave od-

Namjeravam upoznati sve članove ŽOZ-a, razgovarati s njima i tako saznati koje su stvarne potrebe pojedinaca. Sve to me jako veseli, ljudi su me odlično dočekali i na tome im zahvaljujem, jer zbog toga sam se i školovao. Tijekom školovanja svako sam predavanje ocjenjivao i prema tome koliko će mi koristiti kada se vratim u svoju zajednicu. Čitavo svoje školovanje posvetio sam povratku u Zagreb.

nosno u radu s manjim grupama, uvod u liturgiju. Treba krenuti kompletno od početka jer ljudi nisu dobro upućeni. Petkom dolazi dvadesetak ljudi, poslije molitve razgovaramo i ljudi su jako zadovoljni da mogu pitati sve ono što ih zanima i dobiti odgovore. A ja znam odakle dolaze, znam što ih zanima i što

pitaju, jer slična pitanja sam i ja postavljao tijekom mog školovanja u ješivi.

To će biti dio posvećen mlađoj ili srednjoj generaciji?

Šabat je za sve, a predavanja će također biti za sve, ali i ciljano osmišljena za razne generacije. Određene etičke teme, koje govore o današnjem modernom čovjeku bit će pripremljene za mladu generaciju da shvate kako na to gleda judaizam. O svemu ćemo razgovarati. Glavni cilj je dovesti mladu generaciju u Općinu, jer židovstvo se zasniva na mladima.

Što je s najmlađom generacijom, s djecom?

Za njih će biti organizirana nedjeljna škola, a planiramo i vjeronauk, tako da bi židovska školska djeca imala vjeronauk u Općini. Imat ćemo i programe bar mitzva i bat mitzva, jer to je jako bitno. Mladi su budućnost, bez njih nema ničega.

Kako zamišljate rad s ostalim židovskim općinama u Hrvatskoj?

Moja dužnost je da s vremenom i sve njih posjetim, da ih upoznam i pomognem koliko mogu. Jedan od mojih zadataka bit će i socijalni rad, iako je socijalna služba u Općini dobra, ali ja ću posjećivati i one ljudi koji sami ne mogu doći u Općinu. Namjeravam upoznati sve članove ŽOZ-a, razgovarati s njima i tako saznati koje su stvarne potrebe pojedinaca i što oni misle da zajednici treba. Sve to me jako veseli, ljudi su me odlično dočekali i na tome im zahvaljujem, jer zbog toga sam se i školovao. Tijekom školovanja svako sam predavanje ocjenjivao i prema tome koliko će mi koristiti kada se vratim u svoju zajednicu. Čitavo svoje školovanje posvetio sam povratku u Zagreb.

Jeste li nakon svog dolaska već imali kontakte s drugim vjerskim zajednicama u Hrvatskoj?

Da, svi su oduševljeni i jako su me dobro prihvatili. Odmah nakon mog dolaska

Rabin je „djevojka za sve“, on treba biti pravni i bračni savjetnik, duhovni vođa, rame za plakanje, apsolutno sve. I ovdje je tako. I tako se rabin i školuje. Iako sama riječ rabin znači učitelj, to je samo mali dio onoga što rabin stvarno radi u zajednici.

u Zagreb, sudjelovao sam u radu Zimske katehetske škole, o vjeronauku, u organizaciji Biskupske konferencije. Sudjelovali su predstavnici svih vjerskih zajednica, raspravljalo se o iskustvu učenja vjeronauka. Bio sam odlično primljen i od tada stalno zvone telefoni, škole dolaze u posjet ŽOZ-u. Dobri su odnosi s katoličkom crkvom i muslimanskom zajednicom.

Koja je, po vašem mišljenju, uloga

rabina u zajednici?

Bitno je znati o kojoj se židovskoj zajednici radi i gdje se ona nalazi. Rabin je „djevojka za sve“, on treba biti pravni i bračni savjetnik, duhovni vođa, rame za plakanje, apsolutno sve. I ovdje je tako. I tako se rabin i školuje. Iako sama riječ rabin znači učitelj, to je samo mali dio onoga što rabin stvarno radi u zajednici. U manjim zajednicama taj je posao još veći, jer u velikim zajednicama ima više rabina, kantora itd.

Razgovor vodila Nataša Barac

Kako je izgledalo školovanje u ješivi?

To je drugi svijet u kojem materijalne stvari nisu toliko važne, to je svijet u kojem u kućama nema televizora, internet je ograničen i slično. Mlađi žive unutar ješive, ali ja sam tada već bio oženjen i živio u unajmljenom stanu. Zajednica je fantastično organizirana, temelji se na međusobnoj pomoći, a u školi sam imao savršenu pomoć tako da sam se u potpunosti mogao posvetiti učenju.

Kako izgleda jedan školski dan?

Jutarnja molitva je od 7 do 8 sati, onda slijedi doručak i zatim individualna nastava ili nastava u paru te predavanja koja traju do 20 sati. Drugačiji je način razmišljanja, stvari se uče napamet, nama je to malo strano, ali nakon što se stvari nauče napamet o njima se diskutira i razgovara, moraju se navesti izvori o kojima govorimo i taj je način učenja fascinant. Završni ispit sastoji se od 85 pitanja i pokrivaio je cjelokupno gradivo koje smo prošli. U tim vjerskim školama mali je broj onih koji uče za rabine, jer rabinski studij je jako težak. U mojoj školi od 300 učenika samo nas osmorica smo učili za rabina. Moja škola je tako uspješna jer osim rabinskih imaju i sekularne diplome. Sam rabinski završni dio traje dvije i pol godine, ali prije toga mora se minimalno pet godina provesti u vjerskoj školi, a postoji i primjeni ispit. Studij je strahovito intenzivan i mora se znati učiti. Uči se razmišljati i što raditi u određenoj situaciji.

Ima li vremena za druge stvari, obilazak Izraela?

Ne, apsolutno ne. Uči se čitavi dan, jedini slobodan dan je šabat kada je zabranjeno putovati. A večeri treba provoditi u učenju onoga što se radilo tijekom dana. Učenje mi danas i nedostaje, taj način učenja i razgovora. U mojoj školi bilo je i Izraelca, najviše Amerikanaca i Kanđana te Židova iz čitavog svijeta. Profesori su uglavnom porijeklom američki ili kanadski Židovi. Ješiva se nalazila nasuprot Zida plaća. To je prema Kabali, centar svijeta.

Kako je osmišljen program za tako raznolike učenike?

U mojoj aškenaskoj ješivi radi se prema specijalnom programu. To je ješiva za ljude koji se vraćaju u vjeru. S jedne strani su rabini u ješivi veoma striktni i pridržavaju se svih zakona, ali su istovremeno jako otvoreni i liberalni prema ljudima koji dolaze i imaju moderan pristup judaizmu iako su ultra ortodoksni.

Ljetovanje u Pirovcu 2008.

Vijeće Židovske općine Zagreb, donijelo je na sjednici održanoj 5. prosinca 2007. godine odluku o rasporedu korištenju odmarališta ŽOZ u Pirovcu. Za ljetovanje članova židovskih zajednica i njihovih obitelji rezerviran je termin od 6. do 25. kolovoza 2008. **Prijave za ljetovanje u ovom terminu primaju se zaključno do 1. svibnja 2008. godine uz uplatu avansa u iznosu 20% ukupne cijene.** Ukoliko ne bude prijava do naznačenog datuma, slobodni kapaciteti u ovom terminu bit će ustupljeni za druge svrhe. Prijaviti se možete u Uredu ŽOZ. U vremenu od 1. srpnja do 5. kolovoza odmaralište će koristiti židovski kampovi za djecu i židovski studentski kamp. Informacije i poziv za prijave djece i studenata objavit ćemo u sljedećem broju Ha-kola.

Ured ŽOZ

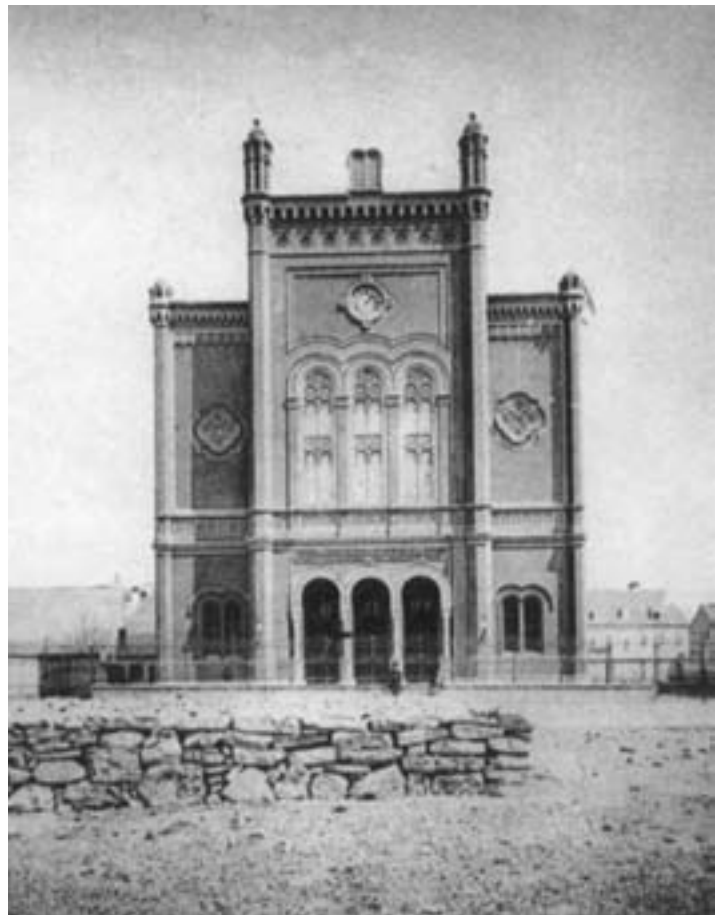
Knjižnica ŽOZ zahvaljuje obitelji nedavno preminule Dr. Lee Prašek za knjige iz njezine knjižnice, darovane za naš knjižni fond.

Jutarnji list objavio je 15. siječnja tekst pod naslovom «U Zagrebu se nakon 66 godina otvara sinagoga». Povijest nastajanja tog teksta, koji je trebao izgledati drugačije, vrlo je zanimljiva a svoj osvrt na tu priču, kao i tekst koji je trebao izaći u Jutarnjem listu, donosi Snješka Knežević.

ANATOMIJA JEDNE PREVARE

Sredinom siječnja (2008.) javila mi se novinarka Jutarnjeg lista Patricia Kiš s molbom da sudjelujem u članku o temi: zašto se ne gradi «sinagoga» u Praškoj ulici, s time da bih ja trebala govoriti o arhitektonskoj vrijednosti srušenog hrama i budućem arhitektonskom rješenju novoga. Upitala sam što je povod ponovnom razmatranju nečega o čemu se govorilo bezbroj puta i dobila odgovor da nekog posebnog povoda nema, ali joj je njezin urednik sugerirao (ili naložio, ne sjećam se točno) da se uhvati te teme. Upozorila sam novinarku na ulogu Jutarnjeg lista i Globusa u stvaranju medijskog skandala nakon izbora u ŽOZ 2005. godine i njihov udio u klevetničkoj kampanji koja traje do danas te izrazila bojazan da će i taj članak biti predmetom ponovne manipulacije. Pomalo nervozno odgovorila je da nju čitav taj kontekst ne zanima, da se ne može upuštati ni u kakve analize ili zaključke, da će njezin članak biti objavljen u rubrici Kultura, a njezini su naglasci na arhitekturi i povijesti. Pristala sam i poslala prilog dogovorene duljine. Dana 16. siječnja primila sam mail s porukom u kojem je pisalo «čim dovršim tekst sa sugovornicima, poslat ću ga na autorizaciju». Sutradan, 17. siječnja poslan mi je tekst da ga autoriziram i požurim – «s obzirom na rokove», što sam učinila i otposlala ga 18. siječnja rano ujutro. No članak nije objavljen, kako se najavljivalo.

Nakon deset dana, 28. siječnja, poslala sam Patriciji Kiš ovaj mail: «Pitam se, draga Patricija, zašto smo se tako žurili? Zar je ponovno na djelu intervencija svevišnjeg autoriteta?» Odgovor je glasio: «Tekst bi trebao biti objavljen prekosutra, čeka se dovoljno prostora da se ne krati.» Tekst nije bio objavljen.

No 15. veljače, dakle, punih mjesec dana nakon pregovora, žurbe, autorizacije i najava, u rubrici Tema dana Jutarnjeg lista, na str. 7 (!), pojavio se relikv članka Patricije Kiš, naime, odgovori dr. Ognjena Krausa i dr. Ive Goldsteina na pitanje: Zašto još nije počela gradnja sinagoge u Praškoj. Okvir s tim izjavama potpisuje Patricija Kiš, a on je integralni dio članka Darka Pavičića pod masnim naslovom: «U Zagrebu se nakon 66 godina otvara sinagoga».

Iz korespondencije s «autoricom» izdvajam naglaske:

15. veljače: «Vi ste dopustili manipulaciju svojim člankom i ugledom. Dopustili se da se zloupotrijebi i dr. Kraus jer se njegova izjava javlja u kontekstu drugačijem od onoga za koji vam je izjavu dao. Zapažam da se i izjava dr. I. Goldsteina ne podudara s onom prije mjesec dana... Još nešto, za što vi ne snosite odgovornost... U Zagrebu postoji sinagoga Židovske općine Zagreb u Palmotićevoj ulici. Bilo bi ispravno reći da se otvara nova ili druga sinagoga. Ovako se čini da sinagoga ne postoji... JL od 2005. sudjeluje u manipulaciji, dopušta iznošenje kleveta i iskazuje potpunu pristranost. Zar to priliči javnom mediju? Zar slučaj Butković nije bio jasan signal? No kako vidim IDEMO DALJE».

Sat poslije Patricija Kiš poslala mi je poruku: «Sutra izlazi naš tekst». Vjerojatno potpuno nepotrebno upustila sam se nakon toga u objašnjenje: «Draga Patricija, sa suosjećanjem gledam kako pokušavate preživjeti među zvijerima i gadovima. Moj sud o manipulaciji nimalo ne mijenja vaša informacija da će vaš članak biti objavljen sutradan. Ostaju pitanja: 1. zašto se toliko čekalo (prostor ne može biti izlika), 2. zašto su iz vašeg članka izvučeni elementi da budu plasirani u drugačijem kontekstu... Glavna poruka objavljenog članka glasi: svi, a osobito usrdno (!) Vlada i Grad, žele da u Praškoj počne izgradnja, samo ŽOZ, odnosno dr. O. Kraus ne želi. To je bila i glavna tema izvještaja vašeg kolege D. Pavičića o velikoj svečanosti prigodom obilježavanja 200-e obljetnice ŽOZ prošle godine – ni riječi o povijesti, tradiciji, važnosti židovskog doprinosa... Razlog je velika žurba secesije, koja se sada zove Bet Israel, da se po svaku cijenu uključi u taj projekt jer njezinom političkom sponzoru uskoro ističe mandat... Praška je jedini razlog tzv. raskola: budući da I. Goldstein nije bio izabran za predsjednika ŽOZ, učinio je uz pomoć tatice sve da sruši izabranog predsjednika i upravu, a kad to nije uspjelo, čak je službeno, od vlasti, tražio da se ŽOZ briše iz popisa vjerskih zajednica... A sada predlaže kompromis i želi se uključiti, što znači, nametnuti (zajedno s idejom o kopiji fasade). I na kraju, što je pravi razlog tom prljavom ratu: posao i lova. To je motiv koji objedinjuje cijelu betizraelsku piramidu: od visokog sponzora, njegovog osobnog rabinu i poduzeća Goldstein i sin. Zato se bore.»

Svu korespondenciju s Patricijom Kiš prosljedila sam Nini Paviću s kojim sam nekoliko puta razgovarala o radu njegovih glasila – da bude informiranom o najnovijem potvratu. U posljednjem mailu od 16. 2. 2008. (8.30 sati) piše: «Kucnuo je trenutak da pozovem Wrusa, Pavičića i ostale, pa da konačno raščistimo tu stvar s ŽOZ. Meni je to iznimno neugodno.»

Članak Patricije Kiš nije izašao «sutra», ni do časa kad otpravljam ovaj tekst u redakciju Ha Kola.

Treba li uopće još nešto dodati ovoj kronici manipulacije s novinarkom Patricijom Kiš, njezinim sugovornicima i temom Praške, kad su protagonisti, konstelacije i ciljevi poznati, ako ne i posve ogoljeni tokom proteklih godina. No ipak zapanjuju razmjeri i intenzitet gadosti kojom se provodi kampanja za dominaciju: uporaba svih sredstava, iskorištavanje svih mogućnosti; beskrupuloznost, zloupotreba i laž, kojoj pripadaju i poluistine, prešućivanja, selektivna tumačenja. A najodurniji je u svemu tome kič: izdajemo se nečim što nismo. Židovski protagonisti kampanje posvjedočili su da im ni tradicija, ni tragedija, ni memorija ne znače ništa kad su zatražili ukidanje Židovske

općine Zagreb i htjeli sjesti na njezino mjesto. Općinu nije ukinula čak ni NDH – dakako, s drugačijih razloga. Ponuda za kompromis izražava samo svijest da se u Praškoj ne mogu pojaviti jer zemljište pripada Židovskoj općini Zagreb. U neokapitalizmu teško je, čak i uz potporu nositelja najviše političke vlasti, oduzeti imovinu legalnom vlasniku. Zato je osnovan državni odbor za gradnju sinagoge i u njemu izjednačeni ŽOZ i Bet Israel, protuzakonski osnovan i pravno gledajući, nepostojeći. A osnutak tog odbora govori samo i jedno o tenzijama unutar političke vlasti i kompromisima kojima bi se to trebalo kompenzirati. Praška i nije tako goruća tema Države i Grada.

Sprega politike i medija, koju su – istini za volju – spretno ostvarili secesionisti, uglavnom osigurava uspjeh. Hoće li i u ovom slučaju pobijediti *bad boys* ipak je upitno obzirom na bijedu i kaotičnost hrvatske političke i društvene zbilje. Židovska općina Zagreb preživjet će i ovu krizu oslonom na kontinuitet, tradiciju i memoriju, a nadasve na kulturu koja je njezina najveća obrana.

Snješka Knežević

Kako bi čitatelji Ha-kola stekli potpuni uvid u ovu priču, donosimo tekst koji je novinarka Jutarnjeg lista poslala Snješki Knežević i Ognjenu Krausu na autorizaciju. Taj tekst, podsjećamo, nije objavljen u Jutarnjem listu.

U Hrvatskoj je nekada postojalo oko 80 sinagoga, što namjenski građenih, što u adaptiranim, pretežno stambenim prostorijama. Do tog je broja došao arhitekt Zlatko Karač u svojim istraživanjima, što znači, da je unutra sedam godina, kada je izdao knjigu o sinagogama, njihov broj porastao za 10 njemu dotad nepoznatih sinagoga. Danas u Hrvatskoj postoji dvadesetak sinagoga, a od očuvanih povijesnih sinagoga samo ih 3 (u Dubrovniku, Splitu i Rijeci) služi obrednoj svrsi, dok ostale imaju uglavnom kulturnu namjenu. Iako se već godinama najavljuje gradnja nove sinagoge, one u zagrebačkoj Praškoj ulici, gradnja nikako da započne. Posljednja najava potječe od zagrebačkog gradonačelnika Milana Bandića, tijekom posjeta Izraelu, u razgovoru s glavnim rabinom Tel Aviva Ysraelom Meiom Laom .

No, to nije ništa novo. Otkako je 1999. godine Židovskoj općini Zagreb predano u posjed zemljište u Praškoj, u više se navrata najavljivala izgradnja sinagoge i Židovskog centra. U tisku je o gradnji bilo mnogo govora 2002. godine prigodom izložbe «Sinagoga i Zagreb» u zagrebačkom Arheološkom muzeju. Nakon toga zapažena je izjava premijera Ive Sanadera 2006. godine, koji se zajedno s predsjednikom Stjepanom Mesićem, predsjednikom Sabora Vladimirom Šeksom i gradonačelnikom Zagreba, Milanom

Bandićem sastao s predstavnicima Židovske općine Zagreb i Vjerske zajednice Bet Izrael: «Pozvali smo na sastanak predstavnike Židovske općine Zagreb i Bet Izraela, jer ne želimo ulaziti u genezu i u stanje stvari u židovskoj zajednici u Zagrebu. Želimo samo konstatirati da smo ovom odlukom i odlučnošću da krenemo u izgradnju sinagoge željeli poslati jasnu poruku židovskoj zajednici».

No, problem je što je 2005. godine došlo do raskola u zagrebačkoj Židovskoj općini. Nakon niza rasprava koje nisu dovele do sporazuma dio se članova, predvođenih Slavkom i Ivom Goldsteinom odvojio i osnovao vjersku zajednicu Bet Izrael. U Židovskoj općini Zagreb za predsjednika je ponovno izabran dr. Ognjen Kraus, profesor Medicinskog fakulteta. Profesor povijesti Filozofskog fakulteta Ivo Goldstein rekao nam je da su u prostorijama koje je zajednica Bet Izrael dobila na Trgu Mažuranića predvidjeli mjesto za molitvu, koje će uskoro biti uređeno.

Osim o nizu spornih pitanja, vodeći ljudi Židovske općine Zagreba i Bet Izraela ne slažu se oko još jednog problema, a to je arhitektonsko rješenje objekta u Praškoj 7 u kojemu bi bila i sinagoga. Naime, u Židovskoj općini Zagreb zalažu se za međunarodni natječaj i suvremeni izraz, a iz zajednice Bet Izrael za repliku pročelja sinagoge, koja je porušena 1942. godine, što bi imalo snažnu simboličku poruku.

Ni povjesničari umjetnosti nisu usaglašeni. Pokojni prof. dr. Radovan Ivančević, višegodišnji predsjednik Društva povjesničara umjetnosti, zalagao za repliku pročelja sinagoge Franje Kleina, koju je smatrao vrhunskim djelom historicizma. Povjesničarka umjetnosti i autorica monografske studije o zagrebačkoj sinagogi, dr. Snješka Knežević ne dvoji kako je riječ o jedinstvenom djelu romantičnog historicizma, no podržava mišljenje dr. Krausa: «Rekonstruirano žbukano pročelje ne bi izražavalo dramu kulturocida i memoricida, dakle, ni negiralo ideju Holokausta, kako se tumači prijedlog za repliku. Ideja je naivna, zaziva postmodernu, a to znači kič. Postoji bezbroj suptilnijih i autentično arhitektonskih načina da se evocira nestali hram i tragedija Židova. Simboliku treba razviti u čitavoj zgradi, izvana, unutra i sadržajima.» Knežević podsjeća da tlocrtni obrisi hrama postoje nekoliko centimetara ispod tla. Nadalje, postoji i čitav, sačuvani stup s prelijepim kapitelom u zgradi Općine, a u Muzeju grada Zagreba pohranjene su dvije spomen ploče i umivaonik.

Čak i o vrijednosti arhitektonskog opusa arhitekta Franje Kleina mišljenja su podijeljena. Arhitekt Zlatko Karač koji na početku svoje knjige «Arhitektura sinagoga u Hrvatskoj» podsjeća kako sinagonalne gradnje druge polovine

19. stoljeća pripadaju najoriginalnijim arhitektonskim dostignućima historicizma. Karač smatra da je arhitektonski najvrednija sinagoga u Bjelovaru.

Arhitekt, prof. dr. Vladimir Bedenko u katalogu izložbe «Historicizam u Hrvatskoj» naziva Kleina najvažnijim našim arhitektom toga doba, važnijim i od Hermanna Bolléa. Klein je rođen u Beču, a zajedno Jankom Grahorom projektirao je, među ostalim, zgradu Prve hrvatske štedionice na Jelačićevu trgu 16. «Usudio bih se ustvrditi da je Klein ako ne bolji, a ono interesantniji arhitekt od Bolléa. Klein je manje korektan u detaljima, ali kreativniji u cjelini svojih najboljih projekata. Bolléa poštujemo, u Kleinovim kućama možemo uživati».

Kreativnu crtu Franje Kleina ističe i Snješka Knežević. «Uzor mu je bila velika bečka sinagoga Ludwiga Förstera, koja je postala prototip za sinagoge u Habsburškoj monarhiji, no za razliku od mnogih kopija, ovdje je posrijedi kreativna varijanta.»

No obje podijeljene strane ne spore se o jednom: koliko je za židovsku zajednicu važno da se sinagoga izgradi. Interpolacija u centru grada, na izuzetno osjetljivom mjestu, uvelike će promijeniti urbani okoliš i sliku grada. Slažu se i da nije riječ isključivo o sinagogi, već bi nova zgrada trebala imati kulturne, društvene, a i komercijalne sadržaje.

Istraživanje o omjerima između tih sadržaja proveli su arhitekti iz biroa Urbane tehnike, kojima je Židovska općina Zagreb povjerila izradu podloge za javni natječaj. Arhitekt Zdravko Krasić nam je rekao: «Objekt je zamišljen kao kulturni centar koji radi od 0 do 24. Tu bi se nalazili muzej i knjižnica, kongresni centar i sportska dvorana, knjižare i galerije. Bitna je komunikacija, višefunkcionalnost, otvorenost prema gradu». Riječ je, dakle, o kulturnom centru s nizom javnih sadržaja i snažnim simboličkim nabojem. Jezgra zgrade bi bila sinagoga i memorijalni prostori. Originalni nacrti Kleinove fasade nisu očuvani, ali su virtualnu rekonstrukciju sinagoge još 1996. izradili arhitekti Tomislav i Iva Kušan. Prema riječima Zlatka Karača njihova je rekonstrukcija precizna, 99 posto točna te može poslužiti za korektnu faksimilnu rekonstrukciju. Karač ipak kao arhitekt zagovara suvremeni izraz.

Istraživanje za programsku osnovu, završeno je, dakle, 2005. godine, no od tada nema nekog pomaka. Nategnuta teza o rekonstrukciji javila se tijekom gostovanja slavnog arhitekta Daniela Liebeskinda, autora Židovskog muzeja u Berlinu, no autor je otklonio takvu ideju.

Ivo Goldstein, Vjerska zajednica Bet Izrael

Zašto još nije započela izgradnja sinagoge?

Prostor u Praškoj 7 simbol je židovske zajednice u gradu Zagrebu. Izgradnja sinagoge i simbolički će označiti povratak Židova. Jedan mi je prijatelj rekao kako će nakon što se sinagoga izgradi simbolički biti označen kraj Drogog svjetskog rata. Dakle, nije sporno koliko je za židovsku zajednicu važno da se ta sinagoga izgradi.

Iz židovske općine smo otišli zbog uvjeta najma parkirnih mjesta od kojih po našim saznanjima zarađuje i profitira nekolicina pojedinaca na čelu sa Jakovom Bienefeldom. Dakle, otišli smo zbog nejasnih okolnosti oko parkirnih mjesta i odbijanja pojedinih članova da se to pitanje riješi. No, problem je u Židovskoj općini koja ne želi graditi. Podsjećam kako je u rujnu 2006. godine održan sastanak na kojem su od političara sudjelovali Ivo Sanader, Stjepan Mesić, Vladimir Šeks, Milan Bandić i Marina Matulović Dropulić. Oformljen je državni odbor za gradnju sinagoge. Ognjen Kraus je eksplicitno rekao kako ne želi graditi ako i mi kao zajednica Bet Izrael sudjelujemo u tome. Državne vlasti su dale do znanja da nas podržavaju u tome da budemo u tom projektu. I tu leži ključ problema.

Da li je vas stav da treba raspisati međunarodni natječaj za suvremenu građevinu ili treba izraditi repliku fasade srušene sinagoge?

Smatram da fasadu treba obnoviti, a u unutrašnjosti trebaju biti uz sinagogu prostori kulturnog i gospodarskog sadržaja vezani uz Židove. Podsjećam kako je nakon javne debate jednoglasno odlučeno (25 glasova) da se gradi replika fasade upravno zbog njezinog snažnog simboličkog značenja. Riječ je, dakle, o simboličnoj vrijednosti koja govori još nas ima. Ta je fasada i logo Židovske općine. Izgradnja prostora je spomeničko-religiozne namjene, kulturni centar za buduće generacije već postoji u Palmotićevoj 16. Da bi se takvi ciljevi postigli mora se u najvažnijim dijelovima i detaljima obnoviti pročelje stare sinagoge s trolučnim ulazom, natpisom na hebrejskom, te Kruna pročelja s deset zapovijedi u visini vrha starog pročelja. Ulaz za sinagogu mora biti s ulične strane i samo za sinagogu i druge židovske sadržaje. Zamišljena je i sinagoga s 200 mjesta, zid s popisom žrtava Holokausta u Hrvatskoj te soba sjećanja s malom izložbom o sinagogi i sudbini zagrebačkih i hrvatskih Židova u Holokaustu.

Ognjen Kraus, Židovska općina Zagreb

Zašto još nije započela izgradnja sinagoge?

Natječaj za arhitektonsko rješenje Židovskog centra i sinagoge trebao je biti raspisan 2005. godine kada su pripreme za njega privedene kraju. To znači da je izrađen program,

glavna podloga na natječaj. Nažalost zbog nemilih događaja nakon izbora u ŽOZ 2005. godine, pokušaja političkog arbitriranja u unutrašnjim stvarima općine i medijskog skandala, došlo je do zastoja. U jesen 2006. Vlada RH obavijestila nas je o osnutku «Radne skupine za izgradnju Sinagoge - Židovskog kulturnog centra». U tom tijelu od 13 članova, predstavnika različitih državnih i gradskih institucija, predviđen je jedan jedini predstavnik Židovske općine Zagreb. Premijeru Sanaderu poslao sam tada pismo u kojem stoji ovo: «Da li je izgradnja Centra i sinagoge postala državni i gradski projekt u kojem je Židovska općina Zagreb, kao jedino legalno predstavništvo zagrebačke židovske zajednice, potpuno marginalizirana, a isto tako ignoriran njezin dugogodišnji rad na pripremi izgradnje? Može li najava financijskog udjela opravdati tutorstvo Države ili Grada u projektu Židovske općine Zagreb?» Do danas nismo dobili vijesti o radu tog državnog tijela.

Izgradnja Židovskog centra i sinagoge najveći je i najvažniji projekt Židovske općine Zagreb nakon tragedije Holokausta. Pozdravljamo spremnost RH i Grada Zagreba da financijski sudjeluju u projektu, ali ne na najavljeni način i uz neprihvatljive uvjete. Nametanje «vjerske zajednice Bet Izrael» kao partnera ŽOZ u tom projektu ponovno svjedoči o pokušaju političke intervencije. Slučaj je bez presedana u europskim demokratskim društvima gdje se poštuje načelo nemiješanja u stvari nacionalnih i vjerskih zajednica. Naravno, od izgradnje nipošto nismo odustali i mogu najaviti da će ona započeti u dogledno vrijeme. Tada ćemo obavijestiti javnost o svim detaljima.

Da li je vaš stav da treba raspisati međunarodni natječaj za suvremenu građevinu ili treba izraditi repliku fasade srušene sinagoge?

To je potpuno lažna alternativa. O replici bi se eventualno moglo govoriti kad bi se rekonstruirao hram, a ovdje je riječ o zgradi koja će uz sinagogu imati niz drugih sadržaja. Naravno da će nova zgrada morati podsjećati na našu staru sinagogu. U programu će biti detaljno navedeni svi elementi. Treba pričekati kako će ih arhitekti interpretirati. U svakom slučaju sve će se odluke donositi konsenzusom. Nadam se da će nova zgrada imati važnost kakvu je uživao naš hram u prošlosti.

MEDUNARODNI DAN SJEĆANJA NA HOLOKAUST I DANI PRIMA LEVIJA U ŽIDOVSKOJ OPĆINI

Brojni najviši uglednici iz državne i gradske vlasti te veleposlanici i drugi diplomati i predstavnici vjerskih zajednica posjetili su ŽOZ u sklopu Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust, 27. siječnja 2008.

Izložba Primo Levi, Sjećanja

Povodom Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust (Holocaust Memorial Day), koji su uspostavili Ujedinjeni narodi, Židovska općina Zagreb je 27. siječnja 2008., u suradnji s Veleposlanstvom Kraljevine Španjolske i Casa Sefarad – Israel (Španjolska), svečanim programom otvorila izložbu „Primo Levi, Sjećanja”. Događanje se odvijalo u sklopu prvoga dana dvodnevni *Dana Prima Levija*, prvi put priređenih u Hrvatskoj.

Svečanom programu nazočili su i visoki državni, gradski i vjerski dužnosnici, kao i brojni diplomatski predstavnici država i međunarodnih organizacija akreditirani u Hrvatskoj.

Među uzvanicima su bili izaslanica predsjednika Vlade, potpredsjednica Vlada gospođa Jadranka Kosor, gradonačelnik Grada Zagreba gospodin Milan Bandić, pomoćni biskup zagrebački mons. Vlado Košić, brojni veleposlanici kao i izaslanici veleposlanstava te istaknuti članovi javnog i kulturnog života.

Središnji događaj Dana Prima Levija bio je otvaranje izložbe slika „Primo Levi, Sjećanja” istaknute španjolske umjetnice Sofije Gandarias, koja je za tu prigodu osobno doputovala u posjet Zagrebu, u pratnji supruga g. Enriquea Barona Crespoa, utjecajnog europskog političara i parlamentarca, bivšeg predsjednika

Europskog parlamenta i člana mnogih uglednih tijela.

Taj istaknuti događaj s velikim su zanimanjem popratile (premda ne posve u skladu s brojnošću i ugledom uzvanika) sve televizijske kuće u Hrvatskoj, brojni tiskovni kao i radijski mediji.

Serija od šest slika, koje prati odgovarajuća likovna instalacija, otvorena je kao svojevrsan hommage Primu Leviju,

njegovu životu i djelu. Često je nakon svoga nastanka 2000. godine bila izlagana u mnogim uvaženim galerijama diljem svijeta, međutim, valja istaknuti da je sada prvi put izložena u jednoj židovskoj galeriji. Djela za cilj imaju upoznati širu javnost o patnji, neljudskosti koju je Levi kao Židov proživio u Auschwitzu i nakon oslobođenja iz njega, prikazujući značajne trenutke njegova stradanja u logori, kao i kulminaciju životne tragedije nakon Auschwitzta: oduzimanja vlastitog života. Premda je Levi na neki način prisutan u svih šest slika, bilo osobnom vizurom ili logoraškim brojem, autorica ga prikazuje kao univerzalan primjer patnje mnogih, kao primjer patnji svih Židova u Holokaustu.

Osnivački odbor ovogodišnjih *Dana Prima Levija* u Židovskoj općini Zagreb, kojega je predvodila mr. sc. Julija Koš, za cilj je imao ne samo obilježiti 27. siječnja kao Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta, već nadasve produbiti shvaćanje i osjećanje šire javnosti o patnji, neljudskosti u svijetu i nadasve naglasiti potrebu za javno zastupljenom, ali i doista kvalitetnom podukom o razdoblju Holokausta. Primo Levi izabran je kao primjer jednog od šest milijuna žrtava, koji nam artikulirano govori o neizrecivom. Serija slika Sofije Gandarias s instalacijom izabrana je stoga kako bi kroz drugi medij pokazala istu sliku, koju Levi opisuje snagom svojeg jezičnog izričaja. O seriji slika autorica sama kaže:

„Mjesecima sam, gotovo tijekom cijele 2000. godine, uz Simfoniju br. 3 Henryka Goreckog, patila, suosjećala i više od toga, s Levijem i njegovim svijetom, nakon što sam prije mnogo godina pročitala knjigu koja mi je slomila srce, *Zar je to čovjek*.“

Napomenimo da je Dan sjećanja na Holokaust uveden kao međunarodni dan u studenome 2005. godine, na prijedlog 104 zemlje članice Ujedinjenih naroda, a s osobitim mandatom poduke novih naraštaja djece i mladih, kao i šire javnosti o pouci koju crpimo iz Holokausta. Hrvatska je također na putu stvaranja poduke o Holokaustu i kao jedna od izvornih potpisnica rezolucije o uvođenju 27. siječnja kao međunarodnog dana sjećanja, ima i obvezu i dužnost promicati vrijednosti koje iz te rezolucije proizlaze.

Ove su godine Židovska općina Zagreb i njezini članovi i suradnici, a uz potporu uglednih domaćih i stranih institucija, otvorili svoja vrata, uložili svoj trud, energiju i sredstva kako bi se Dan sjećanja na Holokaust obilježio dostojanstvo i u obrazovnom svjetlu i za širu javnost. Svjedočanstva članova zagrebačke židovske općine, koje su dali domaćim medijima povodom Dana sjećanja, jasno su govorili o tragediji koja se nikada ne smije zaboraviti, ali pokazali su nam i koliko zajednica i njezini članovi mogu pridonijeti obrazovnom sustavu u Hrvatskoj, kada ih taj proces ne bi redovito zaobilazio.

Nažalost i ove godine u organizaciji mjerodavnog Ministarstva organiziran je seminar za obuku učitelja na temu Holokausta bez ikakve suradnje sa Židovskom općinom Zagreb. Uz to, zabrinjava i činjenica da se jasenovački muzejski postav, unatoč najavama svih odgovornih osoba te institucije, do danas - godinu i pola nakon otvorenja - nije niti najmanje promijenio. Zatim, učitelji osnovnih i srednjih škola dodatno obrazovani i senzibilizirani na temu poduke o Holokaustu u Jad Vašemu i Muzeju Holokausta u Washingtonu i ove su godine, umjesto u učionicama i svojim školama gdje bi držali poduku o Holokaustu, dane od četvrtka 25. pa do nedjelje 27. siječnja proveli na seminaru, daleko od učenika, kojima je njihovo stručno vodstvo itekako potrebno.

Promocija Levijeve knjige Traganje za korijenima - osobna antologija

U ponedjeljak 28. siječnja, drugog dana posvećenog Primu Leviju, knjigu *Traganje za korijenima – osobna antologija* predstavili su glavni urednik i sunakladnik Tvrtko Klarić, inače istaknuti prevoditelj Levijevih djela na hrvatski jezik te nakladnik dr. Dubravko Marijanović.

Nakladnici su osobito naglasili važnost objavljivanja još jednog djela Prima Levija na hrvatskom. Glavni urednik, g. Klarić, osvrnuo se i na važnost Dana sjećanja na Holokaust.

O djelu Prima Levija okupljenima je nadahnuto govorio i akademik Tonko Maroević. Iz osobnog gledišta otvorio je nekoliko novih i zanimljivih tema iz Levijeva života i djela. Na osobito zanimanje preživjelih iz Holokausta nazočnih u publici, a i mladih, naišla je kontroverzna tema Levijeva samoubojstva. Levijevo djelo odražava opću tragiku života preživjelih nakon Holokausta, od kojih su se mnogi ubili, jer nisu mogli izdržati pritisak osjećaja krivnje što su preživjeli, dok su njihovi najbliži ubijeni. Govor akademika Maroevića bio je najbolji uvod u čitanje pjesme Prima Levija Šema na hrvatskome i u talijanskome izvorniku.

Ovo izdanje, premda možda u našoj okolini i ne previše profitabilno, kako je istaknula i moderatorica skupa gospođa Koš, doprinosi razumijevanju intelektualnog razvitka Prima Levija, a njegov cjelokupni opus i danas potiče na razmišljanje o ljudskosti i neljudskosti koja živi u naizgled prosječnom čovjeku.

Promocijom su završili ovogodišnji Dani Prima Levija, kao i obilježavanje Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust.

Kristijan Lepešić

OSVRT NA OBILJEŽAVANJE MEĐUNARODNOG DANA HOLOKAUSTA

U Židovskoj općini Zagreb 27. siječnja održano je obilježavanje Međunarodnog dana Holokausta. To je dan sjećanja na stradanje šest milijuna Židova tijekom Drugog svjetskog rata. Dan oslobođenja zloglasnog koncentracijskog logora Auschwitz - 27. siječnja - Ujedinjeni narodi proglasili su Međunarodnim danom sjećanja na Holokaust. Auschwitz je uzet kao simbol svih logora uništenja Židova.

Ovogodišnja komemoracija u prepunoj dvorani ŽOZ-a ostat će zapamćena po mnogim značajkama.

- Po prvi put nakon Drugog svjetskog rata molitvu je održao rabin Luciano Moše Prelević, čovjek iz našeg podneblja, ponikao u našoj sredini.
- Komemoracija je održana pod nazivom "Dani Prima Levija" (talijanskog književnika, Židova koji je preživio strahote koncentracijskog logora Auschwitz), uz otvorenje izložbe španjolske slikarice Sofije Gandarias pod nazivom "Primo Levi, sjećanja".

Nakon pozdravnog govora predsjednika ŽOZ-a Ognjena Krausa, u kojem je govorio o značaju Holokausta u tragičnoj židovskoj povijesti Europe, riječ je dobio veleposlanik Kraljevine Španjolske Manuel Salazar Palma.

On je u svom govoru prenio suosjećanje i razumijevanje Španjolske Židovskoj općini Zagreb i cijelom židovskom narodu te naglasio da je 2007. godina bila bogata godina u poticanju i obnavljanju dubokih veza između židovskog i španjolskog naroda.

Posebno je istaknuo da je najprestižnija španjolska međunarodna nagrada "Principe de Asturias" prošle godine dodijeljena Yad Vashemu, memorijalnom centru u Jeruzalemu za očuvanje spomena na Holokaust.

Lijepo je bilo čuti da mu je čast sudjelovati u naporima koje ŽOZ ulaže u obilježavanju Holokausta. Smatra vrlo važnom inicijativu odavanja počasti Primu Leviju, velikom talijanskom

misliocu i piscu, a posebno izložbi odabranih radova španjolske umjetnice Sofije Gandarias.

Na kraju je riječ dobila autorica izložbe. Njezin nadahnuti govor snažno se dojmio svih prisutnih. Ona je izgovorila mnogo lijepih i toplih riječi u svom sadržajnom govoru u znak sjećanja na Prima Levija. Vidjelo se da su djela Prima Levija ostavile dubok trag na njezinoj duši, a to je potresno prenijela na šest izložbenih slika, koje smo nakon komemoracije razgledali u Galeriji ŽOZ-a.

Slušajući njezine riječi i vidjevši njezina djela u jednom sam trenutku pomislio: šteta što pokojni Levi za života nije upoznao tu senzibilnu osobu, koja je njega toliko cijenila i poštovala.

Imao sam tu sreću da s njom porazgovaram, usput upoznam njezina ljubaznog supruga kao i veleposlanika Kraljevine Španjolske.

Treba još reći da je ŽOZ pripala čast da bude prva židovska organizacija u kojoj je gospođa Gandarias izložila svoje slike u znak sjećanja njoj toliko cijenjenog Prima Levija.

Dan sjećanja na žrtve Holokausta obilježen je i u mnogim zemljama širom svijeta. Tako je bilo i u Njemačkoj na brojnim komemorativnim skupovima pa i na sjednici njemačkog Bundestaga (parlamenta). Tom prilikom upućen je poziv javnosti na borbu protiv još uvijek prisutnog antisemitizma te protiv zaborava zločina počinjenih tijekom vladavine nacionalsocijalizma.

Oto Konstein

PRILOZI ZA DOM LAVOSLAV SCHWARZ

Prosinac 2007. – siječanj 2008.

Obitelj Švarc – Weber	100,00 Kn
Obitelj Roguljić	200,00 Kn
Obitelj gracije Džamonje umjesto cvijeća na odar voljene nećakinje Maje Albahari	500,00 Kn
Dina i Aleksandar Blašković povodom rođenja unuka Simona Blaškovića, a šestog praunuka gđe Branke Akerman	2.000,00 Kn

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽOZ-a

MILA AJZENŠTAJN-STOJIĆ	300.00 Kn
(USPOMENA NA RODITELJE ELZIKU I MILANA AJZENŠTAJN)	
Dr. JERONIM STOJIĆ	200.00 Kn
(Uspomena na oca i majku Aniku Stojić rođ. Veis)	
ŽELJKO WEISS	300.00 Kn
(Umjesto cvijeća na odar oca Marka Weiss)	
Obitelj Jakova Romana	1000.00 Kn
(Prilog za izgradnju Sinagoge)	

ŽOZ U CRTICAMA

- ŽOZ ugostila turističke vodiče grada Zagreba

Odličnoj atmosferi u ŽOZ-u uvelike su doprinijela predavanja gospodina Aleksandra Lasla, Saše Cvetkovića i na kraju razgovor s rabinom Lucianom Prelevićem. Nadamo se da je ovo bio tek početak uspješne suradnje.

- Učenici i studenti posjećuju ŽOZ

Velik broj učenika i studenata iz Zagreba i okolice kontinuirano posjećuje ŽOZ u sklopu nastave vjeronauka, gdje upoznaju osnove židovstva, kulture i tradicije naše zajednice.

I ovim putem zahvaljujemo svim nastavnicima i učenicima na pokazanom interesu.

- Sastanci, novi članovi i predavanja

28. siječnja u ŽOZ-u održan sastanak B'nai B'ritha, ograna „Gavro Schwarz“ na sjednici Vijeća održanoj 5. prosinca 2007. četrnaest novih članova primljeno je u ŽOZ. Čestitamo novoprimljenim članovima!

u sklopu svjetske turneje ŽOZ posjetio renomirani izraelski predavač Doron Kornbluth i 30. siječnja održao predavanje na temu „Židovski brak“. ženska sekcija sastaje se već tradicionalno svake prve srijede u mjesecu u 16.30 u organizaciji KD Miroslav Šalom Freiburger u siječnju su organizirana dva odlična događanja: Hommage Marku Rothmülleru u povodu stote obljetnice rođenja te predstavljanje knjige Zvija Jagendorfa: Wolfy i njegovi (roman o životu židovskih izbjeglica).

- Izraelska knjižnica u ŽOZ-u

Na inicijativu grupe Izraelaca oformljena „izraelska knjižnica“ u sklopu ŽOZ-a Najtoplije zahvaljujemo gospođama Pnini Mor i Sonji Makek Bar Sela te svima onima koji su inicirali ovaj važan i vrijedan projekt te doprinijeli svojim radom, energijom i angažmanom pri prikupljanju knjiga i organizaciji knjižnice. Knjižnica sadrži isključivo knjige na ivritu, različitih autora i tematika.

- Iz dječjeg vrtića „Mirjam Weiller“

Dječji vrtić „Mirjam Weiller“ krajem prosinca dovršio je velik i važan projekt pod nazivom „Bogatstvo različitosti“ u suradnji s katoličkim vrtićem „Sunčev sjaj“ te igraonicom Islamskog centra. Projekt je realiziran zahvaljujući pomoći Joods Humanitair Fonds, Nizozemska.

U časopisu „Moj vrtić“ objavljen je velik članak o našem vrtiću.

- Sastanak u Varaždinu

17. siječnja 2008. predstavnici Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj sastali su se s predstavnicima Grada Varaždina. Razgovorima su nazočili dr. Ognjen Kraus, predsjednik Koordinacije, dr. Andrej Pal, predsjednik ŽO Čakovec, Dean Friedrich, glavni tajnik ŽOZ-a te mr. Ivan Mesek, zamjenik gradonačelnika i g. Miljenko Ptiček, direktor trgovačkog društva Parkovi d.d. Razgovaralo se o suradnji i razvoju zajedničkih projekata u 2008. godini.

- Sastanak s izraelskim veleposlanikom

siječnja izaslanstvo ŽOZ-a (dr. Ognjen Kraus, gđa. Sanja Tabaković – Zoričić i g. Dean Friedrich) sastala se s veleposlanikom Izraela u RH, Nj. E. Shmuelom Meiromom. Tema razgovora bila je dosadašnja i buduća suradnja s veleposlanstvom, posebice vezano uz programe u kulturi.

- Sastanak s potpredsjednicom hrvatske Vlade

siječnja 2008. predstavnici ŽOZ-a (dr. Kraus i g. Friedrich) sastali su se s gđom Đurđom Adlešić, potpredsjednicom Vlade RH i razgovarali o povratu imovine te kulturnoj i drugoj suradnji na području Bjelovarsko-bilogorske županije.

- Uskoro nove knjige u izdanju ŽOZ-a

Početkom veljače Židovska općina Zagreb ponudit će javnosti četiri nova izdavačka projekta. Iz tiska izlaze knjiga Marine Petreković, „Otkrića starih priča“, namijenjena djeci predškolske i rane školske dobi, „Rad s djecom predškolskog i ranog školskog uzrasta“, autorica dr. Ljiljane Kondić, Marine Petreković i Laile Šprajc, „Sedam apokrifnih priča“, autorice Zore Dirnbach te „Tekstom kroz ples“, Nede Wiesler.

- Pariz - izvredna skupština EJC-a

10. veljače 2008. održana je u Parizu izvanredna generalna skupština Europskog židovskog kongresa (EJC). Četrdesetak zemalja predstavnica židovskih općina Europe razmatralo je o usvojilo izmjene i dopune Statuta EJC-a te u posebnoj točki dnevnog reda odobrilo i produljenje mandata Predsjednika i članova Izvršnog odbora EJC-a s dvije na četiri godine. Delegacija ŽOZ-a sudjelovala je ne samo u radu Skupštine već je održala niz odvojenih sastanaka s dužnosnicima Kongresa i predsjednicima židovskih zajednica. Dr. Ognjen Kraus sudjelovao je i na sjednici European Jewish Fund-a, fondacije koja se bavi razvojem i financiranjem židovskih projekata, a čijeg je Izvršnog odbora član.

Nova socijalna radnica Židovske općine Zagreb Ana Hermanović sudjelovala je nedavno u Beču i Amsterdamu u radu konferencija koje su se bavile zanimljivom temom socijalne skrbi za preživjele žrtve Holokausta. Socijalna skrb oduvijek je bila važna za židovske zajednice diljem svijeta, a posebna pažnja posvećuje se upravo preživjelim žrtvama Holokausta.

Aktualno(sti) u socijalnoj skrbi u židovskim zajednicama

Socijalna skrb važna je djelatnost svih židovskih organizacija. Diljem svijeta postoje napredne mreže ustanova koje se skrbe o Židovima i njihovim potrebama u različitim životnim razdobljima. Tako skrb o starijoj populaciji predstavlja važan segment u radu socijalnih službi. Preživjele žrtve Holokausta glavna su ciljna skupina čija se kvaliteta života nastoji unaprijediti različitim vrstama pomoći. Osim financijskih potpora, postoje i različite usluge i servisi poput dnevnih centara, dostave hrane u kuću, kućnih posjeta i njege u kući, psihološke pomoći te različitih drugih aktivnosti.

Brojni stručnjaci na konferenciji u Beču

Kao nova socijalna radnica Židovske općine Zagreb dobila sam priliku nazočiti dvjema važnim konferencijama posvećenima upravo skrbi za preživjele žrtve Holokausta. U listopadu 2007. godine u Beču je održana konferencija pod nazivom „Socijalna skrb o preživjelim žrtvama Holokausta“, na kojoj su sudjelovali stručnjaci iz brojnih europskih zemalja.

U organizaciji psiho-socijalnog centra ESRA, konferencija je ugostila niz zanimljivih predavača i postavila temelj za međunarodnu platformu razmjene iskustava u radu sa starijom populacijom.

Liječnici, psiholozi te socijalni radnici bavili su se problemima starijih osoba te vrstama pomoći u različitim zemljama. Naglašen je nesrazmjer između dostupnih modela skrbi za preživjele žrtve Holokausta u zapadnoj te istočnoj

Dnevni boravak hospicija „Emmanuel“, Amsterdam, Nizozemska

Domaćin konferencije bila je JMW (Jewish Social Services), amsterdamska organizacija osnovana 1947. godine s ciljem potpore nizozemskim Židovima. Iako je u početku pružala uglavnom materijalnu pomoć, atmosfera 60-tih godina prošlog stoljeća dovela je do proširenja djelatnosti JMW-a na pružanje psihološke pomoći preživjelim žrtvama Holokausta u psihološkim teškoćama .

i jugoistočnoj Europi. Dok su u starijim članicama Europske unije osnovne zdravstvene i materijalne potrebe uglavnom zadovoljene te se velika pažnja posvećuje mentalnom zdravlju i emotivnim potrebama, nedostatak financijskih sredstava u zemljama poput Rumunjske i Bugarske pa i Mađarske, onemogućava sustavan pristup rješavanju socijalnih potreba preživjelih žrtava Holokausta. Ipak, iskustva iz Velike Britanije i Francuske pružaju mogućnost zdravstvenim i drugim radnicima iz ostalih dijelova Europe da preuzmu najuspješnije inicijative, poput raznih klubova, radionica i volonterskih službi.

Europska židovska konferencija o socijalnoj skrbi

Druga konferencija u organizaciji JDC Europe i European Council of Jewish Communities radnog naziva „Europska židovska konferencija o socijalnoj skrbi“, održana krajem studenoga prošle godine u Amsterdamu, okupila je 70 profesionalaca iz 20 zemalja.

Domaćin konferencije bila je JMW (Jewish Social Services), amsterdamska organizacija osnovana 1947. godine s ciljem potpore nizozemskim Židovima. Iako je u početku pružala uglavnom materijalnu pomoć, atmosfera 60-tih godina prošlog stoljeća dovela je do proširenja djelatnosti JMW-a na pružanje psihološke pomoći preživjelim žrtvama Holokausta u psihološkim teškoćama. Istraživanje iz 1999. godine pokazalo je da je više od 40 posto Židova te više od 50 posto preživjelih žrtava Holokausta barem jednom kontaktiralo JMW u šezdeset godina njezina postojanja. Iako su potrebe različite, među preživjelim žrtvama Holokausta nakon rata prevladavao je osjećaj usamljenosti, neshvaćenosti, izolacije i nesigurnosti te je zabilježen i znatan broj dijagnoza posttraumatskog stresnog sindroma.

Organizirana u tri odjela – Odjel socijalnog rada, Odjel njege u kući te Odjel za razvoj zajednice – JMW pruža različite oblike savjetovanja te grupnog i individualnog socijalnog rada, pomoć pri ostvarivanju materijalne pomoći, socijalnog rada s mladima, izbjeglicama, potom pomoć i njegu u kući, aktivnosti za preživjele žrtve Holokausta, kao i za njihovu djecu odnosno poslijeratnu generaciju.

Dok su u starijim članicama Europske unije osnovne zdravstvene i materijalne potrebe uglavnom zadovoljene, te se velika pažnja posvećuje mentalnom zdravlju i emotivnim potrebama, nedostatak financijskih sredstava u zemljama poput Rumunjske i Bugarske, pa i Mađarske, onemogućava sustavan pristup rješavanju socijalnih potreba preživjelih žrtava Holokausta.

Posjet Domu za starije osobe i hospiciju

Osim JMW-a, u Nizozemskoj, u duhu socijalne države, postoje brojne druge organizacije koje se bave potrebama preživjelih žrtava Holokausta. Sudionici konferencije posjetili su Dom za starije osobe „Beth Shalom“, koji je primjer izuzetno dobro organizirane i sveobuhvatne ustanove te Hospicij „Emmanuel“, namijenjen palijativnoj skrbi. Taj posjet ostavio je poseban dojam na sudionike budući da se bavi problemom o kojem se manje govori, posebno u zemljama istočne i jugoistočne Europe. Taj je hospicij apsolutno prilagođen potrebama ljudi u terminalnoj fazi bolesti te predstavlja veliku pomoć pacijentima

Sinagoga u Domu za starije „Beth Shalom“, Amsterdam, Nizozemska

i njihovim obiteljima. Moderno uređen, taj je centar financiran iz donacija te prima samo 12 osoba kako bi se svakome omogućilo da zadrži osjećaj dostojanstva u najtežim trenucima. Hospicij je prilagođen i ortodoksnim i tradicionalnim vjernicima i unatoč svrsi koju ispunjava, ne ostavlja dojam depresivnog mjesta.

Osim vrijednih iskustava s terena, na konferenciji se moglo čuti niz predavanja o demenciji i Alzheimeru, kao problemima s kojima se suočavaju brojni pojedinci i obitelji, a koji još uvijek u nekim zemljama predstavljaju tabu-temu. Nizozemska opet prednjači naprednim pristupom pacijentima s demencijom.

Profesor Yitzak Brick, direktor JDC Eshel, organizacije za planiranje i razvoj usluga za starije osobe u Izraelu, predstavio je najnovije istraživanje o demenciji i te židovskim službama za starije osobe diljem svijeta.

„Dug život trebao bi predstavljati uspjeh. Ipak, sve više primjećujemo porast siromaštva, usamljenosti i bolesti u starijoj dobi“, profesor Brick upozorio je na paradoks starenja.

Zanimljiva predavanja održana su i na temu mentalnog zdravlja starijih osoba te programima potpore namijenjenima njihovim obiteljima, koji se nude u Velikoj Britaniji. Sonia Douek iz Velike Britanije, predstavila je rad organizacije Jewish Care (Židovska skrb) na tom području te istaknula kompleksnost ovog problema posebno s obzirom na odnose u obitelji suočene s ovim teškoćama.

Dr. Marc Cohen, potpredsjednik Svjetskog savjeta za židovske službe u zajednici (World Council of Jewish Communal Services) te direktor medicinskog centra OSE u Francuskoj, istaknuo je važnost osnivanja „Centara odmora“, namijenjenih podršci obiteljima koje se same skrbe i njeguju svoje članove obitelji.

Sudionici su konferenciju ocijenili kao velik uspjeh, posebno zbog povezivanja profesionalaca iz različitih dijelova Europe.

Ana Hermanović

«Opatija 2008.»

u riječi i slici

Uvod

Dugo je trebalo da se Claims konferencija i njemačka vlada dogovore za pomoć osobama koje su preživjele Holokaust (tek od 1999. godine) u zemljama «iza željezne zavjese», kamo su i nas računali, a koji i danas imaju manje penzije i pomoći nego u zapadnim zemljama i Izraelu. Još je duže trebalo da se odvoje sredstva i za druge potrebe osim socijalnih davanja.

Pri Claims konferenciji osnovan je projekt, nazvan «Caffee Europa», na koji smo se odmah javili i ponudili svoj program te pomoću njega i razumijevanja naših općina i organizacija otišli 2007. na «zimovanje» u Opatiji, a organizirali i ovo zimovanje u 2008.

Tek se nedavno počelo shvaćati da je osobama koje su preživjele Holokaust, osim hrane, lijekova i socijalne pomoći,

potrebna i «duševna hrana» i da im treba omogućiti da se druže uz programe kulture i rekreacije prilagođene njihovoj dobi i potrebama.

Tako se npr. sada u Izraelu, u područjima koje su pod bombama (Naharia, Karmiel), u skloništima, organiziraju predstave «Yiddishpiel», koje predstavljaju vezu s kulturom i nekadašnjim sretnim vremenima i pomažu u sadašnjim teškim trenucima.

U Njemačkoj se u nekoliko gradova organiziraju «Treffpunkt» centri koji daju ne samo pomoć, već omogućuju i socijalizaciju osoba koje su preživjele Holokaust, a slične su akcije pokrenute i u drugim zemljama.

Program

Program našeg druženja je koncipiran prema našim potrebama i nastoji

omogućiti sudjelovanje što većeg broja članova, osobito onih koji inače nemaju mogućnosti odlaska na zimovanja i u hotele. Da smo odabrali dobar program i pristup, svjedoči i to da su gotovo svi koji su prošle godine bili u Opatiji, došli i ove godine, i da gotovo svi oni sudjeluju u cijelom programu.

Program je rekreacijski i kulturni, bogat, ali ne prenatrpan, tako da svakome ostavlja vremena za šetnje, razgovore, karte, posjete prijateljima, dućanima...

Program nema mnogo podsjećanja na Holokaust - mi smo ga proživjeli, o njemu trebaju čuti i učiti drugi. Nema razgovora o antisemitizmu - mi smo ga osjetili, nema politike i političara.

Predavanja, koncerti, izleti imaju židovski sadržaj i nude izbor- tko želi, sudjeluje u njemu.

Opatija 2008.

«**Zimovanje**» smo organizirali od 12. do 19. siječnja, ponovo preko agencije Adria-toursa, koja nudi zimski popust za penzionere u hotelima na Jadranu. Izabrali smo opet hotel «Kristal» koji je sada obnovljen i ima «zvjezdicu» više.

Druženje smo, naravno, već prvi dan, započeli uz **gitaru i pjesme** Saše Kabilja koji nas je svake večeri obradovao svojim bogatim i novim repertoarom, a već smo u nedjelju angažirali simpatičnu službenicu koja vježba s gostima u bazenu hotela, dok nam nije stigla naša Mira Kern, koja nam je svaki dan organizirala **vježbe u bazenu i u dvorani**.

Tombole, za koju je inicijativu dala dr. Jelica Polak-Babić, bila je pravi pogodak

i društveni događaj. Svi su donijeli «sitnice» i na kraju ih je bilo toliko da su dobrovoljci cijelo nedjeljno popodne pakirali i pripremali «iznenađenja», a Kyra i Jelica su svojim umijećem nadmašile sve poznate konferansijere.

Opatiju 2008. su omogućile donacije Claims konferencije iz programa «Caffe Europa», JOINT-a, Židovske općine Zagreb, Židovske općine Dubrovnik, Savjeta za nacionalne manjine, Senior kluba, Ženske sekcije, Udruge preživjelih žrtava Holokausta, Istraživačkog i dokumentacijskog centra, a dolazak svojih članova su poduprle Židovske općine u Splitu, Osijeku i gostoljubivi domaćini iz židovske općine u Rijeci i Ljubljani. Zahvalni smo i svim volonterima i sudionicima.

U samo tjedan dana, uz pjesme, šetnje, šale i viceve naše Lee Kriesbacher, uspjeli smo održati **dva zanimljiva predavanja.**

Dr. Teodor Griner održao je veoma sadržajno predavanje o sumerskoj civilizaciji uz ilustracije koje smo snimili prema njegovim uputama.

Mr.sc. Narcisa Potežica nam je priredila popis s više od 100 novijih židovskih knjiga i izdanja uz prikaze knjiga iz njezina izbora. To je dobar početak za osnivanje naše Literarne sekcije.

Promocija knjige

Neumornog Mladena Kušeca «Propusnica za koncentracijski logor Kraljevića» bila je poseban doživljaj jer su neki

od sudionika zimovanja i sami bili u tom logoru, a odslušali smo i ulomke intervjua i sjećanja.

To je jedna od rijetkih autentičnih knjiga, pisana kao dnevnik dr. Hinka Gottlieba od 1941. godine, koji je slučajno sačuvan na tavanu jedne kuće u Novalji i objavljen zahvaljujući Mladenu Kušecu i izdavaču Adamiću, u Rijeci 2007. godine.

Takve su knjige danas rijetkost, jer predstavljaju originalne zapise, opažanja i osjećaje iz tog doba, bez vremenskog odmaka i racionalizacije. Knjiga nije ni napisana ni komentirana, ona nam jednostavno daje originalne zapise (i njihovo dešifriranje), popraćene crtežima i akvarelama od kojih su neki djelo slikara Ivana Reina.

Posjetili smo dvije susjedne židovske zajednice.

Izlet u Ljubljanu počeo je dolaskom u Judovsku skupnost na Tržaškoj cesti. Tamo su nas, uz obnovljenu malu sinagogu, dočekali i počastili stari prijatelji koje poznajemo i mladi članovi općine. Izmijenili smo sjećanja, iskustva, publikacije, darove i dogovorili uzvratni posjet u Zagreb.

Imali smo sreću da nam je **vodič po Ljubljani** bio mladi Klemenc koji završava svoju doktorsku disertaciju o Židovima u Sloveniji i koji nas je odveo na mjesta značajna za povijest Židova u

Ljubljani, ali i pokazao ostale znamenitosti tog lijepog starog, ali i modernog grada. Završili smo posjet zajedničkim **ručkom u poznatoj gostionici «Sokol»** u centru Ljubljane i probali slovenske specijalitete.

Riječka židovska općina nas je, kao uvijek, dočekala srdačno, angažirano i gostoljubivo, što smo najbolje osjetili u staro-novom prostoru sinagoge koja je obnovljena i adaptirana uz veliki trud članova, predsjednika općine Vlade Kohna i magistre Irene Deže, uz razumijevanje i potporu Grada i Županije. Gospođa Biserka Khon nam je osigurala udobne autobuse i odlične vodiče, a bili smo i na izvrsnom ručku u gradskoj skupštini Rijeke.

Posjet gradonačelniku Opatije

Poseban događaj, medijski vrlo dobro praćen, bio je posjet gradonačelniku Opatije gospodinu Amiru Muzuru, koji je i prošle godine pokazao veliko razumijevanje za naš boravak u Opatiji. U delegaciji su bili Atijas Jakob (preživjeli logoraš Jasenovca), Bjanka Auslender (logor Đakovo) Agica Bezinovič iz Rijeke, Klara Pinto iz Osijeka, Edo Tauber iz Splita i Melita Švob iz Zagreba, predsjednica Udruge preživjelih žrtava Holokausta u Hrvatskoj. Ostali smo dirnuti ljubaznošću i razumijevanjem gradonačelnika, izmijenili smo darove i dobili na poklon njegovu knjigu «Opatija Abbazia - šetnja vremenom i prostorom».

Amir Muzur je napisao jedinstvenu knjigu, fotomonografiju o Opatiji i okolini, koju je na četiri svjetska jezika štampala grafika Zambelli u Rijeci, uz potporu Lions kluba Opatija. Listajući tu zanimljivu, bogato ilustriranu i sistematski obrađenu povijest i sadašnjost Opatije, ostajemo impresionirani pristupom, načinom i kvalitetom knjige koja može biti uzor za slične projekte. Nakon kratkog «Proslova prije proslova ili Fenomen Opatije» slijedi poglavlje «Kako se stvarala Opatija: podsjetnik za domaće i priručnik za goste». Zatim nalazimo kratke jasne i pažljivo odabrane opise pojedinih područja Opatije uz fascinantne stare razglednice i fotografije i odličan prijevod.

Unija židovskih žena Hrvatske

Predsjednice iz Zagreba, Rijeke, Splita i Osijeka te ostali članovi predsjedništva održali su svoj godišnji sastanak u Opatiji. Sastanak je pripremila i vodila potpredsjednica Unije Bjanka Auslender uz izvještaje, diskusiju, planove i programe za 2008. godinu. Unija je tako sredstva predviđena za godišnji sastanak u Zagrebu, pridružila financiranju susreta u Opatiji.

Maškerada

I mi smo se pridružili maškeradi koja je tih dana započela i održali svoj vlastiti

«šou». U kostimima koje nam je odabrala Neda Wieszler, uz muziku, smijeh i ples nitko ih nije mogao prepoznati, a vjerojatno ni izvođači sami sebe. Pomogle su naše specijalne majice i bedževi «smješka» koje su dobili sudionici, a i naši gosti.

Mediji

Snimljena je emisija «Prizma» i intervju s našim članovima koji su preživjeli logore, gotovo su sve novine donijele vijesti i slike, ali najvažnije - naš Siniša je marljivo snimao, škljocao aparatom, trčao za nama i s nama i nadamo se opet lijepom filmu «Opatija 2008» i CD-u, a možda i drugim iznenađenjima.

Svečana večera

I opet je kruna druženja bila kabalat shabat s rabinom Prelevićem koji je stigao iz Zagreba zajedno s malima i velikima «od kužine» (Marijom Cvetković, Zoranom Žube i Lelom Budić) s košer gulašom i maces knedlima... pred kojima su kapitulirali i izvrsni domaćini ugodnog i obnovljenog hotela Kristal. Došao je i predsjednik Koordinacije židovskih općina dr. Ognjen Kraus sa sinom Sašom, predsjednik Židovske općine u Rijeci s obitelji, članovi riječke židovske općine, naši članovi koji su odsjeli u drugim hotelima, Eren i supruga koji stalno žive u Opatiji, pa čak i direktor našeg hotela. Na prepunoj sali veselog društva

mogli bi nam pozavidjeti i mnogo mlađi «domjenci».

Najsretnija je ipak bila Melita koja je cijelo vrijeme bdjela i strepila nad dobrim raspoloženjem i krhkim zdravljem naših «čeličnih» leđi, za što je nagrađena zahvalom i prelijepom slikom i darom za uspomenu.

Melita Švob

**JOODS
HUMANITAIR
FONDS**

Dječji vrtić "Mirjam Weiller" zahvaljuje na pomoći pri realizaciji projekta Richment in Diversity

ZIMOVANJE U OPATIJI 2008. - ZA PREŽIVJELE HOLOKAUSTA

Vjerujem da će se naći netko od organizatora ovog divnog zimovanja, da opiše sve te lijepe dane provedene u „našem“ hotelu Kristal u Opatiji.

Od mene evo samo mali prilog - prikaz karaktera naših članova „Senior kluba“ sa sastanaka ponedjeljkom:

Živjeli članovi bivšeg kluba „Gery“ a sada zvanog „Very“!

Ak vas itko išta pita – broj 1 je svakako Melita!

Njen je predan i požrtvovan rad mnogima na pomoć – nekad i sad!

Za to samo puno hvala za sve što si Ti nam dala.

A Jelica? Dragulj u kruni! Nek nitko se ne buni, jer ona nas svud vodi – brine da se svak provodi!

Lijepo je i s našom Adom – s njom na druženja mi dragom!

Helčika je prava dama iz daleka dođe sama, a ta njena časna ljeta pravo je to čudo svijeta!

Majstorica je Gizela – za kolače i sva jela. Knjige ona rado čita, za Dr. Oetkera upitaj.

Ne zaostaje ni Gita – bolja od svih njenih pita.

Dr. Oetker je i ona, pa tu zvone već sva zvona.

Neka samo digne ruku, tko ne voli Danon Šariku? Takvog nema među nama glazbu njenu svaka sanja! Pjeva, svira, komponira, zborom ravna i uživa!

Hrabrost našu Zlatu krasi, naravno to mnogo znači. Radost joj za život cijeli – prauucima se veseli!

A Marija? Sve je fino kao dobro vino. A Ti draga Marija sve si bolja što si starija!

Sad imajte u vidu, da imamo lijepu Sidu! Simha joj je pravo ime pozdravimo ju srcem svime!

Naša Gracija – prava senzacija! Divna je i uvijek mila, kivna nikad nije bila!

Tanja moja ja Te sanjam, sve godine imah šipak, a Ti si moja familija ipak!

Darinka je spretna orna, i uvijek je neumorna! Rakija i kape sive u vrijednim joj rukama ožive!

Naša Atanasov Vera uvijek ravnim putem smjera. Makar kako teško bilo, kreće putem ravno – čilo!

Koka Reiner puno zna, informacije nam da, dom i iz Izraela, to koristi ko dobra djela.

Draga naša Čukica Nada – slatka ko Milka čokolada!

Sve mi neke dobre šale – uvijek inspiraciju dale!

Umjetnica Vera u struci se izborila, slavu i divna djela stvorila.

Kyra nam ne pjeva ni svira, nevolje drugih u srce ju dira. Uvijek rado će pomoći – od jutra do pola noći!

Mira, Mira nije l' šteta – ima – nema cigareta?

Ti nam zbilja mnogo vrijediš jer svoj trud i rad ne štetiš!

Ideš – hodaš – mene dodaš i do Mariške prohodaš!

Medicine dosta zna – svakom rado savjet da!

Etelka iz kazališta! Hoćeš kartu – ima l' išta?

Šećer dolazi na kraju, a kod nas pa svi to znaju, Jakica je gentleman i kavalir, kraj tolikih dama kako naći mir?

Za vic mu tu je prilika, tko drugi do naša Lilika?

Fino šaliti ona se umije, uživancija onom tko razumije!

Familijo moja – to Vas molim uzmite na znanje, da sve Vas volim!

Vaša vesela udovica, ničija ni bolja ni gora polovica!

Lea (Fürth) Kriesbacher

Udruga preživjelih Holokausta u Hrvatskoj

Zagreb, Palmotićeva 16, tel/fax 48 35 141, 48 35 142

E-mail: dokumentacijski-centar-svob@zg.t-com.hr WEB: www.cendo.hr

Claims konferenciji, JOINT-u, Savjetu za nacionalne manjine, Židovskoj općini u Zagrebu, Židovskoj općini u Dubrovniku, Židovskoj općini u Rijeci, Judovskoj skupnosti u Ljubljani, Senior klubu, Uniji židovskih žena Hrvatske, Istraživačkom i dokumentacijskom centru i svim suradnicima i volonterima

Zahvala

Najljepše Vam se zahvaljujemo na Vašoj dragocjenoj donaciji, potpori i suradnji koja je omogućila članovima naše Udruge boravak od tjedan dana (12-19.siječanj 2008) na zimovanju u Opatiji. Izvanredni program i dobro raspoloženje 60 članova naše udruge Najbolja su zahvala za Vašu pomoć i razumijevanje.

Srdačno zahvalni u ime svih učesnika

Organizacijski odbor:

dr.Švob Melita, dr. Jelica Polak- Babić, Atias Jakob, Ausdlender Bjanka, Altarac-Hadjiristić Mira, Kardun Kyra, Kriesbacher Lea, Hodalić Bojana, Pintarić Lea i volonteri

Krajem prošle godine u Beogradu je održan prvi regionalni sastanak jedne od najuzbudljivijih i nainovativnijih obrazovnih organizacija za židovsku zajednicu Ujedinjenog kraljevstva - Limmud Keshet. U Beogradu se okupilo više od 100 sudionika koji su sudjelovali u trodnevnom radu na kojem su proučavane židovske teme. O tome što su sve radili i što su naučili za Ha-kol piše koordinatorica projekta Dina Šosberger.

Jevrejski Kaleidoskop - Limmud Keshet konferencija u Beogradu

Limmud je jedna od najuzbudljivih i najinovativnijih obrazovanih organizacija za jevrejsku zajednicu Ujedinjenog Kraljevstva. Više od 5.000 ljudi različitih verskih uverenja i dobi učestvuje na Limmudu svake godine. Tokom dvadesetpetogodišnje istorije na njoj je učestvovalo više od 20.000 ljudi.

Ovaj događaj privlači oko 350 predavača godišnje koji drže više od 900 radionica o svakoj zamislivoj temi koja bi bila u interesu Jevreja. Originalni Limmudov događaj je petodnevna konferencija koju je Jewish Chronicle nazvao "dragulj u kruni Anglo-jevrejstva".

Danas se ovaj model preneo i u druge države: u SAD, Rusiju, Australiju, Kanadu, Francusku, Israel, Litvaniju. Kao JDC inicijativa nastaje Limmud Kešet (Keshet), i to u Mađarskoj, Bugarskoj i na području bivše Jugoslavije.

Svako predavanje i svaka radionica su izazivali pažnju učesnika. Najveći problem učesnika je bio kako se odlučiti i kojem predavanju posvetiti pažnju. Atmosfera koja je ispunila prostorije beogradske sinagoge bila je izvanredna. Na svakom od događanja bilo je više od dvadeset učesnika. Tokom pauza nastavljeni su razgovori sa predavačima o temama sa predhodne radionice ili temama proizašlih iz njih.

Prvi regionalni sastanak Limmud Kešet Ex-Yu održan je u Beogradu od 23. do 25. novembra 2007. godine. Iako se tri dana konferencije možda čine malo, učesnicima je bilo ponuđeno trideset predavanja, radionica i prezentacija sa raznovrsnim temama. Proučavane su jevrejske teme o kojima se diskutovalo sa predavačima sa područja bivše Jugoslavije i iz inostranstva. Koristili su razne pristupe temama kao što su predavanja, izložbe, radionice, izučavanje teksta, film, ples i muziku.

Ovaj događaj je okupio više od 100 učesnika sa područja bivše Jugoslavije svih uzrasta – od omladine do veterana jevrejskih zajednica. Učesnici su stigli iz 13 opština: iz Makedonije (Skopje), Bosne i Hercegovine (Sarajevo, Tuzla), Hrvatske (Zagreb, Osijek, Split i Rijeka), Srbije (Subotica, Sombor, Zrenjanin, Novi Sad, Niš i Beograd). Uz učesnike treba pribrojati i goste iz inostranstva - iz Austrije, Švedske, Bugarske i Izraela.

Brojna predavanja i radionice do kasnih noćnih sati

Sam naziv konferencije, *Jevrejski Kaleidoskop*, ukazuje na veliku raznolikost obrađenih jevrejskih tema i vođenih diskusija.

Po završetku večere za Šabat, učesnici su mogli birati između ozbiljnog i malo manje ozbiljnog predavanja o ovom posebnom danu. Nakon toga su usledila predavanja o jidiš književnosti i biblijskim pričama kroz umetnost.

U subotu ujutro, odmah nakon Šahrita (jutarnje molitve), počela su predavanja i radionice i trajale do kasno u noć. U

Ovaj događaj je okupio više od 100 učesnika sa područja bivše Jugoslavije svih uzrasta – od omladine do veterana jevrejskih zajednica. Učesnici su stigli iz 13 opština: iz Makedonije (Skopje), Bosne i Hercegovine (Sarajevo, Tuzla), Hrvatske (Zagreb, Osijek, Split i Rijeka), Srbije (Subotica, Sombor, Zrenjanin, Novi Sad, Niš i Beograd). Uz učesnike treba pribrojati i goste iz inostranstva - iz Austrije, Švedske, Bugarske i Izraela.

svakom trenutku su se održavala dva ili tri predavanja istovremeno. Obradene teme kretale su se od „standardnih“ za ovaj dan, kao što je nedeljni odlomak iz Tore, preko književnih, bila ta književnost biblijska ili savremena, pa do najmodernijih, „političkih“, vezanih za naše zajednice i Izrael. Ne bi bilo pošteno izostaviti umetničke teme: muzičke, likovne i filmske.

U nedelju od jutra do ranog popodneva vreme je iskorišteno da se teme rezimiraju i uhvati zadnji mogući trenutak za razgovor sa predavačima.

Svako predavanje i svaka radionica su izazivali pažnju učesnika. Najveći problem učesnika je bio kako se odlučiti i kojem predavanju posvetiti pažnju. Atmosfera koja je ispunila prostorije beogradske sinagoge bila je izvanredna. Na svakom od događanja bilo je više od dvadeset učesnika. Tokom pauza nastavljeni su razgovori sa predavačima o temama sa predhodne radionice ili temama proizašlih iz njih. Teško je opisati taj entuzijazam koji se video na učesnicima. Čak i posle čitavog dana još uvek je bilo snage i volje za druženjem do kasno u noć.

Predavači iz inozemstva i bivše Jugoslavije

Iz Izraela su nam kao predavači prve konferencije stigli: Stiv (Steve) Izrael i Mark Lazar, obojica poznati u polju jevrejske neformalne edukacije, i Ivan Čerešnješ, koji nas je zadivio svojim otkrićima i bogatstvima jevrejskih zajednica na tlu bivše Jugoslavije. Iz Švedske su nam došle Barbara Spekr (Spectre), direktorka Paidee (Paideia) – Evropskog instituta za Jevrejske studije u Štokholmu - i Sara Šulman (Sarah Schulman), profesor za Jidiš književnost. Zatim Wolfgang Wieshaider iz Austrije koji je asistent profesora Prava kulture i religije. Iz Sarajeva je sa nama bila uvek dobro raspoložena Sonja Elazar koja je tokom svoje prezentacije pokazala zanimljive fotografije sefardskih nošnji u Bosni. Iz Zagreba smo imali četiri predavača: Željka Heimera, velikog poznavaoa istorije i značenja izraelskih zastava; Nevena Tabakovića, vođe prvog klezmer sastava na području bivše Jugoslavije; Natašu Popović i Juditu Cuculić koje su prikazale i pokušale da dočaraju delić atmosfere sa prvog Jevrejskog filmskog festivala (UK Jewish Film Festival) u Zagrebu. Dva mlada predavača stigla su iz jevrejske opštine Subotica: Arpad Šite, koji se bavi kreativnim

Komentari predavača:

Želim da vam čestitam na uspješno organizovanoj konferenciji i da vam zahvalim na uloženom trudu i brizi oko nas.

Sonja Elazar

Kako se kaže - sve je dobro što se dobro završi, zar ne? Uglavnom, utisci su pozitivni i nadam se da su se svi razišli zadovoljni. Hvala ti na trudu, kao i ostalim omladin-cima, zaista ste dali sve od sebe.

Ivica Čerešnješ

Želim da čestitam timu za izvanredan posao koji ste uradili tokom vikenda. Još nekoliko dana nakon konferencije imao sam osmeh na licu misleći na konferenciju. Bio je to sjajan vikend i nadam se da se i većina učesnika tako osećala. Kol HaKavod!

Steve Israel

Originalni Limmudov događaj je petodnevna konferencija koju je Jewish Chronicle nazvao "dragulj u kruni Anglo-jevrejstva". Danas se ovaj model preneo i u druge države: u SAD, Rusiju, Australiju, Kanadu, Francusku, Israel, Litvaniju. Kao JDC inicijativa nastaje Limmud Kešet (Keshet), i to u Mađarskoj, Bugarskoj i na području bivše Jugoslavije.

vaspitanjem mladih u nekoliko organizacija i Sara Stojković koja trenutno radi kao alumni koordinator Paidea instituta u Švedskoj. Iz Beograda naši predavači bili su rabin Isak Asiel; Jelena Kalderon, koja nas uvek zadivi svojim predavanjima; Srđan Čirić, koji je uspeo da podigne na noge preko pedeset učesnika i prenese im svoju ljubav za Izraelski ples; i uvek nasmejana, Marija Salom, koja po povratku iz Paidea instituta, pored svog profesionalnog rada, uvek ima vremena da organizuje predavanja i radionice, koje prezentuje u svim jevrejskim zajednicama u Srbiji.

Naravno, za ovako veliku konferenciju bio je potreban i veliki tim koji je radio na pripremi konferencije i brinuo da sve uvek bude spremno i da gostima ništa ne nedostaje. Veliko hvala

svima koji su učestvovali u ovom timu: Mariji Salom, Evi Mezei, Mini Pašajlić, Lizi Rojnik, Danijelu Bogunoviću, Dušku Štampaliji, Dejanu Đeriću, Marku Uliću, Eli Rojnik, Igoru Gabaju, Andrei Štajner, Aleksandri Levi, Dariji Drakulić, Paulini Mančić, Borisu Taševskom, Miroslavu Pitri, Milošu Kabilju i osoblju košer kuhinje, koje se pobrinulo da niko ne ostane gladan! Takođe, posebne zahvale našim domaćinima: Savezu Jevrejskih Opština i njenom predsedniku Aleksandru Nečaku i Jevrejskoj Opštini Beograd i njenom predsedniku Raki Leviju na velikoj pomoći pri organizaciji ove konferencije.

Veliko hvala i Robertu Djerasiju i JDC-u, kao i Rothschild fondaciji, koji su videli vrednost u ovom projektu i omogućili ovako posebno iskustvo svima nama.

Dina Šosberger
Koordinator projekta

Vrijedna omladina Židovske općine Rijeka obilježila je Dan sjećanja na žrtve Holokausta svečanim otvaranjem izložbe "Pet stoljeća Židova u Rijeci" u staroj mariborskoj sinagogi.

POVIJEST RIJEČKIH ŽIDOVA PREDSTAVLJENA U MARIBORU

Projekt putujuće izložbe "Pet stoljeća Židova u Rijeci" omladine Riječke židovske općine imao je za cilj pokrenuti omladine židovskih općina u Hrvatskoj i započeti odnosno, na nekim mjestima, pojačati suradnju židovske omladine. U tome smo - u doduše nejednakoj mjeri - uspjeli u židovskim općinama Zagreb, Osijek, Split, Koprivnica i Dubrovnik.

Od trenutka kada smo dobili potvrdu da ćemo imati priliku izložbu postaviti i u mariborskoj sinagogi, koja jedina svjedoči o prisustvu Židova na tom području, vjerovali smo da će upravo to i biti vrhunac naše putujuće izložbe. Mariborska sinagoga inače je po starosti odmah iza one u Dubrovniku.

Priprema i organizacija izložbe u Mariboru bila je vrlo kompleksna, zbog udaljenosti, ali i zbog činjenice da se Maribor nalazi u drugoj državi.

Omladina Židovske općine Rijeka dogovarala se izravno s kustosom muzeja sinagoge u Mariboru Marjanom Tošom. Prvi slobodni termin bio je u siječnju 2008. godine pa smo odlučili da otvaranjem izložbe također obilježimo i Dan sjećanja na žrtve Holokausta. Mislim da je zaista važno naglasiti da je tom izložbom omladine Židovske općine Rijeka, prvi put od osamostaljenja Slovenije obilježen taj dan kada se prisjećamo svih žrtava strašnog zločina počinjenog tijekom Drugog svjetskog rata.

Planirani datum otvaranja bio je 24. siječnja i toga dana, rano ujutro, krenuli smo iz Rijeke put Zagreba, gdje smo *pokupili* sopranisticu Maju Vukoju, koja će na otvaranju otpjevati tri sefardske

Od trenutka kada smo dobili potvrdu da ćemo imati priliku izložbu postaviti i u mariborskoj sinagogi, koja jedina svjedoči o prisustvu Židova na tom području, vjerovali smo da će upravo to i biti vrhunac naše putujuće izložbe.

pjesme da bi otvaranje bilo svečanije. Sefardske pjesme imale su i simbolično značenje budući da su u Rijeci židovsku zajednicu osnovali upravo sefardski Židovi.

Zatim smo krenuli prema granici, pomalo nervozni zbog carine i granične

Uz tri prekrasne sefardske romanse, najljepši trenutak otvaranja izložbe bio je, prema mome mišljenju, kad sam izložbu posvetio mnogim židovskim obiteljima grada Rijeke stradalima u holokaustu. Na otvaranju je bilo više od 70 ljudi, a mi smo za uloženi trud dobili brojne čestitke.

policije. Srećom čim je carinik vidio da se radi o izložbi o Holokaustu, odmah nas je propustio.

Sefardske pjesme i svečano otvaranje izložbe

U Mariboru smo pokušali pronaći sinagogu i nekoliko smo puta prošli pored nje, vrteći se u krug. Srećom nismo se mogli izgubiti zahvaljujući konstantnoj pomoći Slavice (našeg GPS uređaja), koja nas je dovela doslovce pred sama vrata sinagoge.

Kustos je bio sretan kao malo dijete jer su naši mobiteli bili isključeni i nije znao dolazimo li ili ne...

Malo po malo prenijeli smo kompletnu izložbu i razno-razne prospekte (mape Rijeke, vodiče po Rijeci...).

Za divno čudo dosta smo brzo složili izložbena platna, a još brže projekciju velike riječke sefardske sinagoge, koju su zajedničkim snagama srušili njemački i talijanski okupatori a, poslije rata “potaracali” komunisti.

Kad smo sve postavili, otišli smo na ručak. Ne mogu a da ne spomenem predivne i prekusne pastirve na žaru i prilog blitvu i krumpir – sve je to bilo prava divota!!!

U sinagogu smo se vratili oko pola sata prije planiranog otvaranja i opazili da se ljudi već polako skupljaju. Na brzinu dogovorili smo s kustosom program otvaranja i dobili program na komadu papira. Čuli smo Maju kako se upjevava i vježba za nastup.

Maja je započela program otvaranja, pjevala je sefardske romanse: Durme, durme, Asherico de quince anos i Adios Querida.

Dok je pjevala, osjećao sam kao da neka ogromna pozitivna energija prolazi kroz mene i da me štrecaju kvanti energije, a od svega toga sam se i lagani tresao. Neki su pustili pokoju suzu pa čak i plakali.

Nakon pjesama uslijedili su govori: prvo povjesničarka pa savjetnica predsjednika Slovenije pa zamjenica mariborskog gradonačelnika pa predsjednik Židovske općine Rijeka Vlado Kohn

Procjenjuje se da danas u Sloveniji živi između 400 i 600 Židova. Većina članova slovenske židovske zajednice nestala je tijekom Holokausta. Slovenski Židovi tradicionalno su bili aškenazi, koji su u Sloveniju stizali iz različitih dijelova Austrije i Austro-ugarskog carstva. Tijekom razdoblja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Sloveniju dolaze i sefardi. Većina slovenskih Židova živi u Ljubljani.

SINAGOGA U MARIBORU

Sinagoga u Mariboru, izgrađena u srednjem vijeku, jedan je od najvažnijih preostalih židovskih spomenika u Sloveniji.

Mariborska sinagoga prvi put se spominje 1429. godine, ali pretpostavlja se da je izgrađena puno ranije. Nakon što su Židovi protjerani iz Maribora 1497. godine, sinagoga je pretvorena u katoličku crkvu.

Obnova mariborske sinagoge započela je 1992. godine, a završena je 1999. U travnju 2001. godine obnovljena sinagoga je otvorena i danas je kulturni centar i centar židovskog nasljeđa.

Židovska zajednica u Mariboru prvi se put spominje 1277. godine, iako povjesničari smatraju da su Židovi u tom gradu živjeli i ranije.

koji je iskoristio priliku da prenese pozdrave i poklone gradonačelnika Rijeke Vojka Obersnela predsjedniku Slovenije i mariborskom gradonačelniku. Na kraju su se okupljenima obratiti u ime omladine Tea i na kraju, autor teksta koji upravo čitate.

Uz tri prekrasne sefardske romanse, najljepši trenutak otvaranja izložbe bio je, prema mome mišljenju, kad sam izložbu posvetio mnogim židovskim obiteljima grada Rijeke stradalima u Holokaustu.

Na otvaranju je bilo više od 70 ljudi, a mi smo za uloženi trud dobili brojne čestitke.

Nakon male zakuske polako smo spremili stvari koje nosimo u Rijeku i krenuli natrag. Putem smo se odlično zabavljali i u Rijeku stigli kasno navečer.

Filip Kohn

Židovska općina Osijek i ove je godine proslavila praznik svjetla uz, kako to i priliči, ples, pjesmu, iced i piće te paljenje svijeća na hanukiji.

Ovogodišnja proslava Hanuke je po mnogim stvarima bila neobična. Jedna od njih je da smo odlučili za Hanuku izaći iz prostorija Židovske općine Osijek. Odlučili smo se za restoran „Galija“ koji je smješten na brodu na rijeci Dravi.

Druga neobičnost je da smo se sastali oko podneva, za razliku od uobičajenog poslijepodnevnog ili večernjeg druženja. Program je bio raznolik i odvijao se tijekom nekoliko sati, a pripremili su ga naravno polaznici Nedjeljne škole i plesne grupe „Haverim Shell Israel“.

Prvi dio programa odvijao se prije ručka i sastojao se od plesa, igrokaza (koji su djeca sama smislila i uvježbala) i prikaza paljenja svijeća na hanukiji. Nakon toga su nam za otvaranje apetita svirali: Grga (truba), Emma (klarinet) i Maja (klavir). Jesam li napomenula koliko je bilo ugodno slušati ih? Nagrađeni su velikim aplauzom koji su više nego zaslužili.

Nakon ručka smo, uz krafne i kolače, nastavili s programom. Slijedila je neizbježna podjela paketića i poklončića te kviz koji je mnoge iznenadio.

Naime, ispod stolica na kojima su sjedili odrasli, bila su nalijepljena pitanja tako da je svatko morao odgovoriti na svoje pitanje. Svi su bili podijeljeni u dvije grupe, a djeca su glumila

Hanuka u Osijeku

„jokere“. Bilo je napeto. Djeci je posebno bilo zanimljivo kada odrasli nisu znali odgovore, pa su ona morala pomagati.

Nakon još jednog plesnog bloka, na scenu je stupio Saša Kabiljo koji je već duže vrijeme u Osijeku. Iskoristili smo njegovu prisustvo i talent kao šećer za kraj. Uz Sašinu svirku se plesalo, pjevalo, čak i poskakivalo na stolicama.

Nismo ni opazili da se vani već potpuno smrklo i da je vrijeme da se krene (mislim da je ta odluka razveselila i konobare). Dobro raspoloženi, još smo cijelu večer pjevušili i vjerujem da su mnogi od nas poželjeli da Saša još koju proslavu dočeka baš u našem gradu.

Sve u svemu, bila je to jedna prekrasna neobična Hanuka.

Nives Beissmann

IZ DOMA LAVOSLAV SCHWARZ

Protekli tjedni u Domu bili su gotovo naporni. Pored redovnih aktivnosti kao što su glazbena slušaonica, gimnastika, likovna radionica, proba zbora i neizostavna tombola našli smo vremena i volje zajednički posjetiti izložbu Marca Chagalla u Klovićevim dvorima.

Iako su se neki pribojavali hoće li njihove noge izdržati obilazak svjedočili smo gotovo iscjeliteljskom učinku umjetnosti. Kroz izložbu nas je s mnogo strpljenja i razumijevanja provela „vodičica“ koja nam je govorila o Chagalovom životu i ukazivala na promjene u stilu koje se mogu zapaziti u njegovim radovima.

Tu BiŠvat smo obilježili časteći se raznim voćem, kako onim koje raste u našim, tako i onim iz dalekih krajeva.

No nisu sva događanja bila tako ugodna. Projekcijom filma „Pijanist“ obilježili smo Dan sjećanja na žrtve Holokausta. Pokazalo se da to možda i nije bio najbolji način, jer je film u nekima probudio uspomene koje bi najradije zaboravili. Na ovaj dan bi svakako trebalo inicirati aktivnosti s mladima, a jednostavno ga preskočiti u sredini gdje svi i previše znaju o tome.

No, mi smo kao ptica feniks. Jednostavno neuništivi.

Paula Novak

I to se može - početni kompjutorski tečaj za naše članove

Udruga preživjelih žrtava Holokausta u Hrvatskoj će uskoro organizirati tečaj kompjutora za svoje članove.

Naši članovi, koji danas imaju najmanje šezdeset pet godina (kako nam vrijeme brzo prolazi) pokazali su veliki interes za učenje rada na kompjutoru, ne samo da bi "stigli" svoju djecu i unuke, već da bi i sami mogli imati "prozor" u svijet.

Upravo se dovršava jedna mala "radionica" s četiri (stara) kompjutora koje smo uspješno sakupili i koje će za početak osposobiti Siniša.

Nadamo se da ćemo prikupiti sredstva za bolju opremu, ali ne možemo čekati, jer je interes veliki i morati ćemo raditi u smjenama.

Prijave sakuplja Bojana Hodalić, organizaciju je preuzela Melita Švob, a tečaj Siniša Jurica

NAŠA ŽIDOVSKA OPĆINA OD OSNUTKA DO DANAS

Kratak prikaz historijata Židovske općine Zagreb

Naša Židovska općina osnovana je davne 1806. godine. Prvog rabina ustoličila je 1809. godine i zvao se Aron Palotta.

Već 1811. godine utemeljeno je židovsko groblje.

Škola je osnovana 1841. godine, a još jedno groblje utemeljeno je 1842. godine.

1867. godine povećan je hram u Praškoj ulici

1898. godine u Palmotićevoj 16. posvećena je zgrada ŽOZ-a.

1902. godine zagrebački rabin dr. Gavro Schwarz izdaje prvi židovski molitvenik na hrvatskom jeziku

1904. godine u Zagrebu je osnovan Klub hrvatskih sveučilišnih građana Židova

1905. godine oporukom Lavoslava Schwarza utemeljena je Zaklada za osnivanje „Doma za stare nemoćnike i bolesnike“

1906. godine počela je izlaziti „Židovska smotra“, prvi židovski list na južnoslavenskom prostoru

1910. godine otvoren je Dom „Lavoslav Schwarz“

1913. godine osnovano je židovsko športsko i gombalačko društvo „Makabi“ i izraelska ferijalna kolonija „Tilde Deutsch Maceljski“

1917. godine u Zagrebu počinje izlaziti tjednik „Židovi“, najutjecajnije glasilo do 1941. godine

1927. godine osnovana loža B'nai B'rith

1939. godine posvećena je zimska sinagoga u Amruševoj 8.

1940. godine u zagrebačku Židovsku općinu upisano je 9.367 osoba

Od 18. travnja do 5. lipnja 1941. godine nakon uspostave NDH i ustaške vlasti, doneseni su rasni i antižidovski zakoni.

Uvaženi član naše Općine, gospodin Oto Konstein, napravio je kratak prikaz povijesti Židovske općine u Zagrebu da nas podsjeti na dugu povijest i značajno djelovanje naše zajednice, od davne 1806. godine pa sve do danas.

Počinju zlostavljanja, pljačke, prijeki sudovi i deportacije Židova, prvo u tzv. sabirne i radne logore, poslije i u logore smrti. U najvećem od njih, Jasenovcu, do 1945. godine ubijeno je između 17 i 18 tisuća Židova.

Dana 10. listopada 1941. godine počinje rušenje zagrebačkog hrama.

Od 3. do 5. svibnja 1943. godine oko 1.500 zagrebačkih Židova, zajedno s rabinom Miroslavom Šalomom Freibbergerom i predsjednikom ŽOZ-a dr. Hugom Konom deportirano je u Auschwitz.

U Zagrebu je preživjelo svega oko 800 Židova, bilo „zaštićenih Židova“, bilo skrivenih ili onih koji su bili u mješovitim brakovima.

I pored svih strahota zagrebačka Židovska općina opstaje i u NDH, u uvjetima najgore represije.

Genocid i rat preživjelo je ukupno cca 3.000 Židova ili 25 posto židovske populacije od prije Drugog svjetskog rata. Oni su 1945. godine obnovili život zajednice.

Gotovo polovica članova Židovske općine Zagreb odlučilo se za odlazak u Izrael, pa ŽOZ otada broji između 1.200 i 1.500 članova.

1954. godine počela je izgradnja nove kuće Doma „Lavoslava Schwarza“

1957. godine Dom je otvoren

1960. godine sređeni su fondovi biblioteke „Dr. Lavoslav Šik“

1995. godine utemeljena je Koordinacija židovskih općina u Hrvatskoj s oko 2.000 članova

Dana 10. listopada 1941. godine počinje rušenje zagrebačkog hrama. Od 3. do 5. svibnja 1943. godine oko 1.500 zagrebačkih Židova, zajedno s rabinom Miroslavom Šalomom Freibbergerom i predsjednikom ŽOZ-a dr. Hugom Konom deportirano je u Auschwitz. U Zagrebu je preživjelo svega oko 800 Židova, bilo „zaštićenih Židova“, bilo skrivenih ili onih koji su bili u mješovitim brakovima. I pored svih strahota zagrebačka Židovska općina opstaje i u NDH, u uvjetima najgore represije.

Institucije, udruge i programi koji danas djeluju u okviru ŽOZ-a

Institucije u okviru ŽOZ-a

Dječji vrtić „Mirjam Weiller“
 Dom „Lavoslav Schwarz“
 Predstavnik židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu
 Glasila ŽOZ-a: Ha-kol - glasilo židovske zajednice
 Voice
 Hadašon – obavijesti Ureda ŽOZ-a

Programi ŽOZ-a

Plesna skupina Or Šemeš
 Plesna skupina „Lomša“
 Jewsters – vokalno instrumentalni sastav
 Omladinski klub ŽOZ-a
 Sportski klub Makabi
 Galerija „Milan i Ivo Steiner“
 Likovna radionica
 Tečaj hebrejskog
 Nedjeljna škola za djecu
 Ženska sekcija
 Klub seniora

Udruge

Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freibberger“
 Istraživački i dokumentacijski centar CENDO
 Udruga preživjelih Holokausta (Član europske i svjetske organizacije preživjelih Holokausta)
 Udruga Hevra Kadiša
 B'nai B'rith, ogranak za Hrvatsku „Gavro Schwarz“
 Cedek, Udruga za povrat židovske imovine
 Odmaralište ŽO u Pirovcu
 Magen d.o.o. – studio za dizajn i oblikovanje

Privatna židovska osnovna škola „Lauder - Lea Deutsch“

Odlukom Vijeća ŽOZ-a od 27. svibnja 2002. godine te rješenjem Trgovačkog suda u Zagrebu od 23. lipnja 2003. godine i Ministarstva prosvjete i športa od 5. rujna 2003. godine osnovana je Osnova škola, koja je započela s radom 2003. godine.

Škola nam je „nestala“ uz „pomoć“ grupice ljudi, koji su se odmetnuli od naše ŽO.

Taj događaj ima i svoju prethistoriju. Ona datira iz vremena prije izbora za Vijeće ŽOZ-a 2005. godine. Dakle radi se o predizbornom vremenu kada su ambiciozni pojedinci i pojedinke pokušali članovima naše zajednice nametnuti za koga da glasaju, a za koga ne (ovo „za ne“ s naglaskom za koga „nikako ne“). Obradivani su pojedinačno naši seniori u Domu „Lavoslav Schwarz“, pisani e-mailovi i slično.

Židovska zajednica preživjela je sve strahote Drugog svjetskog rata i genocid i najgore represije. Naša židovska općina opstala je u NDH, nastavila bogat i raznovrstan život u oslobođenom Zagrebu od 1945. godine do danas.

Sve to nije bilo dovoljno da pobjede na izborima i preuzmu vlast, pa su se odmetnuli.

Pobijedila je nadmoćno demokracija!

Izlaskom iz naše Općine, započeli su bespoštednu borbu protiv naše ŽO, posebno našeg legalno i nadmoćno izabranog predsjednika. Pri tome se nisu birala sredstava: koristile su se veze i poznanstva u sredstvima javnog informiranja, u državnom vrhu, redale su se sudske tužbe i slično.

Našoj židovskoj zajednici nanosena je neizmijerna šteta. Ona je mogla samo pogodovati širenju antisemitizma i nepotrebno izazivati antipatije.

Židovska zajednica preživjela je sve strahote Drugog svjetskog rata i genocid i najgore represije. Naša židovska općina opstala je u NDH, nastavila bogat i raznovrstan život u oslobođenom Zagrebu od 1945. godine do danas.

Cjelokupno članstvo, preživjele žrtve Holokausta, a posebno mi koji smo preživjeli strahote koncentracijskih logora Auschwitz, Buchenwald, Bergen-Belsen, Jasenovac i ostalih logora, te izgubili obitelj, rodbinu i domove, najoštrije osuđujemo bezočne napade na našu židovsku zajednicu. To što je nama učinjeno neoprostivo je.

Mi ostajemo ponosi i časnji ljudi i ne upuštamo se u prljave igre.

Držimo se one: „Psi laju, a karavane prolaze“.

Oto Konstein

Vjerni „dopisnik“ Ha-kola iz Beograd, predsjednik Jevrejske opštine Raka Levi za ovaj broj šalje nam tekst o dvotjednoj radionici posvećenj židovskoj umjetnosti i tradiciji, održanoj na beogradskom Filozofskom fakultetu. Incijativu za ovu radionicu pokrenula je Mia Rajner.

RADIONICA O JEVREJSKOJ UMETNOSTI I TRADICIJI

U svečanoj sali Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 27. januara 2008. otvaranjem izložbe *HAGADA – od iluminacije do ilustracije* obeležen je početak rada radionice *Jevrejska umetnost i tradicija*. Radionicu je otvorila mr. Jelena Erdeljan, vd. prodekana za međunarodnu saradnju Filozofskog fakulteta, istakavši važnost i ogroman značaj početka budućeg ozbiljnog izučavanja jevrejske umetnosti i tradicije. Posle predstavljanja predavača, prisutnima se obratio dekan Filozofskog fakulteta dr. Aleksandar Kostić, zatim idejni tvorac ove radionice dr. Mirjam Rajner, profesor istorije umetnosti na Univerzitetu Bar Ilan u Izraelu i upravnik Odeljenja Istorije umetnosti Filozofskog fakulteta dr. Lidija Merenik.

Na otvaranju radionice Milica Mihailović je ukratko rekla nešto o izložbi koja je gostima prikazana u PP prezentaciji, a sama izložba je postavljena na Odeljenju Instituta za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta. Kroz izložbeni katalog polaznici kursa moći će da dobiju osnovna znanja o Hagadi, jednom od najčešće iluminiranih hebrejskih spisa, prateći njen razvoj od prvih sačuvanih rukopisnih primeraka iz 9. veka, preko najznačajnijih štampanih, pa sve do savremenih Hagada 20. veka. U katalogu poseban naglasak stavljen je na čuvenu Sarajevsku Hagadu, nastalu u 14. veku u Španiji, koja se i danas čuva u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

Autori izložbe i kataloga su Milica Mihailović i Barbara Panić.

U završnoj reči upravnica Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu Vojislava Radovanović izrazila je zadovoljstvo što je izučavanje jevrejske kulture, istorije i tradicije podignuto na akademski nivo.

Dr. Rajner kaže: „Želela sam da donesem beogradskom - mom univerzitetu jedno novo iskustvo interaktivnog rada na univerzitetima, onako kako mi to radimo u Izraelu i mislim da je bilo veoma uspešno“.

Preko 25 učesnika je prisustvovalo predavanjima na fakultetu i u beogradskoj Jevrejskoj opštini, službi i shabat večeri u Sinagogi i veoma aktivno sudelovalo u diskusijama tokom ove dve nedelje jevrejske tradicije u Beogradu. Svi beogradski mediji su propratili ovu manifestaciju i dali joj veliki publicitet.

Otvaranju radionice prisustvovali su ambasador Izraela njegova ekscelencija Artur Kol, predsednik SJOS Aleksandar Nećak, članovi jevrejske zajednice, profesori Univerziteta, predstavnici kulturnih institucija i polaznici kursa.

Niz zanimljivih tema o jevrejskoj istoriji, umetnosti i religiji

Dvonedeljna radionica ponudiće po prvi put u okviru akademskog kurikula upoznavanje sa širokim izborom tema vezanih za jevrejsku istoriju, književnost, umetnost i religiju.

O jevrejskoj religiji i običajima predavanja će održati vrhovni rabin Srbije Isak Asijel, obuhvatajući osnove judaizma, jevrejske praznike, životni ciklus kod Jevreja, jevrejsku filozofiju i dr. U okviru ovog ciklusa predavanja polaznici će prisustvovati službi za Šabat u beogradskoj sinagogi.

Teme predavanja:

Milica Mihajlović – Jevreji na tlu bivše Jugoslavije

Eliezer Papo: Jevrejsko – španska književnost

Mirjam Rajner: Jevrejska umetnost

Rudolf Klajn: Arhitektura i Jevreji

Rabin Isak Asiel: Jevrejska religija i običaji

Predavanja profesora istorije arhitekture na Univerzitetu u Budimpešti, Rudolfa Klajna, biće na temu arhitektonskog nasleđa Jevreja, počevši od Solomonovog hrama preko sinagoga do postmoderne.

Milica Mihailović, kustos Jevrejskog istorijskog muzeja u penziji, govoriće o doseljavanju Jevreja na tlo bivše Jugoslavije i njihovoj istoriji na ovim prostorima sve do današnjih dana.

Kurs dr. Mirjane Rajner će pratiti razvoj jevrejske umetnosti od antičkog do modernog perioda, uključujući sinagogalnu i ceremonijalnu umetnost, umetnost iluminacija, slikarstvo i vajarstvo.

O narodnoj i svetovnoj književnosti balkanskih Sefarda predavanja će držati Eliezer Papo, profesor književnosti i ladino jezika na Ben Gurion univerzitetu u Ber-Ševi u Izraelu.

Uz redovne predavače učesnici radionice moći će da slušaju pojedinačna predavanja dr. Milana Ristovića, profesora na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, dr. Milana Koljanina, istraživača Instituta za savremenu istoriju u Beogradu, Filipa Davida, književnika i profesora na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu i reditelja i muzičara Stefana Sablića.

Barbara Panić, istoričar umetnosti

U Zagrebu je trenutno veliki doživljaj moći razgledati izložbu Marca Chagalla «Priča nad pričama» u galeriji Klovićevi dvori.

Izložena su mnogobrojna i raznolika djela velikog majstora jer se on okušavao u raznim medijima izražavanja i koristio mnogobrojne tehnike stvaranja. Tako su, osim slika na platnu ili drvu, izloženi mnogobrojni crteži i nacrti za slike, grafike, fotomontaže, ilustracije za knjige, predlošci za tapiserije i vitraže. A Chagalova bojena stakla na svim kontinentima krase značajne javne građevine kao sinagoge, crkve, muzeje ili bolnice. Svestrani se majstor uspješno okušao i u plastici te se može vidjeti njegove keramike i skulpture u kamenu. A tko je ikada vidio neki od njegovih vitraža kakvi rese bolnicu u Izraelu, zid prema jezeru u Institutu Moderne Umjetnosti u Chicagu, u Meksiko Cityju, crkvi u Kentu ili bilo gdje drugdje, pamtit će njihovo plavetnilo kao nešto zapečaćeno u memoriji kao veliku dragocjenost.

Rođen u židovskoj obitelji u Vitebsku kao Moishe Segal (kasnije je svoje ime sam preveo) Marc se slikarski rano oformio. Gotovo na početku svog slikarskog puta, 1910. godine, kao mladić napušta Rusiju i po prvi put odlazi u Pariz stopama Leona Baksta, svog moskovskog profesora koji je bio pozvan slikati za Dijagiljevo kazalište 'Ballet Russe'. U to doba Pariz je umjetnička Meka zapadnog svijeta i zbog mnogostranih avangardnih inovacija, likovni život je uzbudljiv, nove se ideje odražavaju u sveukupnom umjetničkom stvaralaštvu. Bilo je to razdoblje u kojem se umjetničko izražavanje našlo na raskršnici tradicionalnog i novog pristupa pa su sa svih strana mladi umjetnici hrlili u Pariz da bi se na izvoru nadahnjivali novim idejama kojima i sami doprinose i obogaćuju. Tu su sigurno i razlozi kozmopolitizma europske umjetnosti moderne. Naime tako danas generički obilježujemo to vrijeme raznih -izama koji su od kraja 19. stoljeća slijedili jedan za drugim, a ponekad se paralelno razvijali.

Osebjnost talenta uklopljena u suvremenu avangardu

Kad se pogleda unatrag u to vrijeme, jasno je da su korijeni promjena prvenstveno uronjeni u izum fotografije, nešto poslije i filma, jer već od druge polovine 19. stoljeća razvoj fotografije pruža likovnim umjetnostima do tada neviđene slobode. Fotografija je slikarstvo i skulpturu oslobađala od tradicijom nametnute stege vjernog kazivanja u službi povijesnih, vjerskih, monarhijskih, političkih i drugih istina. U takvu inovativnom okruženju od početka Marc Chagall slika svoju osebjnu priču, najčešće vezanu uz židovsku tematiku viteškog djetinjstva ili kasnijeg utjecaja svoje velike ljubavi prema supruzi Belli. On svoju slikarsku karijeru počinje u vrijeme kad se umjetnost oslobađa kontinuiteta i perspektive tradicionalnog slikarstva. Njegov način slaganja raznih elementa bogatog vizionarija ukorijenjenog u židovskom djetinjstvu ostavlja dojam kao da pojedini elementi njegova slikovnog prostora dolaze iz potpuno različitih sistema, dok se osebjnost njegova talenta prirodno uklopila u suvremenu avangardnu klimu. Chagall je do kraja ostao duboko ukorijenjen u židovskoj tradiciji koju izražava tako izrazito svojstveno. Osim toga njegovo slikarstvo avangardnije je tim više kad se uzme u obzir da kao čovjek on pripada sistemu koji ne dopušta likovno prikazivanje ljudskog lika, a da on ipak uspijeva ostati do kraja vjeran svom prijetku.

Na općoj sceni Chagall intuitivno i svjesno izbjegava bilo kakvo svrstavanje u pretince, njegova osebjnost ne dopušta nametanje okvira, pa tako on nikad ne postaje pripadnik nekog od suvremenih pravaca, usprkos tomu što je njegovo stvaralaštvo nekima od njih kumovalo. Primjerice, nadahnut njegovim slikama Appolinaire prozva smjer koji je on zamislio: nadrealizmom.

Nakon prvih pokušaja na Zapadu i par skupnih izložba u Parizu i Berlinu, Chagall se vraća u Rusiju zbog svoje ljubavi prema Belli, no povratak u Pariz je onemogućen zbog izbijanja 1. svjetskog rata te Oktobarske revolucije. Zatečen u revolucionarnim zbivanjima ruske avangardne scene, on se priklanja Revoluciji i aktivno s entuzijazmom sudjeluje u raznim umjetničkim djelatnostima u cilju oblikovanja novog društva punog revolucionarnog zanosa, velikih mogućnosti i obećanja.

Središnje teme: ljubav prema Belli, Vitebsk i židovsko djetinjstvo

U Vitebsku Chagall postaje direktor likovne akademije na kojoj surađuje sa suprematistima, prvenstveno Malevičem, premda su im njihove slikarske ideje potpuno nekompatibilne. Dolazi do razlaza i kad je nekamo oputovao, Malevič ga smjenjuje i proglašava akademiju školom suprematizma. Razočarani Chagall napušta Vitebsk zauvijek i tada ga u Moskvi pozivaju na suradnju u novoosnovano Jidiš kazalište. No kad se to kazalište zatvara, Chagall i Bella odlaze iz Rusije, u dobar čas, jer godina je 1922. Nakon nekog vremena nastanjuju se u Parizu, a sjećanje na židovsko djetinjstvo, Vitebsk i ljubav s Bellom postaju njegova središnja tema.

U Parizu je Chagall upoznao Ambroisea Vollarda koji ga je angažirao da ilustrira neka djela. Chagall je izabrao da ilustrira Gogoljeve *Mrtve duše* i *Basne Kirilova*, tj. Ezopa. U vrijeme kad

S Bellom, prije odlaska u Pariz, 1922.

Slikar: prema Mjesecu. 1917.

je radio na *Mrtvim dušama* surađivao je s Erichom Šlomovičem, a odatle u Šlomovićevoj zbirci i nekoliko Chagallovih grafika.

Ne bi bilo mjesta da se ovdje prepriča cijelu Chagallovu priču. No dopalo mi se kako je majstor svojim djelima datume bilježio prema tematici koju obrađuje radije nego li kronološki. Mislim da Chagallove slike treba gledati, u njima uživati i pokušati u njima čitati brojne elemente njegova života.

Marc Chagall i Ambroise Vollard. Ida i Bella.

Bogata zagrebačka izložba ostvarena je u suradnji Galerije Klovićevi dvori, Ministarstva za kulturu RH i nekih drugih sponzora. Djela su na izložbu stigla iz nekoliko francuskih kolekcija: Nacionalnog muzeja za biblijske studije 'Marc Chagall' u Nici, Nacionalnog muzeja za suvremenu umjetnost, Georges-a Pompidoua u Parizu te iz 'Donacije Maeght' u Saint-Paul-de-Venceu. Uz kustosicu Marinu Viculin na izložbi su surađivali majstorovi unuci Meret Meyer i Jean Michael-Foray, koji je ujedno izložbu koncipirao.

Svojim je umjetničkim djelovanjem Chagall obilježio gotovo cijelo 20. stoljeće i ostao do kraja osebjan i jedinstven. Izložba prati njegov fascinantno kreativan umjetnički i životni put i

Marc Chagall razgledava tek izašlo izdanje *Mrtvih duša* sa svojim ilustracijama

to iscrpno i u cijelosti, a svakako se treba pogledati izvrstan 45-ominutni film u snimanju kojega je sudjelovao sam majstor.

PS: Još samo jedna napomena. Prije nekoliko godina o Chagallu je u **Ha-kolu** bio objavljen intervju s Miriam (Miom) Rajner iz Izraela čija je doktorska teza Chagalovo slikarstvo.

©Vesna Domany Hardy

Kulturno-umjetničko društvo Miroslav Šalom Freiburger obilježilo je u siječnju u Židovskoj općini Zagreb 100 godina od rođenja opemoga pjevača, skladatelja, glazbenoga pedagoga i promicatelja židovske glazbe Marka Rothmuellera.

100 GODINA OD ROĐENJA MARKA ROTHMUELLERA

Proslavljeni bariton Marko Rothmueller rođen je u Trnjanima kraj Slavenskoga Broda 31. prosinca 1908., a umro u američkom Bloomingtonu 20. siječnja 1993. godine.

Glazbena publicistkinja Marija Barbieri govorila je o njegovu djelu, ocijenivši da je Rothmueller bio umjetnik iznimne glazbene kulture, pijanist, dirigent i skladatelj te je podsjetila da je veliki umjetnik pjevanje učio u Zagrebu i Beču, a debitirao je 1932. godine u Hamburgu.

Nakon dolaska nacista na vlast u Njemačkoj, Marko Rothmuller došao je u Zagreb u kojemu je djelovao od 1933. do 1935. godine te je imao 17 nastupa i šest uloga, od kojih je Verdijev "Rigoletto" bio uloga kojom se predstavio zagrebačkoj publici.

Tijekom boravka u Zagrebu Rothmueller je osnovao i društvo za promicanje židovske umjetnosti - Omanut te je bio jedan od

najistaknutijih židovskih intelektualca u to vrijeme, podsjetio je Branko Polić, dodavši da je Rothmueller posjetio Zagreb i 1988. te 1989. godine.

Od 1935. do 1947. Rothmuller je bio član opere u Zuerichu, gdje se izgradio u zrelu umjetničku osobnost, od 1946. do 1949. pjevao je u Bečkoj državnoj operi kao gost i stalni član, a bio je i stalni gost Covent Gardena i Metropolitana te festivala u Glyndebourneu i Edinburghu.

Na vrhuncu karijere bio je 50-tih godina 20. stoljeća kada se proslavio i kreacijom Wozzecka Albana Berga, kod kojega je svojedobno studirao kompoziciju. Poznate su i njegove interpretacije likova dramskoga baritona: Jochanaana u Salomi, Kneza Igora, Scarpije, Telramunda u Lohengrinu, Tomskog u Pikovoj dami te Verdijevih Rigoletta, Nabucca i Macbetha.

IZLOŽBE OPLJAČKANIH UMJETNINA U IZRAELU

U Izraelskom nacionalnom muzeju nedavno su otvorene dvije nove izložbe, svjedoci tragične povijesti, sastavljene od umjetnina koje su nacisti opljačkali iz muzeja i židovskih salona, a koje vlasnici nikada nisu potraživali jer ih je većina ubijena tijekom Drugog svjetskog rata.

Stručnjaci u svijetu procjenjuju da su nacisti opljačkali od 250.000 do 600.000 umjetnina koje vlasnici nisu nikada potraživali. Nakon rata ta su djela završila u raznim muzejima, kod vlada pojedinih zemalja ili u privatnim zbirakama.

Prošle godine jedna je izraelska udruga, specijalizirana za povrat vlasništva preživjelim žrtvama Holokausta, optužila Izraelski muzej da ne čini dovoljno kako bi opljačkano blago vratio vlasnicima.

Muzej je kritike odbacio te na internetskim stranicama osnovao datoteku s popisom umjetnina pohranjenih u njegovim dvoranama.

Prva od dviju izložba naslovljena je "U potrazi za vlasnicima" i sadrži oko 80 djela, uglavnom slika posuđenih iz francuskih muzeja, a među eksponatima su i platna koja su naslikali Henri Matisse, Claude Monet te Georges Seurat.

Popratna izložba "Siročad umjetnosti", uključuje uglavnom manje poznata djela i predmete iz Judeice.

Posjetitelji izložbe koji prepoznaju izložena djela kao svoje vlasništvo, a to mogu dokazati, pozvani su da muzeju podnesu zahtjev za povrat.

The L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora

הקרן לחינוך יהודי בתפוצות ע"ש ל.א. פינקוס

Projekt JE4F (Jewish Education for Future)

Supported by the L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel.

Potpomognut je sredstvima L.A. Pincus fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel.

“Nada na sljedećoj stranici...ne zatvaraj knjigu!
Okrenuo sam sve stranice, a nadu nisam
susreo. Nada je možda ta knjiga.” Edmund
Jabes: Od knjige ka knjizi

STO GODINA KNJIŽNICE ŽIDOVSKOG MUZEJA U PRAGU

Ova izložba je prvi puta javnosti prikazala mnoštvo povijesnih fotografija, dokumenata, arhivskih materijala i dokumentirala život ovih ličnosti i samih književnih zbirki. Prigodom izložbe izašao je iz tiska bogato ilustrirani katalog na češkom i engleskom jeziku.

Kada se spomene riječ muzej, većina ljudi sebi predoči vitrine i regale popunjene predmetima, koji imaju svoju povijest, svoj slučaj. Kaže li se knjižnica, svakome na pomisao dolaze pretinci s knjigama i knjižničari, koji ih slažu prema brojevima. Malo tko može sebi zamisliti da je svaki knjižničarski fond nastajao na specifičan način, da su ga organizirali ljudi koji su mu posvetili svoje slobodno vrijeme, intelekt i mnogo puta svoje srce.

To potvrđuje i sudbina knjižničarskog fonda praškog Židovskog muzeja, predstavljenog na izložbi u Galeriji Roberta Guttmanna pod nazivom: “Nada je na sljedećoj stranici”(Sto godina knjižnice Židovskog muzeja u Pragu).

Na izložba je predstavljen nastanak i razvoj knjižničarskog fonda od osnutka Muzeja 1906. godine, preko ratnog Židovskog muzeja, gdje su bili sakupljeni predmeti iz razorenih židovskih općina Češke i Moravska i Državnog židovskog muzeja sve do današnjih dana, a predstavljena je i knjižnica Židovske općine u Pragu od njezina osnutka 1808. godine sve do njezina zatvaranja 1939. godine.

Također je pobliže predstavljena sudbina Centralne knjižnice geta Terezin (1942. - 1945.). Knjige predratne općinske knjižnice i djela terezinske knjižnice postali su nakon Drugog svjetskog rata sastavnim dijelom muzejskog fonda.

Židovski muzej u Pragu Ustoveskooy 1.

Muzej je otvoren od nedjelje do petka od 9 do 18 sati

Prvi put predstavljeni neki dokumenti i arhivski materijal

Posjetitelji su bili pobliže upoznati s trima osobama koje su usko spojili svoje sudbine sa Židovskim muzejom. Osnivač muzeja Salomon Hugo Lieben umro je prije 65 godina, a bio je aktivan u prijeratnom Židovskom muzeju i u ratnom muzeju. Knjižničar praške Židovske općine i znanstveni rukovoditelj Židovskog narodnog muzeja Tobias Jakobowitz, rodio se prije 120 godina. Rukovoditelj odsjeka knjižnice Državnog Židovskog muzeja Otto Munelez umro je prije 40 godina.

Knjižnica danas broji 135.000 svezaka s više od 10.000 starih tiskovina s književnošću usmjerenom na judaizam, kulturu i povijest Židova. Iz osnovnog povijesnog fonda (knjižnice Židovske općine u Pragu) sačuvano je 15.000 svezaka.

Ta izložba je prvi put javnosti prikazala mnoštvo povijesnih fotografija, dokumenata, arhivskih materijala i dokumentirala život tih ličnosti i samih književnih zbirki. Prigodom izložbe izašao je iz tiska bogato ilustrirani katalog na češkom i engleskom jeziku. Današnja knjižnica, koju vodi Alena Jelinkova, u potpunosti je funkcionalna moderna institucija, koja služi ne samo stručnoj, već i laičkoj javnosti te ispunjava u okviru svojih službi sve standarde.

U Pragu danas živi oko 1.200 Židova, a prije Drugog svjetskog rata u tom je gradu živjelo njih više od 32.000. Židove i Češku veže dugogodišnja povijest – prema dostupnim podacima Židovi su u Češkoj živjeli od 9. stoljeća. Nakon holokausta brojna židovska zajednica Češke je bitno smanjena – danas u Češkoj živi oko 9.000 Židova.

Njezin fond danas broji 135.000 svezaka s više od 10.000 starih tiskovina s književnošću usmjerenom na judaizam, kulturu i povijest Židova. Iz osnovnog povijesnog fonda (knjižnice Židovske općine u Pragu) sačuvano je 15.000 svezaka. Knjižnica nudi čitateljima i osnovna enciklopedijska djela, rječnike, udžbenike hebrejskog jezika, židovske periodike i slično, kao i pristup elektroničkoj bazi. Od 2006. godine vrši se digitalizacija kataloga.

(s češkog preveli Milada i Edo Brod, tekst objavljen u časopisu Grand biblio br.8, autor Michal Bušek)

KOMPLETAN OPUS FRANZA KAFKE PRVI PUT NA ČEŠKOM JEZIKU

Izdavanjem trinaestog sveska „Dopisa - pisma prijateljima i druga korespondencija“ nakon punih deset godina dovršena je edicija djela Franza Kafke na češkom jeziku, u izdanju Nakladništva Franza Kafke.

Peripetija s izdavanjem Kafkina djela na češkom, nekada je bila gotovo tragikomična, podsjetio je jedan od članova redakcijskog savjeta Josef Čermak na svečanoj večeri, koja je održana krajem prošle godine prigodom završetka tog velikog posla u Centru Franza Kafke u Širokoj ulici u Pragu.

Drugi član redakcijskog savjeta, Jiri Stromšik, govorio je o stručnim uredničkim problemima, a posljednji svezak edicije predstavila je njegova prevoditeljica Vjera Koubova.

Pročitala je i prokomentirala jedno od Kafkinih pisama, koje je u travnju 1922. godine napisao svome prijatelju Robertu Klobstocku.

Posljednji svezak je ujedno i najopsežniji – ima 1.200 stranica i sadrži 630 pisama. Čitava edicija ima više od 6.000 stranica, a četiri sveska korespondencije sadrže 1.557 pisama. Izdana su i tri sveska pripovijetki, tri sveska romana i tri sveska dnevnika. Ako se odlučite kupiti čitavu ediciju za nju će vam za svih 13 svezaka na policama vaše kućne knjižnice trebati 40 centimetara.

Dodajmo još da je na krasnom, a uz to jednostavnom umjetničkom izrazu čitave edicije surađivao profesor Zdenek Ziegler te da je 1998. godine za šesti svezak s romanom „Zamak“ dobio nagradu na natječaju za najljepšu češku knjigu godine.

O prijevodima Kafkina djela

Većina djela u toj ediciji izašla je u novim prijevodima. Najmarljivija prevoditeljica bila je upravo Vjera Koubova, koja je prevela u cijelosti pet svezaka. U prijevodu Vojtecha Soudeka, sina Kafkine

nećakinje Vjere, objavljena su „Pisma obitelji“ (deseti svezak). Jedinu iznimku čini stariji, ali do danas nepremostivo prevediv „Zamak“ i prvi svezak „Pripovijedaka“ (Promjena i drugi tekstovi izdani za života) u prijevodu autorova prezime-njaka Vladimira Kafke (1931.-1970.). Za novu ediciju njegovi su prijevodi revidirani.

Mnoga Kafkina djela izdana su prvi put na češkom jeziku: tri sveska dnevnika i velik dio korespondencije i pripovijedaka te kraćih tekstova ili fragmenata.

Kao prvi svezak edicije izašao je u veljači 1997. svezak s rednim brojem 7. „Dnevnici“ (1909.-1912.). Svaki svezak sadrži opširne komentare i razne priloge, poput vremenskih tablica, rodoslovlja, datuma i datiranja Kafkinih tekstova itd.

„Nedopustivo je baciti u vatru književnost“

83 godine nakon smrti Franza Kafke tako imamo napokon prvi put na češkom jeziku cjelokupno djelo jednoga od najslavnijih svjetskih pisaca i Pražanina.

Iznimku predstavljaju samo službeni pisi, koji nisu uvršteni u ediciju.

Opće je poznato da je Franz Kafka želio da njegovi rukopisi budi uništeni. Njegov prijatelj Max Brod Kafkinu želju nije poslušao. Što god o tome mislili, jedno je sigurno: Brod nam je sačuvao djela velikog pisca. „Zaista je nedopustivo ne ispuniti posljednju želju. Upravo tako je nedopustivo baciti u vatru čovjeka Franza Kafku, baciti u vatru književnost!“, napisala je u svojoj „Bilježici, riječi o autoru“, u posljednjem svesku edicije, prevoditeljica Vjera Koubova.

(pripremili i preveli s češkoga Milada i Edo Brod)

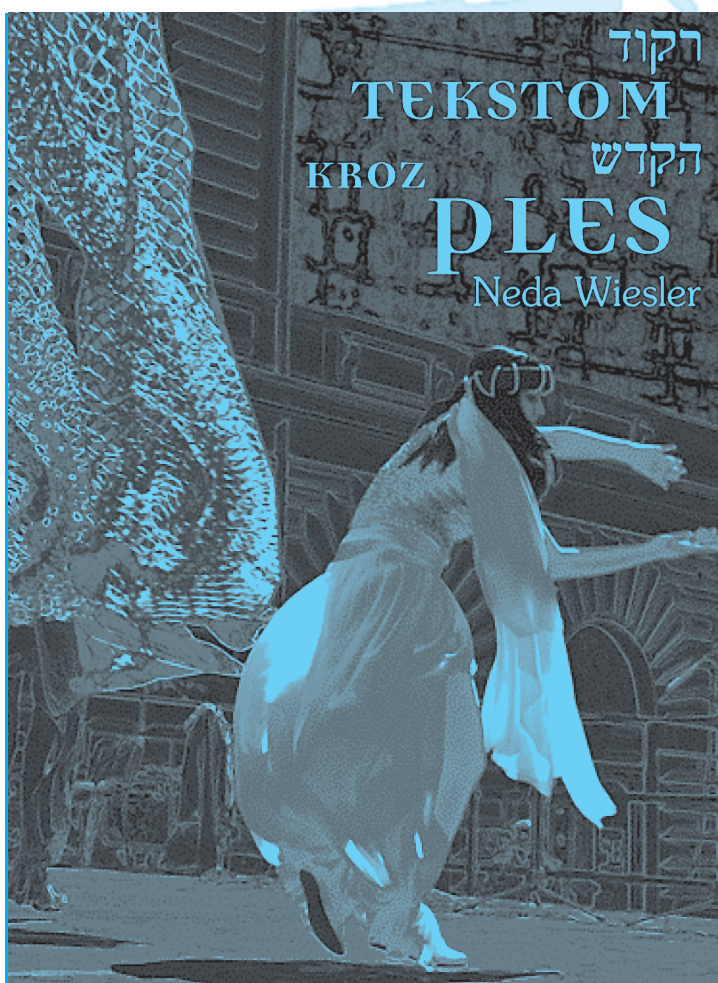
FRANZ KAFKA - VIZIJA EGZISTENCIJALNE TJESKOB I OČAJA

Romanopisac i pripovjedač Franz Kafka svojom je vizijom egzistencijalne tjeskobe, očaja i alijenacije u svijetu znatno utjecao na književnost 20. stoljeća. Rodio se 1883. godine u Pragu, u židovskoj trgovačkoj obitelji. Franz Kafka radio je kao činovnik u uredu za osiguranje od nesretnih slučajeva i živio povučeni životom. Tijekom života objavio je vrlo malen broj djela, a njegova najvažnija djela posthumno je priredio za tisak i objavio njegov prijatelj Max Brod. To su u prvom redu romani „Proces“, „Zamak“ i „Amerika“, zbirka kratkih priča „Gradnja kineskog zida“ i pripovijetka „Metamorfaza“. Sam je Kafka izrazio želju da se rukopisi spale, jer ih nije pisao s književnim namjerama, iako je radio vrlo brižljivo i s mnogo napora. Maxu Brodu zahvaljujemo što to nije učinjeno. Kafka je proveo veliki dio života po lječilištima, jer je bolovao od sušice od koje je i preminuo 1924. godine. Sve do Drugog svjetskog rata, Kafkino je djelo bilo poznato i cijenjeno samo u uskom krugu literata, da bi poslije rata postalo jednom od najutjecajnijih književnih vizija svijeta.

Naša neumorna Neda Wiesler napisala je knjigu „Tekstom kroz ples“ koja govori o judaizmu, židovskom i izraelskom plesu te brojnim drugim temama. Za knjigu, koja će uskoro izaći iz tiska, već su se zainteresirali i strani donatori, koji ju žele prevesti na engleski.

RAZGOVOR O KNJIZI

„TEKSTOM KROZ PLES“

Koji su vas motivi potakli na tako opsežno istraživanje koje je rezultiralo knjigom *Tekstom kroz ples*?

S obzirom na to da je već ubrzo nakon osnivanja 1997. plesna skupina Or haŠemeš bila pozvana da stupi na scenu zajedno sa 16 amaterskih skupina nacionalnih manjina koje žive i rade u Republici Hrvatskoj te da kao ravnopravna nastupi na pozornici Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog u povodu obilježavanja Dan priznanja Republike Hrvatske, ukazala se

potreba da satovi učenja plesa prerastu od pukog neobaveznog druženja u sistematičan rad.

Prva tumačenja sudionicima plesne skupine krenula su u pravcu razjašnjavanja razlike između židovskog i izraelskog plesa.

Izraelski ples nastao je u dvadesetom stoljeću kada su useljenici u nekadašnju Palestinu počeli stizati iz raznih krajeva svijeta te sa sobom donijeli utjecaje običaja najrazličitijih sredina. Ipak takav je plesni izraz trajao samo privremeno, jer je paralelno s nastankom nove Države Izrael počeo proces dinamične transformacije, a nevjerojatna vitalnost pretvara ga u jedinstveni društveni fenomen.

Ples je u Izraelu društveno zbivanje i zadržao je sve karakteristike po kojima je i nekad obred značio zanos u kolektivnom obliku i čiji korijeni sežu najdublje u povijest čovječanstva i pripadaju razdoblju komunikacije prije artikulacije govora.

Nezaobilazan je dio svakodnevnice djece u vrtićima, školama, studenata isto kao i odraslih, svih generacija bez obzira na društveni položaj ili obrazovanje, sve do umirovljenika pa čak i onih koji borave u domovima za starije.

Povijest židovskoga plesa, osim unutar isprepletenosti odnosa s drugim narodima, koji su zahtijevali kompromisna rješenja uz istovremenu konzistentnost, prati se na osnovi putovanja pojedinih grupa, koje su s obzirom na različite smjerove te kraće ili dulje obitavanje u pojedinim krajevima, doživjele znatnu preobrazbu.

Festivali folkloru pravi su pak spektakli na kojima (na primjer, u gradu Karmi'elu) sudjeluju plesne skupine od po nekoliko stotina sudionika, a broj gledalaca prelazi desetke tisuća. Budući da se nastupi odvijaju kontinuirano nekoliko dana na brojnim pozornicama, uglavnom na otvorenom, ljudi za tu prigodu često kampiraju uokolo, a najzabavnije je kad nakon službenih nastupa prostori postaju dostupni gledaocima da bez ograničenja plešu na omiljene melodije bez obzira što u podnevnim satima temperatura često prelazi 40 stupnjeva.

Koje su posebnosti židovskog plesa?

Veliko poglavlje o povijesti židovskoga plesa nastalo je sažimanjem materijala koji je tijekom deset godina rada plesne grupe činio sastavni dio edukacije.

Povijest židovskoga plesa, osim unutar isprepletenosti odnosa s drugim narodima, koji su zahtijevali kompromisna rješenja uz istovremenu konzistentnost, prati se na osnovi putovanja pojedinih grupa, koje su s obzirom na različite smjerove te kraće ili dulje obitavanje u pojedinim krajevima, doživjele znatnu preobrazbu. Za to je bilo potrebno analitičko, ali i komparativno određivanje društvenoga prostora u društvenom vremenu, uz primjeren religijski i kulturni kontekst.

Poteškoće prilikom istraživanja povijesnih plesnih izraza su se odlaskom u povijest uvećavale jer je podataka bilo sve manje, a ono što najčešće zbunjuje jest pitanje autentičnosti podataka o formi židovskog plesa ili, drugim riječima, što je to prema čemu se treba ravnati, kada Židovi zbog doslovna poštivanja druge Božje zapovijedi, koja izričito propisuje: „*Ne pravi sebi urezane niti kakve slike onoga što je gore na nebu ili što je dolje na zemlji*“, nisu o tome ostavili ni jedan slikani ili uklesani dokument.

Taj dio tražio je posebno oprezan pristup budući da se tijekom povijesti iz tog razloga o židovskom plesu razvilo nekoliko negativnih stereotipa.

Kojom metodom ste se vi poslužili u pristupu židovskom plesu?

Najteže je bilo krenuti, jer predrasuda o plesu je postojalo svugdje, pa tako i uvjeravanja da je traženje podataka uzaludan posao. Ipak našli su se pojedinci koji su dobronamjernim razmišljanjima otvorili put pa sada djeluje sve tako jednostavno; trebalo je samo zaviriti u stare tekstove. S obzirom na to da je spremnost za to iskazalo vrlo malo poznavaoa judaizma, neizmerno sam im zahvalna. Ovdje želim istaknuti i našeg novog rabina Luciana Prelevića koji si je još neraspakiran prigodom prvog dolaska u Zagreb, i prije nego je stupio na službenu dužnost, a kada je knjiga već bila u tiskari, dao truda i u zadnji čas spasio da se nekoliko izraza ne otisne neispravno.

Iako su mnogi bili skeptični, brojne plesno-scenske cjeline koje je plesna grupa Or haŠemeš tijekom desetogodišnjeg rada izvodila na kazališnim daskama i festivalskim scenama, živi je dokaz sljedećoj tvrdnji:

Židov izvlači iz teksta djeliće imena Božjeg, ne kao simbole, nego kao njegove vlastite riječi trag stope iz traga stope. Trnci koji nas prožimaju kada crpemo iz svetog podvostručuju se skrivanim ushićenjem onoga koji se napaja na samom izvoru. "Novi Omanut 29-30 (1998) str. 11-12.

Židovima sam jezik Biblije, intenzivnom izražajnošću i melodijском inventivnošću, omogućuje dovoljno saznanja o Božjim zamislima čak i kada je u pitanju ples. Poznavanje hebrejskih riječi i načela judaizma uvjet su bez kojega se ne može prići takvoj analizi.

Može li se iz ove knjige naučiti plesati?

Možda će se neki zapitati kako to da knjiga koja se bavi tradicijom židovskog tako malo pažnje posvećuje samim plesnim koracima.

Ponekima će se uvod tako činiti odveć opsežnim, a navođenje tolikih podataka suvišnim, ali kako ples nije imitacija, interpretacija ili tumačenje života, nego život sam, a narodni je ples spona potrebna za razumijevanje i nastavljanje vlastite tradicije, ovdje je ples samo dio ornamenta satkana od pojedinosti iz životne zbilje. Podučavanjem židovskih tradicionalnih plesova pokušava se prodrijeti do davno zaboravljenih vrijednosti i tražiti priliku njihove reafirmacije na potpuno neprimjetan način.

Bez obzira na snažnu estetsku komponentu, glavna će pozornost biti usredotočena na ples kao ogledalo života u kojem neke istine zrcaleći se dobivaju drukčiju dimenziju, dok će broj koraka kao i njihov smjer biti nevažni. Valja stoga naglasiti da ovdje neće biti formalnih uputa o tome kako plesati *židovski*, nego mnogo više o načinu života, koji je na oblik i vrstu plesa utjecao i odredio ga.

Inozemne su se institucije zainteresirale iz nekoliko razloga. Osim što i svjetsko tržište oskudijeva s tekstovima koji obrađuju područje folklornog plesa općenito, pa tako i židovskog, više od svega zanima ih jedinstvena metoda koja je opisana u trećem djelu knjige Židovski ples kao sredstvo učenja židovske povijesti i redefiniranja identiteta.

Plesu će se ovdje pristupiti kao sredstvu kojim izražavamo svoje stajalište, predodžbu što je nosimo o sebi te nadgradnju u kojoj se projiciraju odrednice davno zacrtanih smjerova. Medij je to koji ne samo što otkriva karakter naših težnja i snova nego i bitno pridonosi očuvanju te redefiniranju vjerskog i nacionalnog identiteta, tamo gdje su nestali. Ples će se pratiti od čiste teorijske odrednice, preko njegove društvene i edukativne uloge, promicatelja estetskih vrednovanja pa sve do stupnja znanja koje može omogućiti sudionicima aktivan rad kao logičan slijed teorije. Budući da to uključuje ulaženje u temu o židovskoj povijesti, vjeri i tradiciji, pa i filozofiji, način će se učenja plesa odvijati unutar traženja primjerene ravnoteže.

Pokret je neverbalan, gotovo arhetipski govor, koji u nama budi davno zaboravljene osjećaje i dopire do nekih dijelova koje možda i ne poznajemo ili smo ih duboko sakrili.

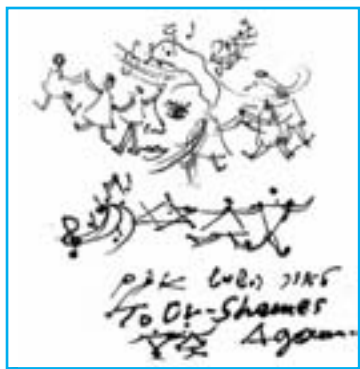
Sukladno tomu prije nego što se prijeđe na pojedinosti iz židovske povijesti koju u sebi kriju plesni koraci, trebat će izabrati rakurs prema tom višedimenzionalnom sustavu referencija. Osnovna je namjera, a zbog nedostatnosti egzaktnih podataka o plesu, približiti pojmove izvađene iz vjerskih tumačenja te ih učiniti prihvatljivima, dajući im realnu dimenziju.

U čemu je zanimljivost zbog koje su strani donatori pokazali interes da se knjiga prevede na engleski ?

Inozemne su se institucije zainteresirale iz nekoliko razloga. Osim što i svjetsko tržište oskudijeva s tekstovima koji obrađuju područje folklornog plesa općenito, pa tako i židovskog, više

od svega zanima ih jedinstvena metoda koja je opisana u trećem djelu knjige *Židovski ples kao sredstvo učenja židovske povijesti i redefiniranja identiteta*. Projekt postoji tek posljednjih deset godina, a krenuo je u Zagrebu neplanirano i spontano kao odgovor na pojedinačna pitanja sudionika u plesnom programu, njihovih prijatelja i rodbine, a tek poslije publike i kritike. Kako je kultiviranje pokreta počelo teći usporodno s radom na vlastitom razvoju, opazilo se da je moguće povezati učenje i svladavanje vještine plesa s razumijevanjem pojedinih značajki židovstva pa je tako ova čudna sinkronija nespojivih kategorija tijekom vremena prerasla u cjelovit sustav. Danas on služi svima kojima ples nešto znači, koji se tom tematikom bave aktivno ili pasivno te onima koji nakon slučajna susreta s dotad nepoznatim područjem žele nešto više o njemu saznati.

Tijekom rada zapaženo je da jednako važnu ulogu koju igra u obrazovanju sudionika, ples ima i u obraćanju širem gledateljstvu. Kao sredstvo neverbalne komunikacije i kreativnosti ples je idealan medij za probijanje mentalne barijere zbog koje je tijekom duga razdoblja bio onemogućen pristup židovskoj tradiciji i vjeri. Lakoća i atraktivnost izraza olakšava dostupnost publici koja je najčešće sačinjena od pripadnika različitih vjerskih i nacionalnih zajednica te različitih uvjerenja i kao takva bremenita raznim predrasudama.

Prosječni građanin s ovih prostora naime do sad je židovsku zajednicu doživljavao samo prigodom komemoracija uglavnom na groblju, zajedno sa svim pratećim negativnim

konotacijama, a ovo je za mnoge prvi put da pred sobom vide izraz židovskog identiteta u obliku razigrane omladine u lepršavim haljinicama.

Unatoč postojanju mnoštva plesnih klubova u više od stotinu zemalja diljem svijeta, ovaj je jedinstven program stvoren u Zagrebu stjecajem brojnih okolnosti.

Može li se judaizam i plesom približiti ljudima?

Dug period nakon Drugoga svjetskog rata, zbog tragičnih događaja Holokausta, a poslije i komunističkog režima, mnogima je u potpunosti prekinuo vezu sa židovstvom. Ponovno uspostavljanje društvenog života po vjerskim pravilima nije jednostavno.

Ples je u Izraelu društveno zbivanje i zadržao je sve karakteristike po kojima je i nekad obred značio zanos u kolektivnom obliku i čiji korijeni sežu najdublje u povijest čovječanstva i pripadaju razdoblju komunikacije prije artikulacije govora.

Ples je dokazao svoj zadivljujući karakter kada je iz njedara prostodušnih razigranih koraka uspio pokrenuti znatiželju i širenje interesa za židovska pitanja te postao primjereno didaktičko sredstvo i putokaz k židovskim korijenima.

Postiglo se to na način da se plesne korake uči prema analogiji načina židovskog mišljenja. Koliko je to važno i često presudno, razumjeti se može tek odmicanjem od stereotipa da ples služi zabavi ili zavodjenju, jer ako mu damo šansu da kao iskren izraz tijela i duše vrati dostojanstvo i ponovo bude priznat kao prvorazredan izraz neverbalnoga govora, afirmirat će se kao nenadomjestivo sredstvo komunikacije.

Namjera ovdje nije bila na složena teorijska pitanja iz židovstva davati odgovore, nego ponajprije potaknuti za njih interes.

Za nastavu u plesnoj grupi koristile su se paralele iz židovske literature, a za razumijevanje židovskog plesa tijekom povijesti, bilo je potrebno dovesti ga u korelaciju s moralnim zakonima pa tek zatim, usvajanjem viših standarda židovske estetike, tražiti izričaje za scenski izraz u javnosti.

U knjizi će se osim povijesti izraelskog i židovskog plesa u Izraelu i dijaspori te djelatnosti grupe u Zagrebu naći i poglavlje o sličnostima i razlikama u odnosu prema plesu kod židovskog i okolnih naroda, a također i poglavlje u kojem je pozornost usmjerena na drukčiji aspekt židovskoga plesa, a to je njegova današnja scenska izvedba. Bit će to pokušaj sažimanja, ili barem nizanja raznovrsnih obilježja izraelskoga folklornog plesa, koji se može danas vidjeti na raznim pozornicama u Izraelu i diljem svijeta i traganje za uspostavom ljestvice fenomena, kao činjenična stanja aktualnog trenutka, ali i uvjetima te razlozima koji su do toga stanja doveli.

Razgovor vodila: Nataša Barac

Dr. sc. Dragan Damjanović, s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, čiji je članke prošle godine - uz veliki interes čitatelja - objavio Ha-kol, ponovo za naš list piše seriju članaka o sinagogama u Vukovaru. Prvi tekst na vrlo zanimljiv način govori s kojim su se sve problemima suočavali Židovi kada su u Vukovaru odlučili izgraditi prvu sinagogu.

Prva vukovarska sinagoga

Uvod

U povijesti graditeljstva Vukovara židovske kulturne građevine zauzimaju vrlo istaknuto mjesto, usprkos činjenici da je povijest ove zajednice relativno kratka - organizirana djelatnost vukovarske židovske općine trajala je, naime, tek nešto duže od stotinu godina, od kraja četvrtog desetljeća 19. stoljeća do 1945. U tako kratkom vremenu Židovi su, međutim, podigli čak tri sinagogalna objekta; prvu sinagogu odnosno molitvenu dvoranu, 1845. godine, o kojoj i govori ovaj tekst, novi veliki hram 1889. po projektima uglednog bečkog arhitekta Ludwiga Schönea¹ te zanimljivu grobljansku «kapelu» odnosno Ciduk-hadin kuću² na mjesnom židovskom groblju 1927. – 1928. godine o kojoj je već bilo riječi u prošlogodišnjim brojevima Ha-kola.³

Gradnja vukovarske sinagoge 1845. godine zanimljiva je epizoda kako povijesti arhitekture klasicizma tako i povijesti naseljavanja i emancipacije Židova u Hrvatskoj u prvoj polovini 19. stoljeća.⁴ Koliko se za sada može reći to je naime prva namjenski podignuta zgrada za sinagogu uopće na području civilne Hrvatske odnosno Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Doduše, na području Vojne Krajine postojale su u tom trenutku već dvije sinagoge – obje u Zemunu, no položaj i povijest tamošnje aškenaske i sefardske židovske

Gradnja vukovarske sinagoge 1845. godine zanimljiva je epizoda kako povijesti arhitekture klasicizma tako i povijesti naseljavanja i emancipacije Židova u Hrvatskoj u prvoj polovini 19. stoljeća. Koliko se za sada može reći to je naime prva namjenski podignuta zgrada za sinagogu uopće na području civilne Hrvatske odnosno Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Doduše, na području Vojne Krajine postojale su u tom trenutku već dvije sinagoge – obje u Zemunu, no položaj i povijest tamošnje aškenaske i sefardske židovske zajednice specifična je i predstavlja veliko odstupanje u odnosu na povijest ostalih zajednica i u civilnom i u vojnom dijelu Hrvatske.

zajednice specifična je i predstavlja veliko odstupanje u odnosu na povijest ostalih zajednica i u civilnom i u vojnom dijelu Hrvatske. Od sinagoga na području današnje sjeverne Hrvatske prije vukovarske je podignuta i ona u Čakovcu

(1836.)⁵, no njezina gradnja proizlazi iz potpuno drugog konteksta budući da je Međimurje tada bilo dio Ugarske, u kojoj je odnos prema naseljavanju Židova bio mnogo liberalniji nego u Hrvatskoj.

Tijek izgradnje sinagoge

Kada se točno počelo s gradnjom sinagoge, ostaje nejasno. Kako su od arhivskih spisa ostali sačuvani samo oni županijski, nažalost ne i vukovarskog Trgovišnog poglavarstva ne može se utvrditi kada je i je li uopće zatražena dozvola za njezinu izgradnju te niti kada je zemljište, na kojem će ova građevina biti podignuta, unajmio kirurg (liječnik odnosno ranarnik) Salomon Spitzer.⁶ S obzirom na činjenicu da su protesti protiv gradnje sinagoge započeli na samom početku kolovoza 1845., za pretpostaviti je kako je njezina izgradnja pokrenuta najkasnije u srpnju iste godine.

Gradnja sinagoge izazvala je veliko nezadovoljstvo domaćeg stanovništva, i katoličkog i pravoslavnog.⁷ Činjenica da se prva sinagoga uopće u Hrvatskoj počela podizati u jednom tako malom mjestu sama po sebi dobrim dijelom objašnjava stav vukovarskog građanstva. U strahu od novog i nepoznatog, a još više u strahu od konkurencije i gubitka tadašnjih privilegija, ono je pokušalo zaustaviti podizanje hrama nadajući se da će time zaustaviti i daljnje doseljavanje židovskog stanovništva u Vukovar.⁸

Protesti koje su građani Vukovara slali raznim institucijama, a ponajprije Srijemskoj županiji s ciljem sprječavanja podizanja sinagoge u početku su bili neorganizirani i u potpunosti individualnog karaktera, a uputili su ih prvi susjedi nove građevine, Andrija Premužić i Terezijska Gösner. Premužić je tvrdio kako je zemljište na kojem se podizala sinagoga, prije 1822. godine i velikog požara u kojem je izgorio dobar dio Vukovara pripadalo stanovitoj Ruži Jerković, nakon čega ga je Županija i Vukovarsko vlastelinstvo, budući da se radilo o vrlo malenoj površini, podijelilo na dva dijela - jedan dio pridružen je cesti, odnosno Gajevoj ulici, s ciljem njezina proširenja, dok je drugi dodijeljen Premužiću, kao prvom Jerkovićinom susjedu.⁹ Premužić je dakle time poricao čak i mogućnost da je Salomon Spitzer uopće mogao unajmiti to zemljište, a kamoli još da na njemu i gradi. S obzirom na to da je na cijelom zemljištu, dakle kako na dijelu koji je pretvoren u put, tako i na komadu za koji je Premužić tvrdio da je njemu prepušten, započela gradnja sinagoge, zahtijevao je prestanak radova, vješto se pozivajući ne samo na zaštitu privatnog (svojeg) vlasništva, već i na opće dobro, ustvrdivši da će nakon podizanja te građevine biti, naime, znatno sužena Gajeva ulica (na što su se žalili i ostali susjedi) te da se u slučaju požara na njoj neće moći mimoći dvojica kola.¹⁰

Od Premužića još je nezadovoljnija bila Theresia Gösner koja se odlučila požaliti i vukovarskom vlastelinstvu, budući da je tvrdila, kako je od grofa Emerika Eltza dobila jamstvo da se na upitnom zemljištu neće podizati nikakva građevina. Žalila se je da će s krova sinagoge, koja se podizala odmah uz njezinu kuću, padati kišnica na njezino zemljište te da će to uzrokovati veliku vlažnost zgrade, zbog čega je tražila zabranu daljnje gradnje.¹¹

Privatne tužbe, međutim, nisu urodile plodom. Komisija sastavljena od Eugena Jeroslavskog, geometra županijskog građevnog ureda, zatim vlastelinskog fiskala Georga Kontitsa i vlastelinskog geometra Basilia Mihailovića izvršila je uvid na terenu i ustanovila kako ni Premužić

ni Gösnerica nemaju nikakve osnove za svoje pritužbe.¹² Propisi doneseni nakon požara 1822., na koje se Premužić pozivao, nigdje ne govore o komadu

Gradnja sinagoge izazvala je veliko nezadovoljstvo domaćeg stanovništva, i katoličkog i pravoslavnog. Činjenica da se prva sinagoga uopće u Hrvatskoj počela podizati u jednom tako malom mjestu sama po sebi dobrim dijelom objašnjava stav vukovarskog građanstva. U strahu od novog i nepoznatog, a još više u strahu od konkurencije i gubitka dotadašnjih privilegija, ono je pokušalo zaustaviti podizanje hrama nadajući se da će time zaustaviti i daljnje doseljavanje židovskog stanovništva u Vukovar.

zemljišta na kojem se podiže sinagoga. Usmeno obećanje koje je Premužić tvrdio da je dobio od vlastelinskog direktora Kovačevića, komisija očito nije htjela uvažiti. Žalbu Gösnerice vezanu uz vlažnost njezinog stana zbog blizine buduće sinagoge također su smatrali neutemeljenom, budući da je razdaljina bila tolika da ova građevina nikako nije mogla smetati njezinoj kući. Katastarski plan, nastao doduše petnaest godina nakon podizanja sinagoge (1861.), pokazuje nam kako ona doista nije bila preblizu niti jednoj građevini, ukoliko je situacija iz te godine još uvijek odražavala onu iz 1845.

Nakon što privatne tužbe nisu uspjele, sredinom kolovoza iste godine započela je organizirana akcija građana Starog Vukovara, usmjerena ka zaustavljanju daljnjeg podizanja sinagoge. Prva je kolektivna molba bila upućena tadašnjem đakovačkom biskupu Josipu Kukoviću, 11. kolovoza 1845.¹³ Ona u mnogo većoj mjeri negoli privatna pisma otkriva pozadinu cijelog sukoba, a neusporedivo

je oštija od nešto kasnije molbe koju će isti građani uputiti na Srijemsku županiju. Biskupu se kratko objašnjava kako su Židovi počeli graditi svoj molitveni objekt te da se njegova gradnja protivi vukovarskim municipalnim zakonima te naglašavaju kako je sprječavanje njezina podizanja nužno kako se kroz duže vrijeme židovski narod (*Israelitica gens*) ne bi povećao u Vukovaru. Očito je dakle da se građanstvo ponajprije boji daljnjeg doseljavanja Židova u Vukovar, isključivo, naravno, zbog njihove sve veće uloge u trgovini i obrtima grada, čime su postali jaka konkurencija starim domaćim obrtnicima i trgovcima. Biskup Kuković na kraju je zamoljen da potpomogne molbu građana,¹⁴ što je on i učinio, poslavši, zajedno s protestnim pismom Vukovaraca, 20. kolovoza 1845. dopis na Srijemsku županiju. Zanimljivo je kako je Kukovićev odgovor izrazito diplomatski.¹⁵ Iako reda radi podupire građane, nigdje neposredno ne navodi da je gradnja sinagoge u neskladu sa zakonom. U osnovi cijeli je njegov dopis pozivanje na postojeće zakonske odredbe, i to one glavne kojima je reguliran položaj Židova u Habsburškoj Monarhiji, na članak 38. donesen odlukom zajedničkog sabora 1790/1791. godine, koji je ustanovio da se Židovi u svim mjestima, osim rudarskih, ostave u onom stanju u kojem su bili dana 1. 1. 1790., «ako bi pako u istom smetani bili, da se unj uzpostave»¹⁶ te na dio 5., članka 29. zakona iz 1840., kojim su ta prava dodatno raširena, te je domaćim i «udomljenim» Židovima dozvoljeno da mogu svugdje, opet s iznimkom rudarskih mjesta i gradova «stalno prebivati, graditi tvornice, baviti se trgovinom i obrtom, držati si izraelitskih pomoćnika i naučnikah, posvećivati se slobodnim znanostim i umjetnostima, te napokon kupovati građanskih nekretnosti u onih gradovih, u kojih je to stariji običaj dozvoljavao.»¹⁷ Tim zakonima nije im bilo dopušteno graditi sinagoge, no da to vukovarski Židovi doista i čine nije se moglo dokazati.

Pismo Srijemske županije na vukovarsku židovsku zajednicu nije sačuvano, ali je sačuvan njezin odgovor, izuzetno zanimljiv ne samo sa stajališta gradnje

ove, konkretne sinagoge, već i povijesti sinagogalne arhitekture u cjelini. Glavni potpisnik teksta, Friedrich Singer (Szinger), ističe kako piše s izričitom namjerom da smiri duhove kršćana te objašnjava nacrt građevine koja se podiže, a za koju kaže da neki sumnjaju¹⁸ da će ona služiti kao hram ili sinagoga, a zapravo je molitveni dom (*domus oratorium, Bethhaus*).¹⁹ Nastojeći opovrći te tvrdnje čak dva puta navodi kako se u sastavu građevine nalaze pod istim krovom i kuhinja i dvije peći. Ističe kako ni poganske pagode (*Pagodae ethnorum*) nemaju kuhinju, a kamoli će ih imati židovski hram. Poziva se pri tom na židovsko vjerovanje kako postoji samo jedan hram – onaj jeruzalemski, te da prema tome vukovarska građevina ni s te strane to nikako ne može biti. Naime, iako su se u 19. stoljeću sinagoge redovito u njemačkom jeziku, pa i u nas i općenito na srednjoeuropskom području, nazivale *Tempel* (dakle hramom), radi se u osnovi o nepravilnom izrazu. Kako je već spomenuto, postoji samo jedan hram, onaj jeruzalemski, jer se u njemu čuvao u Svetinji nad svetinjama Zavjetni kovčeg s pločama zakona dobivenim od Boga.²⁰ Tek nakon što su se, nakon rušenja hrama, Židovi raštrkali po svijetu, počele su se podizati sinagoge, ne kao nadomjestak te građevine, budući da se u njima ne održavaju žrtveni obredi, već kao mjesta svih vrsta sastajanja članova židovske općine. Sinagoga, naravno, primarno služi za Bogoslužje, no i za profana okupljanja Židova, te za učenje zakona, (zbog čega se i u srednjem i u novom vijeku sinagoge često nazivaju školama, *Schule*).²¹ U njoj stoga nema oltara, već samo *aron ha-kodeš*, u kojem se čuvaju svici tore i *almemor* (bima), mjesto s kojeg se vodi služba.²²

Tvrdnja dakle, da vukovarska židovska općine ne gradi hram, doista i stoji sa stajališta židovskih zakona, međutim, tvrdnja da nije riječ o sinagogi u osnovi nije točna. Termin *molitveni dom*, koji Friedrich Singer koristi, zapravo je samo formalno, terminološko poigravanje s ciljem dobivanja zakonskog pokrića za podizanje ovog objekta, budući da, kako je spomenuto, u tom trenutku još uvijek

Tvrdnja, dakle, da vukovarska židovska općine ne gradi hram, doista i stoji sa stajališta židovskih zakona, međutim, tvrdnja da nije riječ o sinagogi u osnovi nije točna. Termin molitveni dom, koji Friedrich Singer koristi, zapravo je samo formalno, terminološko poigravanje s ciljem dobivanja zakonskog pokrića za podizanje tog objekta, budući da, kako je spomenuto, u tom trenutku još uvijek nije bilo dozvoljeno podizanje «sinagoga».

nije bilo dozvoljeno podizanje «sinagoga». Iz gore navedenog objašnjenja pojma sinagoge, očito je kako je Singero vukovarski «molitveni dom» bio upravo to, te će se nakon događaja 1848./49., revolucije i daljnje emancipacije Židova, ta građevina redovito i nazivati sinagogom.²³

Nakon kolovoza 1845. godine više ne nailazimo niti na jednu tužbu protiv gradnje sinagoge te se moglo mirno završiti s podizanjem ove građevine. Teško je, međutim, povjerovati da je vukovarsko stanovništvo doista prihvatilo tu argumentaciju, da se ne podiže hram odnosno sinagoga.

Pismo Friedricha Singera izuzetno je kompromisno u tonu. Nakon što je prvim dijelom dopisa pokušao uvjeriti organe vlasti kako ne podiže hram/sinagogu, obvezao se dalje da će, ukoliko županijska oblast ima neke primjedbe vezane uz samu građevinu, sve potrebno ispraviti, pri tom moleći da se ne dira u samo strukturu zida, vjerojatno iz

straha kako se ne bi povećali, u prevelikoj mjeri, troškovi podizanja tog objekta. Osim samog Singera dopis su potpisali i ostali istaknuti članovi vukovarske židovske općine: Jacobus Borovitz, Benedictus Tander te Abraham Shmuczer.²⁴

Iako je već diplomatičan odgovor biskupa Kukovića pokazao kako molba vukovarskih građana u osnovi nema zakonske podloge, tek nakon iscrpljivanja svih mogućnosti, nakon pomirljivog dopisa vukovarske Židovske općine te izlaganja Eugena Jeroslavskog o projektu za sinagogu pred županijskom skupštinom, 26. kolovoza 1845., duhovi su se donekle smirili. Na županijskoj je skupštini tom prilikom zaključeno kako se građevina može nastaviti graditi budući da nema ni žrtvenik ni druga obilježja sinagoge, a kako je Vukovarcima ipak smetao njezin oblik prvotni je projekt morao biti modificiran, a građevina je imala biti sagrađena kao *communium domorum*.²⁵

Nakon kolovoza 1845. godine više ne nailazimo niti na jednu tužbu protiv gradnje sinagoge te se moglo mirno završiti s podizanjem ove građevine. Teško je, međutim, povjerovati da je vukovarsko stanovništvo doista prihvatilo tu argumentaciju, da se ne podiže hram odnosno sinagoga. Ono se samo pomirilo s nemogućnošću zakonskog zaustavljanja njezina podizanja, kako uostalom svjedoči i zapis o gradnji sinagoge iz kronike vukovarskog franjevačkog samostana, koji je kroničar Kajo Adžić, kratko završio sljedećim riječima: «Židovi gurnuše naše poštovane gradske oce u rebra (*astuti einm Judaei bene scierunt pecunia Magistratuales ad suas partes pertrahere...*) te su oni najednoć bili malo mekši pa je i dozvola odmah bila gotova.»²⁶

1 Zlatko Karač, *Arhitektura sinagoga u Hrvatskoj u doba historicizma*, Muzej za umjetnost i obrt i Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger, Zagreb, 2000., 19.

2 U prijevodu s hebrejskog naziv ove građevine bio bi "kuća Pravednog suda", u osnovi riječ je o svojevrsnoj grobljanskoj kapeli.

- Danas je ova «sinagoga» jedina sačuvana od triju spomenutih koje su postojale u Vukovaru.
- 3 Dragan Damjanović, *Ciduk – hadin kuća Hevra-kadiše ("Mala sinagoga") na vukovarskom židovskom groblju*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 99., Zagreb, 2006., str. 19 – 23.
 - 4 Najduži osvrt na gradnju sinagoge donosi Slavko Gavrilović, *Jevreji u Sremu u XVIII. I prvoj polovini XIX veka*, Srpska akademija nauka i umetnosti, posebna izdanja, knjiga DXCI, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 14., Beograd, 1989., 40- 41. Kratke informacije o podizanju ove sinagoge nalazimo i u: Placido Belavić, *Poviest samostana i župe vukovarske*, Tiskara «Sriemskih novina», Vukovar, 1908., 121.; Placido Belavić, *Crtice iz prošlosti Vukovara*, Tiskara «Novo doba», Vukovar, 1927., 57- 58.; Z. Karač, *Arhitektura sinagoga*, 12.
 - 5 Rudolf Klein, Sinagoga na tlu Hrvatske u kontekstu Austro-ugarske Monarhije, *Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj*, Studia Iudaico-Croatica 3, Zagreb, 1998., 160.; Z. Karač, *Arhitektura sinagoga*, 12.
 - 6 Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Fond br. 31., Srijemska županija (dalje SŽ), Kutija br. 739., dosje br. 2944., Dopis građana Starog Vukovara na biskupa đakovačkog Josipa Kukovića od 20. 8. 1845.; Zemljište je unajmljeno na 32 godine; S. Gavrilović, *Jevreji*, 41.; Zanimljivo je kako je Salomon Spitzer prvi Židov koji je uopće bio zaposlen u službi Srijemske županije. Nakon pet godina rada u Vukovaru kao liječnički pomoćnik imenovan je honorarnim županijskim kirurgom; S. Gavrilović, *Jevreji*, 32.; U trenutku kada se na ovom zemljištu počela graditi sinagoga Spitzer je već prešao na katoličanstvo (S. Gavrilović, *Jevreji*, 41.), možda i kako bi osigurao zakonsko pokriće za ovu gradnju.
 - 7 P. Belavić, *Crtice*, 57-58.
 - 8 Protiv doseljavanja Židova u Vukovar već je cijeli niz godina domaće Trgovačko društvo poduzimalo niz neuspješnih akcija (S. Gavrilović, *Jevreji*, 31-38.), pa je za pretpostaviti da su i u akciji protiv gradnje sinagoge/molitvene kuće odigrali značajnu ulogu, iako se nigdje ne spominju.
 - 9 HDA, SŽ, Kutija br. 738., dosje br. 2917, dopis Andrije Premužića na srijemskog župana Josipa Žitvaja od 2. kolovoza 1845. Premužić je tvrdio kako mu je «director Kovacsevics», vjerojatno upravitelj imanja obitelji Eltz poručio: «*kaži toj babi da njen Placz polak u drum, a polak tebi pripada, a ona da nesme na tom placzu nishta vishe zidati.*»
 - 10 Isto
 - 11 HDA, SŽ, Kut. 738., dosje br. 2917., Dopis Theresije Gösner na Srijemsku županiju od 3. kolovoza 1845. godine
 - 12 HDA, SŽ, Kut. 738, dosje br. 2917., Dopis komisije Srijemskoj županiji od 8. kolovoza 1845.
 - 13 Sudeći po Belavićevom kratkom navodu (P. Belavić, *Crtice*, 57-58.) o gradnji sinagoge i pravoslavni su bili oštri protivnici njezine izgradnje, no nažalost, to se nije moglo potkrijepiti arhivskim izvorima, budući da arhiv vukovarske parohije nije sačuvan. Očito je, međutim, da je jedan dio potpisnika pisma na biskupa Kukovića pravoslavan.
 - 14 HDA, SŽ, Kut. Br. 739, dosje br. 2944., Dopis građana Starog Vukovara na đakovačkog biskupa Josipa Kukovića od 11. 8. 1845. Dopis su potpisali građani Starog Vukovara: Paul Romanovitz, Georg Biraseln(?), Joseph Pakledinacz, Adam Fay, Anton Magitz, Theodor Petrovitz, Andria Mihaljevicz, Const. Michailovich, Anton Matusch, Pavo Hudich(?), Georg Csiritz.
 - 15 HDA, SŽ, Kut. Br. 739., dosje br. 2944., Dopis đakovačkog biskupa Josipa Kukovića na Srijemsku županiju od 20. 8. 1845.
 - 16 Šandor Bresztyenszky, *Izraelićani i vršenje patronatskoga prava*, Zagreb, 1890., 7.; Ljiljana Dobrovšak, «Privremena prisutnost» Židova u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u 17. i 18. stoljeću, *Povijesni prilozi*, 29/2005, 187
 - 17 Bresztyenszky, *Izraelićani*, 7.
 - 18 Naravno, vukovarski građani
 - 19 HDA, SŽ, Kut. Br. 739., dosje br. 2944., Dopis vukovarskih Židova na čelu s Friedrichom Singerom na Srijemsku županiju od 26. 8. 1845.
 - 20 Snješka Knežević, Zagrebačka sinagoga, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 23, 1999., 121-122
 - 21 Kao na primjer praške sinagoge, Cornelius GURLITT, *Handbuch der Architektur, IV. Teil, Entwerfen, Anlage und Einrichtung der Gebäude*, Stuttgart, 1906., 4.; Harmen THIES, *Synagogen-Idee und Bild, Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., 10-11.
 - 22 H. THIES, *Synagogen-Idee...*, 10, 13.
 - 23 Moguće je kako se upravo zbog spomenutog terminološkog poigravanja pojavljuju u literaturi podaci koji gradnju prve

vukovarske sinagoge datiraju u puno kasnije razdoblje, tako Melita Švob navodi da je sagrađena 1857., Melita Švob, *Židovi u Hrvatskoj – židovske zajednice*, 2. izdanje, Zagreb, 2004., 599.; Kako je iste godine (1857., prema: Brane Crlenjak, *Razvitak vukovarskih ulica*, Vukovar, 2005., 62.) podignuta zgrada židovske škole, nedaleko sinagoge, vjerojatno je ta činjenica dovela do navođenja pogrešnog podatka.

²⁴ HDA, SŽ, Kut. Br. 739., dosje br. 2944., Dopis vukovarskih Židova na čelu s Friedrichom Singerom na Srijemsku županiju od 26. 8. 1845.

²⁵ S. Gavrilović, *Jevreji*, 41

²⁶ P. Belavić, *Crtice*, 58. Govoreći o istom događaju nešto ranije, Belavić nadodaje: «*Osokoljeni tim uspjehom stadoše Židovi kuće i zemlje kupovati, no budući da im je to bilo zabranjeno, moradoše sve natrag prodati.*»; P. Belavić, *Poviest samostana*, 121.

*Zahvala

Za prijevod tekstova s latinskog zahvaljujem asist. Jeleni Marohnić i prof. dr. sc. Bruni Kuntić-Makvić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Literatura:

Belavić Placido, *Crtice iz prošlosti Vukovara*, tiskara "Novo doba", Vukovar, 1927.

Belavić, Placido, *Poviest samostana i župe vukovarske*, Tiskara «Sriemskih novina» u Vukovaru, 1908.

Bresztyenszky, Šandor, *Izraelićani i vršenje patronatskoga prava*, Zagreb, 1890.

Crlenjak, Brane, *Razvitak vukovarskih ulica*, Grafičko poduzeće "Proleter", Vukovar, 1975.

Damjanović, Dragan, *Ciduk – hadin kuća Hevra-kadiše ("Mala sinagoga") na vukovarskom židovskom groblju*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 99., Zagreb, 2006., str. 19 – 23.

Dobrovšak, Ljiljana, «Privremena prisutnost» Židova u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u 17. i 18. stoljeću, *Povijesni prilozi*, Zagreb, br. 29/2005.

Duranci, Bela, *Mađarska varijanta secesije u Jugoslaviji*, Zbornik narodnog muzeja XII – 2, Beograd, 1985.

Gavrilović, Slavko, *Jevreji u Sremu u XVIII. I prvoj polovini XIX veka*, Srpska akademija nauka i umetnosti, posebna izdanja, knjiga DXCI, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 14., Beograd, 1989.

Gurlitt, Cornelius, *Handbuch der Architektur*, IV. Teil, Entwerfen, Anlage und Einrichtung der Gebäude, Stuttgart, 1906.

Horvat, Andela, O klasicizmu u Slavoniji, *Osječki zbornik*, XVII, Osijek, 1979., str. 289-330.

Karač, Zlatko, *Arhitektura secesije i urbani razvoj Vukovara početkom 20. stoljeća*, Secesija u Hrvatskoj, Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem, str. 45-72, HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Zagreb – Osijek, 1999.

Karač, Zlatko, *Arhitektura sinagoga u Hrvatskoj u doba historicizma*, Muzej za umjetnost i obrt i Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger, Zagreb, 2000.

Klein, Rudolf, Sinagoga na tlu Hrvatske u kontekstu Austro-ugarske Monarhije, *Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj*, Studia Iudaico-Croatica 3, Zagreb, 1998.

Knežević, Snješka, Zagrebačka sinagoga, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, br. 23, 1999., str. 121 – 148.

Ulrich Knufinke, Karlsruhe, Synagoge Kronenstrasse, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., str. 57 – 58

Knufinke, Ulrich, Synagogen des Klassizismus, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., str. 32 – 36.

Švob, Melita, *Židovi u Hrvatskoj – židovske zajednice*, 2. izdanje, Zagreb, 2004.

Thies, Harmen, Synagogen-Idee und Bild, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., str. 10 – 20.

Vujasinović, Branko, Povijesni pregled građevne službe u Hrvatskoj od 1770. do 1918. godine; *Građevni godišnjak*, Zagreb, 2003/2004., str. 345 – 562.

Arhivski izvori:

Hrvatski državni arhiv, Fond br. 31., Srijemska županija

HDA, Državna geodetska služba, katastarski plan Vukovara

Popis ilustracija:

Katastarski plan Starog Vukovara iz 1863. godine (br. 7.). S Davidovom zvijezdom označene su obje sinagoge. Nova velika iz 1889. je na katastarskoj čestici br. 92, i stara, nešto južnije postavljena, na katastarskoj je čestici br. 89 (izmjerio Franz Sommer, izrisao i proračunao Vinc. Kovařík 1863.); HDA, Fond br. 1421., Državna geodetska uprava.

Prvotni projekt za vukovarsku sinagogu iz 1845.; Hrvatski državni arhiv, Fond br. 31., Srijemska županija, Kutija br. 739., dosje br. 2944.

PISMO IZ LONDONA

O ZBIRCI ERICHA ŠLOMOVIĆA

U prošlom broju Ha-kola načela sam temu sudbine umjetnina koje su nacisti opljačkali svojim žrtvama, a koje su nakon oslobođenja pobjedničke države posvojile, a potom takva otuđenja legalizirale. Tek u današnje vrijeme neki odvjetnici u zapadnom svijetu pronalaze zakonite nasljednike nekih od otetih umjetnina, pokreću sudske postupke zbog čega i dolazi do ponekih restitucija. No da se ta priča može nastavljati u nedogled navodim jedan primjer: Prije desetak dana je u londonskoj Kraljevskoj Akademiji otvorena izložba avangardne umjetnosti s početka 20. stoljeća iz ruskih muzeja. Samo održavanje izložbe bilo je sporno, jer su Rusi uvjetovali slanje djela iz svojih muzeja isključivo britanskim osiguranjem da nitko neće pokretati postupke restitucije s time u vezi. Naime takva diplomatska pregovaranja i ucjene ne začuđuju ako se zna se da se u ruskim muzejima nalazi neprocjenjivo umjetničko bogatstvo koje su opljačkali nacisti da bi ih Crvena Armija poslije pada Berlina godine 1945. brojnim kamionima odvozila u Sovjetski Savez.

Prvu zagrebačku izložbu Erich je sam postavio u jesen 1940. godine na poticaj svog prijatelja slikara Otona Glihe. Tada je Erich prvi i nažalost jedini put u svom kratkom životu javno izložio vlastitu kolekciju suvremenih francuskih umjetničkih djela. Izložba je bila priređena u Meštrovićevu okruglom umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Razumljivo da je bila velik likovni događaj jer su mnogi građani po prvi put imali priliku suočiti se s mnogim originalnim djelima velikih imena francuske avangardne umjetnosti.

U tu se temu dobro uklapa povijest zbirke Ericha Šlomovića i tragična sudbina čudesno nadarenog i sposobnog kolekcionara, inače židovskog mladića rodom iz Đakova.

Izraelski novinar Viktor Perry povezo je u jednu cjelinu u knjizi «Stolen Art» (Ukradene umjetnine) kratku povijest Ericha Šlomovića, osobnu kao i njegove zbirke, dokumente kasnijih sudskih postupaka koje su njegovi rodbinski nasljednici iz Izraela vodili i izgubili sa SFR Jugoslavijom i poslije

Gliha, Šojat, Šlomović, Knežević, Vlajinić,
Marulićev trg. Split 1940

vodili u Francuskoj, zatim svjedočanstva, iskaze i susrete s još živim svjedocima u doba njegova istraživanja. Kad je knjiga, u koju je uložio mnogo istraživačke energije i detektivske ustrajnosti, objavljena 2000. godine, Viktor Perry nažalost nije više bio živ. Na nju sam naišla u londonskoj galeriji Ben Uri u kontekstu izložbe na temu galerije Stern iz Duesseldorfa.

Neki Zagrepčani, posebno oni stariji, vjerojatno pamte dvije izložbe iz umjetničke zbirke Ericha Šlomovića održane u njihovom gradu. Moglo bi se reći da se između te dvije zagrebačke izložbe odvijao tragičan roman zbirke Ericha Šlomovića. Njegova priča, roman zapravo, sadrži u sebi previše elemenata samo za jedan novinski članak, no ipak ću pokušati ovdje sintetizirati neke njezine elemente.

Šlomović je Zagrepčanima otkrio francusku avangardnu umjetnost

Prvu zagrebačku izložbu je Erich sam postavio u jesen 1940. godine na poticaj svog prijatelja slikara Otona Glihe. Tada je Erich prvi i nažalost jedini put u svom kratkom životu javno izložio vlastitu kolekciju suvremenih francuskih umjetničkih

djela. Izložba je bila priređena u Meštrovićevu okruglom umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Razumljivo je da je bila velik likovni događaj jer su mnogi građani po prvi put imali priliku suočiti se s mnogim originalnim djelima velikih imena francuske avangardne umjetnosti. Izloženi su bili radovi Picassa, Maillola, Rouaulta, Matissea, Utrilloa, Degasa, Bonnard, Renoira, Gauguina, Cassatove, Cezannéa, da spomenem samo neke autore među mnogim značajnim djelima kolekcije. Izložba je trajala 57 dana, izazvala veliku medijsku pažnju, a uz ostale likovne kritičare, pisao je o značaju svoje kolekcije i sam Erich.

Ostvariti umjetničku zbirku, a moramo se podsjetiti da Erich nije napunio ni 30 godina u vrijeme svoje smrti 1942. godine, nije samo stvar novca već izričito osobna stvar za čije je ostvarenje potrebno raspolagati posebnim talentom, ljubavlju prema umjetnosti kao i dobrim smislom za trgovinu. Mora se dobro poznavati razna umjetnička usmjerenja i tehnike izražavanja, moći biti vrhunski koncentriran na svoj cilj, u njegovu slučaju na stvaranje kolekcije.

Par mjeseci prije kad je, uoči početka rata u Francuskoj, svoju je zbirku uz pomoć diplomatskog poslanstva svoje zemlje, dopremio u Jugoslaviju, namjeravao je Erich otvoriti prodajnu galeriju/muzej u Beogradu. Tu odluku mladi je kolekcionar donio jer mu je direktor umjetničkog muzeja (današnji Narodni muzej u Beogradu i sadašnji vlasnik njegove zbirke) odbio otkupiti zbirku po njegovim uvjetima. Naime Erich je zatražio da zbirka u muzeju nosi njegovo ime.

Ostvariti umjetničku zbirku, a moramo se podsjetiti da Erich nije napunio ni 30 godina u vrijeme svoje smrti 1942. godine, nije samo stvar novca već izričito osobna stvar za čije je ostvarenje potrebno raspolagati posebnim talentom, ljubavlju prema umjetnosti kao i dobrim smislom za trgovinu. Mora se dobro poznavati razna umjetnička usmjerenja i tehnike izražavanja, moći biti vrhunski koncentriran na svoj cilj, u njegovu slučaju, na stvaranje kolekcije. Uz to se mora uspješno komunicirati s različitim tipovima galerista i inih skupljača umjetnina, biti izuzetno spretan u ophođenju sa svijetom umjetnika, poznavati ih i s razumijevanjem uzimati njihove čudi i okruženje. Zbog svega toga jedna dobra kolekcija nešto je izuzetno osobno jer odražava ukus i ličnost svog kolekcionara.

Kad se sve to zna, razumljivo je da Šlomović nije mogao tek anonimno svoju zbirku prepustiti muzeju. Postoji još očuvana prepiska tih pregovora, kao i propitivanja o Šlomovićevu karakteru i porijeklu njegove zbirke od strane tadašnjih jugoslovenskih vlasti za račun beogradskog muzeja. Osim toga također

se zna da je ondašnji direktor muzeja stvorio negativan sud o Šlomoviću na osnovi nepovoljnog mišljenja koje je o Šlomoviću njemu kazao rođak karikaturista Pjera Križanića, a s čijom je ženom mladi Šlomović navodno neko vrijeme bio u ljubavnoj vezi. Lako je, dakle, otkriti korijene tog mišljenja jer se zna da je čaršijsko ocrnjivanje nečijeg karaktera obično potaknuto zavišću, ljubomorom, zlobom ili vlastohlepljem.

Bilo kako bilo, beogradski je muzej odbio prihvatiti i udomiti zbirku koju je Šlomović uskoro izložio u Zagrebu. No kako je zamisao vlastitog muzeja-galerije nosio u sebi, par dana poslije narodnog prosvjeda 27. ožujka 1941. kupio je u Beogradu teren na kojem je namjeravao sagraditi svoj muzej. Događaji su ga pretekli, samo nekoliko dana poslije Njemačka je bez najave rata bombardirala Beograd, a Kraljevina Jugoslavija kapitulirala za nekoliko dana. Nije potrebno ovdje navoditi što je značilo biti Židov u Nedićevoj Srbiji, baš kao i u cijeloj porobljenoj Europi, bez obzira posjedovali ili ne umjetničku kolekciju.

Erich Šlomović, 1940.
Pjer Križanić. Zbirka Šlomović

Skriivanje zbirke

Nisam vidjela film Veljka Bulajića 'Donator' o Erichu Šlomoviću. Film je bio prikazan u vrijeme druge izložbe 'Zbirke Šlomović' u Zagrebu 1989. godine. U filmu, piše o tome Viktor Perry, Bulajić inspiriran pričom mladog kolekcionara prikazuje njegov život i djelovanje u Parizu tridesetih godina 20. stoljeća povezan s komunističkim pokretom. Sugerirano je da je Erich pomagao našim dobrovoljcima koji su se preko Pariza prebacivali u Španjolsku u Internacionalne brigade. Osobno bi mi takva sugestija pomogla u mom istraživanju te teme, no sama činjenica da je Erich kupio teren u Beogradu nekoliko dana prije početka rata protiv Jugoslavije, potvrđuje mi da mladić, usredotočen na svoju kolekciju, nije vodio računa o političkim prilikama općenito, a odatle i moja sumnja da je svjesno bio karika lanca za prebacivanje boraca u Španjolsku.

Kad je u Jugoslaviji započeo rat, Erich se s majkom Rosom, ocem Bernardom i bratom Eugenom sklonio u selo Bačina, blizu Vavarina, južno od Beograda. Naime, tamo je već našla sklonište supruga očeva brata, Erichova tetka Mara Albahari,

inače Srпкиnja i izbjeglica iz Hrvatske. U selu Bačina njihovi su ih domaćini lijepo prihvatili, a da bi kolekcija bila na sigurnom, njihov je domaćin sagradio dodatni vanjski zid na svojoj kući i tako napravio tajni prostor bez prozora i vrata. U taj su prostor zazidali Erichovu zbirku spremljenu u metalnim kutijama. Zbirka je ovdje u cijelosti preživjela rat premda su za njom tragali posebni njemački odredi sa zadaćom oduzimanja židovskih umjetničkih vrijednosti.

No sudbina njezina vlasnika i njegove obitelji obavijena je u tragediju Holokausta. Netko je, iz sela u kojem su se skrivali, prijavio policiji da u Bačini ima Židova. Ubrzo su trojicu muškaraca obitelji Šlomović uhapsili. Neki kažu da su to bili

Drugi sudski slučaj u vezi kolekcije Šlomović otvoren je u Francuskoj 1981. kad je francuska banka Societe Generale službeno zatražila otvaranje sefa za koji već nekoliko godina nije bila uplaćivana pristojba. Banka je na brzinu pripremila javnu dražbu te kolekcije, no ona je u pet do dvanaest zaustavljena kad su nasljednici pokrenuli sudski postupak. Neposredno pred svoj povratak u Jugoslaviju 1940. godine, Erich Šlomović pohranio je u taj sef jedan dio svoje kolekcije, točnije 219 djela.

Ljotićevci, dok drugi tvrde da su po njih došli njemački vojnici i sproveli ih u sabirni logor u Čupriji. U trenutku hapšenja Rosa i Mara nisu bile kod kuće, no poslije po njih nije nitko dolazio. Dok su muškarci još bili u prvom logoru, Rosa i Mara donosile su im pakete s hranom i čistom odjećom. Međutim početkom 1942. godine muškarci su vlakom odvedeni na staro Sajmište u Beogradu. Tu su na obali Save funkcionirali zloglasni nacistički eksperimentalni kamionski vagoni sa smrtonosnim plinom koji će nacisti uskoro koristiti u Auschwitzu. Erichu, njegovu ocu i bratu tu se gubi svaki trag.

Čim je nastupilo oslobođenje Erichova majka Rosa povezala se sa starim prijateljem obitelji, dr. Ivom Ribarom s čijim su poginulim sinovima, Juricom i Ivom Lolom, Erich i Egon nekad išli u školu. Ponudila je predati Erichovu kolekciju novoj državi, za uzvrat je zatražila odštetu od koje bi mogla preživjeti. On joj je pisao, obećao odštetu i osigurao posebni vagon u vlaku za Beograd radi prijevoza sanduka s kolekcijom. O tome je obavijestio i svog druga Mošu Pijade, koji je poznavao Ericha od vremena kada je za svoju kolekciju naručivao njegove slike. Međutim vlak kojim su se u Beograd, zajedno s kolekcijom, uputile Rosa i Mara i njezino dvoje djece, pun bugarskih vojnika upućenih u Mađarsku, bombardirali su njemački avioni. U tom su bombardiranju poginuli Rosa i Marina djeca, a je Mara je bila ranjena. Poslije je Mara Albahari uz pomoć bugarskih

vojnika sanduke s kolekcijom pohranila kod jednog prijatelja u Beogradu.

Za slikama je tragala i UDBA

Međutim u Beogradu su se vlasti pitale gdje je završila kolekcija, zbog čega je od strane UDBE mladi oficir Nešković dobio zadatak da istraži predmet i pronađe zbirku. On je to uspješno obavio, pronašao Maru koja se u međuvremenu preudala i odselila se na Kosovo. Pod pritiskom ispitivanja, naravno nepotrebno, objasnila je gdje je pohranila kolekciju. Zbirku su našli netaknutu, a bila je to već 1946. godina te ju je UDBA prenijela u svoju zgradu gdje su je pomno pregledali i katalogizirali. Sve je bilo potpuno neoštećeno, a katalogizirano je ukupno 406 slika, skulptura, crteža i grafika. Dvije godi-

ne poslije zbirka je predana Narodnom muzeju u Beogradu. No tada se u dokumentima navodi 357 umjetničkih komada.

Pitanje gdje je završilo šezdesetak djela zbirke tek je prvi put postavio Vlado Bužančić, kustos zagrebačke izložbe 'Zbirke Erich Šlomović' 1989. godine, održane u Muzejskom prostoru na gornjogradskom Jezuitskom trgu.

Drugi sudski slučaj u vezi kolekcije Šlomović otvoren je u Francuskoj 1981. kad je francuska banka Societe Generale službeno zatražila otvaranje sefa za koji već nekoliko godina nije bila uplaćivana pristojba. Banka je na brzinu pripremila javnu dražbu te kolekcije no ona je u pet do dvanaest zaustavljena kad su nasljednici pokrenuli sudski postupak. Neposredno pred svoj povratak u Jugoslaviju 1940. godine, Erich Šlomović pohranio je u taj sef jedan dio svoje kolekcije, točnije 219 djela. No kao nasljednik se tada javio nećak Ambroisea Vollarda, M. Sebastian koji je tvrdio da jedino on može biti zakoniti vlasnik kolekcije budući da ju je Erich Šlomović poslije smrti njegova strica Ambroise Vollarda u prometnoj nesreći 1939. godine, otuđio. Javilo se naravno još nekoliko mogućih nasljednika dok je Sebastiannov advokat nastojao ocrniti Erichov karakter i osporiti mu zakonito vlasništvo njegove kolekcije. Međutim odvjetnik Cohen podrobno je ispitao sve o Šlomovićevoj kolekcionarskoj djelatnosti u Parizu pronašavši nepobitnih dokaza o Erichovom

Veljko Petrović, 1934.
Karikatura Pjera Križanića.
Zbirka Šlomović

Marc Chagall.
Iz zbirke Šlomović

vlasništvu kolekcije kao i o njegovu velikom prijateljstvu s Ambroiseom Vollardom i mnogim drugim umjetnicima. U konačnici je sud prihvatio te dokaze. Vollardov isključivi nasljednik bio je njegov brat Lucien koji je bio u dobrim odnosima s Erichom i s njim se dopisivao kad je Erich već bio u Jugoslaviji jer su nastavili suradnju. Ipak sud je donio solomonsko rješenje prema kojem nitko nije bio potpuno u pravu, ali ni u krivu pa je dodijelio 17 djela iz Šlomovićeve kolekcije Sebastiannu i to ona djela koja nisu nosila izričito ime ili posvetu za Ericha. Osim toga na neka je djela francuska država mogla staviti veto za iznošenje iz Francuske.

Skromni Erich bio je veliki zaljubljenik u umjetnost

Ambroise Vollard bio je proslavljeni izdavač umjetničkih monografija i poznati skupljač umjetnina. Kad mu se prvi put

predstavio Erich, nakon dolaska u Pariz 1936. godine, smjesta ga je osvojio svojom intuicijom prepoznavanja umjetničke vrijednosti pojedinih djela. Mnogo sličnih detalja iz Erichova života u Parizu Viktor Perry saznao je od g. Cohena. Njegovo iscrpno raspitivanje otkriva nam neobično ozbiljna mladića, obdarena znanjem i velikim šarmom, velikog poznavaoa i zaljubljenika umjetnosti. Sigurno je da mu je Ambroise Vollard neka djela poklonio, što je čest slučaj u

Početkom 1942. godine muškarci obitelji Šlomović su vlakom odvedeni na staro Sajmište u Beogradu. Tu su na obali Save funkcionirali zloglasni nacistički eksperimentalni kamionski vagoni sa smrtonosnim plinom koji će nacisti uskoro koristiti u Auschwitzu. Erichu, njegovu ocu i bratu tu se gubi svaki trag.

umjetničkim krugovima, no postoje i drugi svjedoci koji govore o njegovoj kolekcionarskoj umješnosti, o zamjeni slika, o trgovanju i kupovanju, a nadasve o nekome tko se umio svega odricati u ime svoje zbirke, živjeti vrlo skromno i povučeno u dvije male sobice na Montmartru koje su mu bile stan, ured i galerija.

O posljednjem zagrebačkom projektu izložbe 'Zbirke Šlomović' povela sam nedavno razgovor s ondašnjim direktorom Muzejskog prostora, g. Antom Sorićem. Projekt je rađen u suradnji s beogradskim muzejom čiji su stručnjaci sudjelovali i u pisanju pojedinih eseja za katalog. Pričao mi je o raznim aktivnostima organiziranim oko izložbe koja do tada u cijelosti nije niti bila viđena, a ni kao takva spominjana u poslijeratnoj Jugoslaviji. Pričao je kako su pozvali još žive svjedoke kao recimo Neškovića iz UDBE koji je pripovjedio svoju verziju aproprijacije zbirke Šlomović od trenutka kad ju je otkrio u Beogradu 1946. godine.

Zagrebačku izložbu zbirke popratio je lijepo uređeni katalog za koji je Šlomovićevu priču pomno obradio kustos izložbe Vlado Bužančić. On je prvi upitao o sudbini nestalih djela kolekcije za koja se pretpostavlja da su završila po kućama članova tadašnje političke vrhuške.

Informacije za ovaj napis potječu iz:

Viktor Perry: *Stolen Art*, Jeruzalem 2000. Gafen Publishing House.

Katalog 'Zbirka Erich Slomović iz Narodnog muzeja u Beogradu', izd. Muzejsko-galerijski prostor, Zagreb, 1989.

©Vesna Domany Hardy
U Zagrebu i Londonu

Ljubo R. Weiss:

IZRAEL - LJUBAVI MOJA

(pabirci iz dnevnika jednog putovanja)

Ima događaja koji toliko utječu na život čovjeka da ga usmjere u pravcu koji se pojavljuje zamalo iznenada, a uistinu pripremani su događaji od malih nogu i ništa se nije dogodilo što bi bio slučaj, sve je to trasirano u nekim manje ili više ezoterijskim programima čovjekova života.

Tako je i s mojim putovanjem u Izrael 1971. godine, koje je vjerojatno odredilo i više od 35 godina angažmana «za našu stvar», uglavnom pisanja na židovske teme, uključujući temu Izraela i Bliskog istoka. Stjecajem okolnosti (slučaj ili ne?) postoje dnevnički zapisi s putovanja grupe židovskih omladinki i omladinaca u organizaciji Saveza židovskih općina Jugoslavije kada smo 40 dana boravili u obećanoj zemlji, stacionirani kao grupa od tridesetak mladih, u kibucu Shar Hamakim, nedaleko Haife.

Kolebao sam se što učiniti s dnevničkim zapisima – koga bi mogao zanimati ovaj vremeplov jer ipak su to tempi passati... No, kada sam ga dijagonalno pročitao nakon toliko godina i kada me je urednica Ha-kola osokolila, krenuo sam u avanturu pisanja i objavljivanja ovog Dnevnika koji je, kao i svi dnevnici, subjektivan. On je ipak zanimljiv stoga što pokazuje kako jedan mladić-student s 22 godine života - doživljava zemlju koja je tada bila uglavnom omražena u jugoslavenskim medijima koji su prenosili službene stavove u vezi vanjske politike Titove Jugoslavije ponavljajući papagajski tezu o Izraelu - agresoru, cionizmu kao sumnjivoj političkoj doktrini i praksi koja je imala za žrtvu Arape odnosno Palestine.

Spremao sam se na Fakultetu političkih nauka pisati diplomski rad na temu arapsko-izraelskog sukoba i pisati o toj temi

a ne biti na licu mjesta, značilo je doći u situaciju da se piše neobjektivno, odnosno politikantski. No Fakultet je i znanstvena ustanova, razmišljao sam, a profesori su se trudili da nam objasne razliku između politike i politologije, što je sve išlo u smjeru da se tema obradi slobodnije, nezavisno od aktualne vanjske politike Jugoslavije. U Savezu u Beogradu dočuli su za moju namjeru da pišem diplomski rad na bliskoistočnu temu i to je bio ključni kriterij da me uvrste u grupu koja je putovala u Izrael. Ostale članove grupe predlagale su židovske općine a eto, imao sam čast da me predloži za člana grupe, nakon konzultacija, vjerojatno s omladinskom komisijom, predsjednik Saveza osobno (dr. Ladislav Kadelburg). Zanimljivo je da koliko god vanjska politika Titove Jugoslavije bila antiizraelska i proarapska, ostavljen je prostor za relativno slobodno djelovanje židovske zajednice Jugoslavije u organiziranju kulturnog, socijalnog i vjerskog života a toj zajednici, usprkos prekida diplomatskih odnosa 1967. s Izraelom, omogućena je gotovo normalna komunikacija s Izraelom. Vjerojatno je to bio rezultat pragmatične politike predsjednika Josipa Broza Tita koji je i pored prijateljstva s arapskim zemljama i Palestincima, imao redovite diplomatske pa i prijateljske kontakte s predsjednikom Svjetskog židovskog kongresa dr Nahumom Goldmannom.

Nestrpljivo sam očekivao dan polaska, a prije toga trebalo je obaviti niz formalnosti: poslati ispunjene formulare u Savez, nekoliko fotografija, pasoš, nešto novca i sl. kako bi se dobila ulazna viza za grupu. Trebalo je obaviti cijepljenje protiv određenih bolesti, a kolika je bila

želja vidjeti i doživjeti Izrael - mon amour - svjedoči i to da sam zaboravio i uobičajeni strah od igle samo da bi ispunio sve što se tražilo prije putovanja. Dakle, cijepljenje i nije bilo toliko bolno kako sam pretpostavljao da će biti – i to je primjer kako motivacija može smanjiti bolove ili ih čak potpuno neutralizirati. Trebalo je nabaviti devize, kupiti još neke stvari prije puta, ukratko, pripremiti se za put. Sve vrijeme razmišljao sam neću li što zaboraviti – od fotoaparata, filmova, magnetofona, preko vodiča-knjižice do četkice za zube. Sjećam se dobro kako su me upozoravali znalci Izraela da nema potrebe za time da ponesem kravatu jer i u Knesset je moguće ući – bez kravate! Preporuča se šišanje na kratko jer «beatles» frizura nije praktična za izraelsko podneblje! Što se tiče sakoa i bez njega se može, no ponio sam ga i poslije se pokazalo, samo mi je bio briga i suvišan teret.

24. lipnja 1971.

Šinobusom iz Zagreba za Viroviticu. U Općini odnosno Stanici javne sigurnosti predali mi pasoš s vizom za Izrael. Isti dan poslao i zadnje dokumente u Savez i očekujem točan datum polaska za Izrael. Čitam Jevrejski pregled, Kadimu – pa neću doći u Izrael, a da ne znam najaktualnije događaje u toj zemlji! (Naime, desetljećima Jevrejski je pregled, osim stranog tiska, bio gotovo jedini časopis u kojem su se mogle pročitati veće ili manje vijesti o Izraelu – od stanja poljoprivrede do odnosa prema Arapima, Druzima...te članci u kojima Izrael nije – agresor!)

1. srpnja 1971.

Iako rano na spavanju, ne mogu zaspati. Razmišljam da li simpatiji M. reći pred putovanje kako me neće biti 40 dana ili, kako bi zaobišao diskusije o dugom izbjavanju, javiti to razglednicom iz Izraela? Ni jedno ni drugo nije dobro rješenje. Razmišljam i o Izraelu – kako ćemo putovati, što me čeka na tom putovanju, kakav će biti susret sa zemljom koju sam idealizirao i koja mi je bila – cilj, san koji treba odsanjati? Neće li biti opasno u toj zemlji jer eto, naša štampa malo-malo pa piše o nemirima, sukobima, diverzijama..? Mira na Bliskom istoku nema i neće ga ni biti tako skoro?? No, odustajanja nema - samo se pitam što će se ovdje u međuvremenu dogoditi jer domaća politička situacija je – vrlo složena! Osjeća se neka napetost: Matica hrvatska se omasovljuje, zborovi na fakultetu najavljuju vruću jesen...itd.

7. srpnja 1971.,
Zagreb, Virovitica

Dirljiv rastanak od M. Koliko se dugo nećemo vidjeti? Prešućujem joj – 40 dana! U Virovitici – zadnje pripreme pred put. Prekosutra polazim za Izrael.

8. srpnja 1971., Virovitica

Pakiranje stvari – hoće li kofer biti pretežak? Što ostaviti? Jesam li što važno zaboravio? Hoću li imati dovoljno novaca? Što se PUT U NEIZVJESNO više približava, to više briga i strahovanja!

9. srpnja 1971.

Saznao kako putujemo - vlakom preko Beograda i Skopja do Atene, dalje avionom. Kofer jedva zatvorio, jedva ga nosim!

Predvečer u Beogradu, u Savezu, Ulica 7 jula 71 a. Putnici za Izrael – manje više poznata lica s ljetovanja (Leo K., Zoli H., Nenad M., Rašo K, Veljko K., Judita Š., Marijana P. Sklapam nova poznanstva, pogledavam i djevojke. Netko komentira: «Djevojke, tako-tako!»

Predsjednik Saveza dr. Kadelburg daje nam upute prije putovanja, na što posebno obratiti pažnju: sigurnost, predstavljamo židovsku zajednicu Jugoslavije, držati se programa, bit će vremena i za privatne posjete rođacima, govori nam o kibucu Shar Hamakim koji su osnovali jugoslavenski i rumunjski Židovi, kojoj stranci pripada...

Oko 21 sat – Radničko prihvatilište, tu ćemo prenoćiti. S Leom K. i Veljkom K. u šetnji okolicom - restoran, sok, ugodni razgovori pred putovanje. Samo da već jednom krenemo!

10. srpnja 1971., subota

Beogradska željeznička stanica, osam ujutro. Šabat je, a mi se spremamo na put što baš nije odlika pobožnih Židova. Objektivnosti radi, tako pobožnih koji ne koriste auto, vlak, autobus ... subotom među nama nema. Zadnje kupovine pred putovanje – voće, keksi, novine... Dug je put do Atene i treba se nečim zanimati. Bit će i kartanja, «šmuzovanja» ali ipak...

U očekivanju vlaka posjedali smo na peron, a Rašo iz Sarajeva kao i na ljetovanjima, uveseljava nas svojom svirkom na gitari od koje se ne rastaje otkada ga znam, Pjeva sam ili uz pomoć muzikalnijih iz grupe. Publika nisu samo naši koji ne pjevaju, nego i putnici namjernici kojima nije jasno kojim se jezikom pjevaju ove pjesme: Hava nagila, Jeruzalem šev zahal, Cena cena, Erev šošana...I šalimo se, brbljamo samo da prekratimo vrijeme do dolaska vlaka. A kada smo konačno i našli vagona i vlak za Atenu, nastala je trka za mjestima jer je bilo očigledno da ima više putnika nego rezervacija.

Prometnik daje znak za polazak – točno u podne. Prebrojavamo se, ali nitko nije siguran da smo svi na broju, jer nitko ne zna sa stopostotnom sigurnošću koliko nas čini grupu: jedni govore o 27, drugi o 28 a neki i o 30. Ne zna se tko će nam se pridružiti u Izraelu. Svi smo, čini mi se, punoljetni i formalno, vođe puta nema. Ali, idemo, koga nema, bez njega se može!

Već smo mirniji što smo krenuli, što ćemo se držati opet tradicije s ljetovanja

– preferans. Zaspali na ležajevima u kušet kolima.

11. srpnja 1971.

Usprkos drndanju vlaka i svakovrsnoj buci, dobro spavao. Završili preferans od jučer. Obilazimo kompoziciju i nalazimo vagon-restoran: dobro raspoloženi zapjevali smo jednu od «naših», no suputnici nisu bili oduševljeni našim pjevanjem – ili smo bili bučni, ili nismo imali sluha, ili se jednostavno Grcima nisu svidjele te pjesme pa smo upozoreni da – prestanemo!

Oko 11 sati u Ateni gdje smo se smjestili u hotel El Greco. Popodne smo iskoristili boravak u Ateni i posjetili Akropolu, diveći se antičkoj građevini oko čijih stupova se vrzmao veći broj turista. Jonski, dorski stupovi – nije važno!

12. srpnja 1971.

Poslije doručka, posjećujemo luku Pirej. Bio je to lijep izlet nas četvorice iz grupe. Rano poslijepodne iz hotela smo krenuli za atenski aerodrom i razgledali ga. Prva vožnja avionom pa «ubijam» tremu razgledavanjem detalja aerodroma: čitam natpise avio-kompanija, gledam tablu s informacijama o polasku i slijetanju aviona, zagledam stjuardese i pilote kako žure na posao ili odlaze s aerodroma, policajce, carinike...

Nakon graničnih formalnosti za koje sam očekivao da će biti strože, zauzimamo mjesta u avionu TWA-a. Da je to bio avion El-Al-a sigurno je da bi kontrola bila stroža i duža. Trema nije sasvim nestala pa primjećujem da sam podosta nespretna u zakopčavanju pojasa sjedala. Prvi put slušam pozdrav i uputstva stjuardese što nam je činiti u slučaju da avion zapadne u neprilike, uključujući i prisilno slijetanje. Ipak, vožnja je prošla uzbudljivo, no bez problema. Strah od letenja veći je prije polijetanja nego za vrijeme samom leta.

Oko 17 i 30, približavajući se aerodromu Lod, kraj Tel Aviva (danas nosi naziv Davida Ben Guriona, jednog od osnivača države Izrael, NAP. 2008.) netko povede pjesmu i spuštanje u

OBEĆANU ZEMLJU pretvara se u događaj za pamćenje. Jedva čekamo da se otvore vrata aviona i dotaknemo tlo svete zemlje, tlo države koju posjećujemo prepuni očekivanja, zemlje koju kažu, Židovi bar jednom u životu nastoje posjetiti, ako ne već i u njoj živjeti. Ali, tko zna hoće li se netko uz grupe odlučiti za ostanak odnosno za aliju (useljavanje) budući da, iz iskustva organizatora poznato je, bar jedna do dvije osobe od ovakve grupe odluče se za imigraciju. Fascinira ih zemlja, zaljubljuje se, nađu neki drugi pragmatičan razlog za ostanak (školovanje, poziv rođaka...). Razmišljam kako smo «gospodski» sletjeli na izraelski aerodrom dok je desetljećima ući u Palestinu pa i Izrael u prvim godinama, bila prava avantura. Do osnutka države 1948. Britanci su, kao mandatar Palestinom, zabranjivali useljavanje ili utvrđivali male kvote, mnogi koji nisu ušli sklanjali su se na Cipar pa kasnije pokušavali dohvatiti neku izraelsku luku... Spustio sam se stepenicama, učinio prvi korak na pisti i rekao sam sebi: «Želja mi je ispunjena, tu sam!» Ubrzo smo se našli kao grupa oko našeg «madriha» (osoba iz kibuca zadužena da nas vodi tokom boravka u Izraelu) koji nam se, gle iznenađenja, obraćao s imenima mada nas prvi puta vidi u životu. Iznenadio me kada mi je prišao i rekao: «Dobro došao Ljubomire, imam pismo za tebe!» Bilo je to pismo koje su prijatelji moje porodice već ostavili u kibucu za mene. Jona (hebr. golub) stariji je, krupniji čovjek, ozbiljan i trudi se da na nam od prvog trenutka bude na usluzi: pljušte pitanja, on mirno odgovara, objašnjava.

Autobusom putujemo za kibuc Shar Haamakim. Kako još nije posve pao mrak, a kibuc je i relativno dobro osvijetljen vidimo da smo došli u interesantno naselje smješteno na padinama brijega, s pogledom prema Haifi. Na pokojoj većoj čvrsto građenoj kući, u dvije etaže, svijetle prozori i madrih nam objašnjava da će uskoro oni biti u mraku jer se u kibucu rano liježe – radi se od ranog jutra do 10-11 sati jer su vrućine takve da je nemoguće izdržati na poljima ili na otvorenom poslije tog vremena.

Nakon dobre večere smještamo se u «našu» kuću, malo po strani od središta kibuca, ali opet ne i daleko od kolektivne blagovaonice. Na prve komentare da bi smještaj mogao biti i bolji, objašnjavaju nam: «Stanujući u jednoj od boljih baraka – donja etaža je čvrsto građena, gornji dio je od drveta- iz naše rane faze razvoja kibuca, moći ćete osjetiti dio pionirskog duha koji je tada vladao u kibucu i zemlji. Mali trijem, između stupova užad za sušenje rublja, ulaz u donju etažu gdje smo smješteni mi muški, zapravo, ovelu sobu, gotovo asketskog izgleda: ležajevi (kao bolnički ili vojnički), jedan ormarić između kreveta uz uzglavlje, u sobi relativno toplo... Tješe nas: « Ovo mjesto je samo za prespavati većinu vremena ćete provoditi van ove prostorije!

Ili ćete se, bar neki, prebaciti u gornju etažu s četiri lijepa prozora i boljim vidikom, ako vas prihvati neka od prijateljica!»

Okupljeni kao grupa analiziramo prve dojmove, nove osjećaje koji nas preplavljuju. Poneka šala, pokoje udvaranje. Primjećujemo Danielu O., oniču crnku iz Sarajeva, sefardskih crta lica, kako temperamentno objašnjava svaku svoju ideju, misao. Oko 1 u noći mrtvi umorni, ali zadovoljni, padamo u krevete: federi baš nisu najnoviji, ali koga briga za to.

Izraelu, ljubavi moja, konačno smo zajedno!

13. srpnja 1971.

Na nogama u 7 i 30, mamurni, ali i znatiželjni. Jona, naš madrih, drži predavanje na kojem se međusobno upoznajemo: govori kratko o Izraelu, kibucima, Shaar Hamakimu, dio nas se predstavlja njemu i grupi. Kibuc je osnovan dvadesetih godina 20. stoljeća od male grupe doseljenika pretežno iz Jugoslavije i Rumunjske. Kako je običaj da kibuci budu povezani s nekom od političkih stranaka ili organizacija, ovaj kibuc pripada lijevo orijentiranom MAPAM-u...

«Početak je bio skroman, a što danas čini kibuc vidjet ćete popodne kada je

predviđen obilazak značajnijih objekata!»

A poslije 15 sati imali smo što vidjeti. Iako smo neki od nas znali za visoki društveni standard kibuca, ugodno je bilo vidjeti kako je relativno malobrojna zajednica organizirala život poljoprivredno-industrijskog naselja koje nije komunistički raj, ali je sigurno utočište stanovnicima kojima uz oštar rad pripada i slobodno vrijeme i socijalno-psihološka sigurnost koje je malo izvan kibuca. «Svi za jednoga, jedan za sve!» slogan je koji nama iz Jugoslavije nije nepoznat.

Prvo smo razgledali stambeni dio kibuca – vidjeli smo prve barake iz doba osnutka kibuca koje su podsjećale na šupe za spremanje alata, a ne stambeni prostor te stambene zgrade u dvije-tri etaže u kojima najčešće žive dvije-tri porodice. Reklo bi se, male, zgodne vile! A uz vile ide i – bazen za kupanje, okružen drvećem, nadstrešnicama, stupovima za start plivača. Nema ga svaka vila nego je to zajednički bazen za sve u kibucu. Bilo je to drugo mjesto koje smo obišli uz preporuku:

«U slobodno vrijeme, slobodno u bazen! Domaći ga relativno malo koriste i idealno je mjesto za rekreaciju, ali i sklapanje novih poznanstava!»

Pokazana nam je tvornica bojlera, farma krava, peradarnik, povrtnjak za uzgoj ruža, društveni dom, sportski tereni, dječji vrtići, dječja igrališta, ogromna blagovaonica koja je služila i za kulturne priredbe. Zaista impresivan društveni standard u kojem je središnja briga – briga za djecu i mlade.

Prvi dan – brzo, sve se odvija brzo, puno emocija, puno vrućine! Ipak je to druga klima – ni najtopliji dani na Jadranu ne mogu se usporediti s vrućinom koja žeže u kibucu, posebno od 10 do 17 sati.

14. srpnja 1971.

Ustajanje u 6. S Joškom Š. i Đurijem W. raspoređen na rad u dječji vrtić. Uređujemo igrališta za djecu. I pored upozorenja da pazimo na opasnost od sunca, kako smo radili na otvorenom,

opeklo me čak toliko da sam po leđima osut plikovima koji stvaraju neizdrživu bol. Ići liječniku ili se dati u ruke Lidiji A.? Ipak, «bolovanje» bi se moglo krivo protumačiti pa se prepuštam Lidiji koja opečena mjesta premazuje uljem za sunčanje, kremama... Umjesto da sam to učinio prije posla, činim to kada je već kasno.

I pored svega odlazim na prvi sat ivrita (govorni, moderni hebrejski). Dekoncentriran bolovima zbog opeklina, pratim predavanje s velikim teškoćama. Ove prve lekcije kao da nije ni bilo, šteta!

Kratko na bazenu – može li voda pomoći da opeklina lakše podnesem?

Nakon večere čak malo košarke! Na predavanju, tema: DRUŠTVENA ORGANIZACIJA KIBUCA. Kibuc se definira kao samoupravna zadruga, zajednica ljudi koja organizirano radi i živi u naselju držeći se, pored ostaloga, načela kolektivnog vlasništva i egalitarizma. Objašnjeno nam je kako se donose odluke u kibucu – glavno tijelo je skupština, izvršni organ je sekretarijat, tu je i sekretar... Ključni dokument je statut kibuca (mali ustav) i po njemu se nastoje ponašati članovi kibuca. Odluke koje izazivaju najviše diskusije su odluke o investicijama tj. daljnjem razvoju kibuca, prijemu novih članova, odgoju djece, slanju talentiranih na školovanje izvan kibuca, otpustu članova... Poželjno je da ima oprečnih mišljenja jer onda su odluke najkvalitetnije.

Kasno navečer u klubu kibuca – diskusije o prvim dojmovima, pregledavam zanimljivo štivo, u Jugoslaviji uglavnom meni nepoznato ili skupo – strane tjednike na engleskom i njemačkom, brošure... Iscrpljen sunčanicom padam, oko ponoći, umoran u krevet.

15. srpnja 1971.

Ponovo na radu u dječjem vrtiću.

Poslije ručka pišem dva pisma: prvo, porodici B. koja živi kod Tel Aviva. Radi se o školskoj prijateljici mog oca (iz virovitičke gimnazije) koja je nakon sudjelovanja u NOB-u emigrirala u Izrael. S njihovom kćerkom Erellom. dopisi-

vao sam se i njena pisma bila su mu dragocjena priprema za susret s Izraelom. Tko zna, nije li otac predložio ovo dopisivanje kako bi se rodila međusobna simpatija, kao što je postojala između njega i V., školske drugarice? Drugo pismo pišem kući u Viroviticu. Madrih Jona upoznao nas s planom izleta.

Šimon ben H. daje nam pregled štampe - domaće i svjetske. Zbunjuju novi pogledi na međunarodnu politiku, predavač ima odličan dar zapažanja i kritički govori o odnosu međunarodne zajednice prema Izraelu. Zanimljivo kako ne štedi ni velike sile i naglašava kao i pored svih savezništava Izrael nastoji biti jak i neovisan, sposoban da se sam suprotstavi arapskoj opasnosti.

Većina iz grupe navečer odlazi za Haifu dok se ja držim kibuca. Plikovi od sunčanice se smanjuju, ali još nisam posve izliječen. Partnerice za diskusije:

Danijela O., Judita Š., Jona... Muzika u klubu kibuca.

Prvi puta osjećam nostalgiju, nedostaju mi vijesti iz Jugoslavije. Radio Zagreb i radio Beograd nemoguće je kvalitetno slušati iako povremeno nailazimo na vijesti, u 22 sata. Vremenska je razlika – kada je kod nas 21 sat, u Izraelu je već 22 sata. Pišem pismo M.

16. srpnja 1971.

Od šest do 12 sati na radu u dječjem odmaralištu(?). Bijelom smjesom obilježavamo mjesta za aute na parkiralištu. Zbog vrućine prilično naporan posao. Poslije ručka obilježava se rođendan jedne djevojke iz grupe, ali me proslava ne zanima mnogo.

U programu zbližavanja s članovima kibuca predviđeno je da posjetimo jednu od obitelji koja govori naš jezik. Tako sa Sanjom S. i Salamonom A. posjećujem obitelj Moska F., s kojom provodimo predvečerje u dugom, zanimljivom razgovoru. Opisuju nam boravak u kibucu koji je i odricanje, ali i zadovoljstvo osjećati se dijelom zajednice koja ne osjeća da je novac najvažnije na ovom svijetu. Oni su se odlučili za život u kibucu da bi u kolektivnom radi i životu pobjegli od

velikih zala – novca i egoizma! Ne radi se ni o kakvoj komunističkoj zajednici, ali ima elemenata pokušaja ostvarenja nekih socijalističkih ideja – jednakosti, doprinosa u radu ovisno o mogućnostima pojedinca, visokom društvenom standardu. Šabat je i očekujemo paljenje svijeća, no to se neće dogoditi. Objašnjavaju nam: «Otkako smo u Izraelu nemamo potrebu naglašavati naše židovstvo - slično je i s drugima u kibucu pa se nemojte čuditi ako naiđete na stanove u kibucu u kojima nema ni menore ni mezuze. Naše židovstvo je samorazumljivo i ponekad se osjećamo više Izraelcima nego Židovima. Oznake pripadanja židovstvu prisutnije su u porodicama koje žive u galutu (dijaspori) nego ovdje u Izraelu, izuzimajući ortodokse u Izraelu koji su ultrareligiozni i većinu dana provode u molitvi i meditiranju.

Šabat se ipak osjeća u kibucu tako da se nakon večere pali logorska vatra, a kasnije većina iz grupe odlazi u kibučki diskotek klub gdje se zabavljamo uz muziku i ples do 2 u noći. Društvo je šaroliko – ima nas od Jugoslavije preko Švedske i Velike Britanije do Venecuele i Japana. Velik je broj nežidova koji su došli u kibuc da bi upoznali kibučki način rada i života.

(nastavlja se u idućem broju)

Naš vjerni i marljivi suradnik iz Rijeke, Filip Kohn, poslao je prijevod zanimljivog pravilnika riječke Židovske dobrotvorne ženske udruge s početka 20. stoljeća, osnovane s ciljem pomaganje siromašnima i nemoćnima.

SOCIETA DI BENFICENZA DELLE SIGNORE ISREALITE IN FIUME

Ženska židovska organizacija, koja je imala izrazito filantropski karakter, u Rijeci je utemeljena 1903. godine, odmah po uređenju novog židovskog hrama, pod imenom „Societa di beneficenza delle Signore israelite in Fiume“.

Prva predsjednica društva bila je Sari Neuberger de Hlinik rod. Kohn, supruga riječkog veleindustrijalca i trgovca. Sjedište društva bilo je u njihovoj obiteljskoj kući u Via Pomerio 30.

Statut društva bio je pisan na mađarskom i talijanskom jeziku, jer je Rijeka u to doba bila pod mađarskom vlasti, a Trst pod Austro-ugarskom. Službeni jezici u Rijeci tada su bili mađarski i talijanski.

PRAVILNIK RIJEČKE ŽIDOVSKJE DOBROTVORNE ŽENSKJE UDRUGE

NAZIV

1§

Naziv udruge: „RIJEČKA ŽIDOVSKJA DOBROTVORNA
ŽENSKJA UDRUGA“

CILJ

2§

Cilj udruge: pomoć riječkim siromašnim osobama s posebnim osvrtom na bolesne, nesposobne za rad, udovice/udovce, siročad te nadalje unapređenje istih na ugovornu (radnu) sposobnost.

SJEDIŠTE

3§

Sjedište uprave udruge je u Rijeci.

SREDSTVA

4§

Sredstva za postizanje istaknutih ciljevi tvore:

- redovni i izvanredni godišnji prilozi članstva
- kamate osnovnog kapitala
- ostala davanja i prilozi.

UPRAVA

5§

Rad udruge se ogleda u:

a) redovnoj mjesečnoj pomoći siromašnima posebno ženama

b) potpori siromašnih u slučaju bolesti, staračke senilnosti ili u slučaju potpunog odsustva radne sposobnosti. Ovakva ispomoć će se, međutim, u prvom redu pružati onima koji su rođeni u mjestu ili udovicama/udovcima te siročadi

c) pomoći u slučaju izvanrednih potreba- posebna pomoć

d) davanje sredstava siromašnima koji su to zaslužili, na osnovu odabira.

PRAVA I OBAVEZE ČLANOVA

6§

Članstvo se sastoji od redovnih, izvanrednih i počasnih članova.

7§

Redovni član može biti svaka žena, koja se obaveže na članstvo u trajanju od 3 godine i plati godišnju pristojbu od najmanje 12 kruna.

8§

Izvanredni član može biti bilo koji muškarac koji, također, stupa u društvo na 3 godine i također plati najmanje 12 kruna godišnju pristojbu.

9§

Članom osnivačem postaje ona žena ili muškarac koji u blagajnu društva uplati najmanje 100 kruna. Redosljed imena članova osnivača s prikazom tekućeg iznosa priopćava se na godišnjoj skupštini.

10§

Za počasnog člana se biraju osobe, koje su, istakavši se značajnim aktivnostima na polju humanitarnih djelatnosti, osobnom stvarnom pomoći ili poticajnim aktivnostima u tom pravcu, omogućile sebi ovaj položaj.

11§

Prava redovnih članova su nepromjenjiva. To su:

- pravo da na skupnim sastancima imaju pravo na osobnu nazočnost, sa savjetodavnim i glasačkim pravom.

b) iz tog prava predlagati i birati radi ispomoći siromašnih

c) pravo na korištenje aktivnog i pasivnog glasovanja na skupnim sastancima.

12§

Obaveze redovnih članova su, pak, sljedeće:

a) da redovno i unaprijed točno isplaćuju godišnje pristojbe u cijelom iznosu ili u mjesečnim ratama

b) da svaku preuzetu obavezu, u cilju unaprjeđenja udruge, ispunjavaju savjesno i točno

c) koristiti svaku priliku koja služi za unaprjeđenje, ciljevima unaprjeđenja udruge posebno pridobiti nove članove.

OSNOVNI KAPITAL UDRUGE

13§

Osnovni kapital se dobiva iz:

a) davanja, koja služe isključivo naznačenoj svrsi

b) od osnivačkog doprinosa (uloga) osnivača

c) od priloga i zavještanja (ostavštine).

14§

Rukovanje osnovnim kapitalom udruge. Njegovo oplođivanje će se koristiti po osnovi odabranog projekta.

OSNOVA PRIČUVE

15§

Ona se osniva s ciljem da se u slučaju iznenadnih nesreća kao što su vremena epidemija, rata itd. može odgovoriti povećanim potrebama siromašnih i ugroženih.

16§

Osnove priloga za ovo čine prihod od kamate osnovnog kapitala i od ostataka raznih preplaćenih ili preostalih prihoda.

17§

Na osnovu odobrenja birača skupština određuje iznos novca koji će predstavljati osnovu pričuve.

ZAVRŠNE ODREDBE

18§

Godina zajednice otpočinje svakog 1. siječnja i završava se s 31. prosincem iste godine. Svake godine 1. siječnja knjige zajednice se zatvaraju, uplate, zaostaci, materijalni fond, izvodi računa koji se odnose na kapital, pokazatelji, popis članova i njihov prilog se upućuje članovima.

SABOR

19§

Redovni sabori se održavaju po pravilu svake treće godine najkasnije u ožujku. Izvanredne skupštine se mogu sazivati uz pomoć predsjedništva ili pak na pisani zahtjev 20 pojedinačnih članova. U oba slučaja predsjedništvo saziva skupštinu pozivom s navedenim dnevnim redom. Skupštine vodi predsjednica, a u slučaju spriječenosti potpredsjednica ili izabran član.

20§

Za pravovaljanost donesenih odluka potrebna je nazočnost najmanje 20 članova, odluke se donose većinom glasova, a u slučaju neriješenog ishoda odlučuje predsjednica.

21§

U nadležnost skupštine spada:

1. predsjednička priopćenja i predsjedništva te prihvaćanje materijalnih izvještaja i rasprava
2. razmatranje izvještaja nadzornog odbora
3. odluke o prijedlozima skupa ili pojedinih članova.
4. izmjena osnovnih pravila
5. izbor 20 članova predsjedništva i 8 zamjenika
6. imenovanje počasnih članova
7. odluka o dijelu koji se upućuje u rezervni fond.
8. izbor 2 člana nadzornog odbora, koji se mogu birati i iz redova izvanrednih članova
9. odluka o raspuštanju društva.

NAČIN IZBORA

22§

Izbor dužnosnika iz redova stalnih (redovnih) članova odvija se na skupštini (saboru) ili predavanjem glasačkih listića. Glasačke listiće, predane samo osobno, otvara tročlana komisija izabrana od predsjedništva, a izbor se vrši samo većinom glasova.

PRAVA I DUŽNOSTI ODBORNIKA

23§

Odbor izabran na saboru sastoji se od: 20 stalnih članova i 8 zamjenika, koji iz svojih redova biraju:

1 predsjednika, 2 dopredsjednika i 1 blagajnika.

24§

Odbor se bira na vrijeme od 3 godine. Za to vrijeme se pripremaju novi izbori. Oni koji odstupe mogu biti izabrani ponovo. U slučaju da u tom roku koji član odstupa, odbor se privremeno upotpunjuje iz rezervnih članova po abecednom redu.

25§

Za članove odbora koji izostanu u 6 uzastopnih zasjedanja odbora ili ako na osnovu ovog pravilnika ne izvrše povjerene im poslove, smatrat će se da su dali otkaz na sva prava člana odbora.

26§

Odbor redovno održava zasjedanja u svakom kvartalu, osim toga kad god se ukaže potreba za hitnom raspravom ili ukoliko 3 člana zahtijevaju od predsjednice sazivanje istog.

27§

Na sjednicama odbora predsjedava predsjednica, a u slučaju njezine spriječenosti, jedna dopredsjednica ili član odbora; zapisnik vodi tajnica, a u slučaju njezine spriječenosti,

blagajnica. Zapisnik ovjeravaju predsjednica, zapisničar i dva člana odbora.

U NADLEŽNOST ODBORA SPADAJU:

28§

- a) vođenje udruge i poslove udruge, upravljanje materijalnim dobrima, izuzev onih djelatnosti koje spadaju u nadležnost sabora
- b) izvršavanje odluka sabora
- c) izbor tajnika za vrijeme mandata odbora
- d) osobno pribavljanje podataka o uvjetima (prilikama) siromaha prilikom pružanja novčane pomoći i diskretnog istraživanja sirotinje i bolesnih
- e) podupiranje takvih osoba shodno odgovarajućim sredstvima na raspolaganju.

NADZOR

29§

Nadzor vrše dvije ženske osobe jednom mjesečno. Zadaci: Za vrijeme njihove službe trebaju se uvjeriti o tome da su prijavljene ili preporučene osobe zbilja upućene na ispomoć i svoje odobrenja iznesu pred sabor. U hitnim slučajevima, međutim, po kratkom postupku suglasivši se s predsjednicom i sa socijalnom blagajnom, mogu uputiti ili isplatiti do 25 kruna.

30§

Dvije članice nadzornog odbora zajedno s predsjednicom obavljaju dnevne dužnosti, mogu imati uvida u dospjelu korespondenciju, nadziru rukovanje blagajnom, a na sjednicama iznose izvještaje o njihovu radu.

31§

PREDSJEDNIŠTVO

Predsjednica i dvije dopredsjednice predstavljaju zajednicu pred organima vlasti i trećim licima, a imaju sljedeća zaduženja:

- 1) sazivaju sjednica i izborna zasjedanja
- 2) predsjedavaju istima
- 3) preuzimaju akta i pisma upućena zajednici
- 4) donose odluke o redosljedu nadzora
- 5) kontroliraju glavnu blagajnu.

32§

U hitnim slučajevima predsjedništvo je ovlašteno da u pojedinim slučajevima uputi trenutačno 10 kruna, ovaj iznos mjesečno ne smije prijeći iznos od 50 kruna.

33§

BLAGAJNICA

Prilikom nastupanja u službu nova blagajnica inventarno i u nazočnosti dviju članica odbora, vrši preuzimanje blagajne i dodatnog inventara.

Obavezna je uz pomoć službene osobe da ubire godišnje prinadležnosti, preuzima tekuće svote, pokriva izdatke na osnovu pismenog odobrenja predsjednice. Veće se svote

poimence, ako prelaze svotu od 200 kruna, skladište u glavnoj blagajni.

34§

Tajnika u odsustvu ili slučaju spriječenosti zamjenjuje blagajnica.

TAJNIK

35§

Tajnik vrši svu potrebnu prepisku, on vodi glavne knjige udruge, na sjednicama vrši dužnost zapisničara i bilježi sve izdate akte od strane udruge.

LIKVIDACIJA UDRUGE

36§

U malo vjerojatnom slučaju, ako bi udruga bila prisiljena da se raspadne, njezin kapital će se prenijeti u Riječku židovsku općinu u cilju stvaranja sirotinjskog fonda.

37§

Samo sabor može donijeti odluku u slučaju likvidiranja udruge većinom glasova, pri čemu treba biti nazočno najmanje polovina redovnih članova.

38§

IZMJENA STATUTA

Odluke, koje se odnose na promjenu statuta ili one koje se odnose na likvidaciju udruge, treba se dostaviti u Mađarsko kraljevsko ministarstvo unutrašnjih poslova prije stupanja na snagu.

Potpis nečitak

Braun Adolf

Predsjednica

tajnik

39§

DODATAK ČLANU STATUTA

U slučaju da udruga ne zadrži određenu nadležnost odnosno djelatnost i ukoliko nastavak daljeg djelovanja ugrozi materijalne interese države ili pojedinaca, Mađarska kraljevska vlada će bez oklijevanja provesti ukidanje udruge i poslije redovne istrage obavezati udrugu na konačnu likvidaciju ili će možda obavezati udrugu na najstrože pridržavanje statuta pod prijetnjom ukidanje udruge.

xxxx-Neuberger Sári

Braun Adolf

predsjednica

tajnik

Broj 2279871903

Pogledao Mađarski kraljevski ministar unutrašnjih poslova s primjedbom da svakom ... (*nečitko*) skupu u smislu postojećih propisa treba tražiti dozvolu po svakom stavku te članovi trebaju biti pozvani na sabor najmanje 8 dana ranije.

U Budimpešti 13. ožujka 1903.

Za ministra

nečitko

Na proslavi 50. godišnjice Doma umirovljenika "Lavoslav Schwarz", krajem prošle godine, u sklopu zabavnog programa nastupio je i instrumentalni sastav Jewsersi.

Vodeći instrument u izvođenju židovskih pjesama, posebno jidiš pjesama, jest klarinet. To me je ponukalo da napišem tekst o jednom od najvećih jazz-muzičara, o američkom Židovu po imenu Benny Goodman.

KRALJ

SWINGA

Tko zna što bi bilo od Bennyja Goodmana da je kao devetogodišnjak bio nekoliko kilograma teži na vagi. Škola u siromašnoj četvrti Chicaga u kojoj se 1918. godine taj mršavko pojavio da posudi muzički instrument, dodjeljivala je instrumente prema veličini i tjelesnoj težini: trube i trombone za jače mladiće, a flaute i klarinete za one slabašne.

"Plaćući sam pošao kući s mojim klarinetom", sjećao se mnogo godina kasnije "Kralj swinga". "Ni u snu nisam tada pomislio da će klarinet postati prekretnica u mom životu. U četvrti u kojoj sam odrastao mogao sam naime isto tako postati gangster", zabilježio je svoja razmišljanja Goodman.

Benjamin Daniel Goodman rodio se 30. svibnja 1909. godine kao deveto od ukupno dvanaestoro djece jedne poljske židovske doseljeničke obitelji.

Već godinu dana nakon što je počeo svirati klarinet, mali Benny imao je i svoj prvi javni nastup: u sinagogi Kehelelan Jacob svirao je za vrijeme službe. S 14 godina otkrio je jazz. U kratkim hlačama svirao je svake večeri na izletničkom parobrodu. U rujnu 1933. godine sasvim slučajno upoznao je mladog Johna Hammonda. Taj mladi muzički producent i proizvođač gramofonskih ploča došao je s ludim prijedlogom: "Sastavite jazz orkestar s crnim i bijelim muzičarima i snimate za mene ploču".

I već u ožujku 1934. godine band je formiran. Dogodilo se ono što nitko nije vjerovao: nova vrsta jazz-a - swing - postigao je senzacionalan uspjeh. S

Benny Goodman je neosporno bio Kralj swinga - tu je titulu izmislilo Gene krupa. Tijekom godina svirao je s najvećim muzičarima jazz-a, da navedemo samo neke: Bix Beiderbecke, Louis Armstrong, Billie Holiday, Ella Fitzgerald, Count Basie, Mildred Bailey, Bessie Smith i brojni drugi. Popis hitova Bennyja Goodmana popunio bi èt-tavu knjigu - ustvari popis njegovih hitova ispunio je stranice više knjiga njegova vjernog diskografa i biografista Russa Connora.

naslovima poput "Sing, sing, sing" ili "Swingtime in the Rockies" postigao je svjetske uspjehe.

Privatno, Benny Goodman je živio vrlo povučeno. "Svijet ima moju muziku", rekao je jednom dodajući: "Sve drugo što je od mene pripada mojoj supruzi Alice i mojoj djeci, kćerkama Rachel i Benjie". Njegova supruga Alice bila je sestra Johna Hammonda.

Nakon Drugoga svjetskog rata nastavio je svoj, u Americi započet, pobjednički put također u Europi i Aziji.

I u dobi od više od 70 godina nastavljao je s napornim turnejama po svijetu.

Kao prvi jazz muzičar na svijetu ostvario je tromjesečnu turneju po tadašnjem Sovjetskom Savezu, gdje je posebno u Lenjingradu i Kijevu zapalio desetke tisuća oduševljenih ljubitelja muzike.

Preminuo je od srčanog udara 13. lipnja 1986. godine.

Oto Konstein

Uspjesi

Goodmanovom muzikom započela je era swinga.

Goodman je bio prvi muzičar koji je osnovao bjelačko-crnačke bandove tridesetih godina prošlog stoljeća

Goodmanov band bio je prvi jazz band koji je svirao u Carnegie Hallu
Časopis Down Beat izabrao ga je Goodmana u Jazz Hall of Fame 1957. godine.

Klasični repertoar klarineta proširio je djelima Bartoka, Bernsteina i Coplanda

Goodman je imao počasne doktorate Union Collegea, Sveučilišta Illinois, Bard Collegea te sveučilišta Columbia, Yale i Harvard.

Goodman je 1982. godine dobio nagradu Centra Kennedy, nagradu za životno djelo Sveučilišta Howard i Nacionalne akademije umjetnosti i znanosti 1986. godine, kao i Grammyja za životno djelo 1986. godine.

Američki predsjednik George W. Bush u siječnju je prvi put na kraju svog drugog predsjedničkog mandata posjetio Izrael, gdje je o problemima Bliskog istoka razgovarao s najvišim izraelskim i palestinskim dužnosnicima. Izrael se tjednima pripremao za doček visokog gosta i najviši državnički posjet posljednjih godina.

BUSH U IZRAELU

satu koji je Bush proveo u zemlji, prema izraelskom radiju.

Tijekom trodnevnog boravka u Izraelu, američki se predsjednik sastao s izraelskim političkim vrhom, a u Ramalahu je razgovarao i s palestinskim predsjednikom Mahmudom Abasom.

Bush: Izrael je „židovska država“

Američkog predsjednika u zračnoj luci Ben Gurion dočekao je najviši izraelski politički, vojni i vjerski vrh, a Bush je po dolasku rekao da „vidi novu priliku za mir u Svetoj zemlji i slobodu u regiji“ te da „savezništvo dviju zemalja jamči Izraelu, kao židovskoj državi, potrebnu sigurnost“.

“Razgovarat ćemo o našoj velikoj želji za sigurnošću i slobodom diljem Bliskog istoka”, kazao je po dolasku Bush.

Izraelski premijer Ehud Olmert potvrdio je da je SAD “najsnažniji i najodaniji izraelski saveznik u borbi protiv terorizma i fundamentalizma, kao i glasni zagovornik i pristaša naše potrage za mirom i stabilnošću”.

“Sljedećih 12 mjeseci bit će trenutak istine” u kojem se “ne smiju izroditi samo riječi”, rekao je izraelski predsjednik Shimon Peres.

Koristeći u više navrata izraz “židovska država”, Bush je, kako ocjenjuju analitičari, jasno poručio da je pitanje Izraela kao židovske države ključno u pregovorima između Izraela i Palestinaca. Hamas je žestoko reagirao na tu formulaciju, ocijenivši da predstavlja “američku potporu uspostavi režima aparthejda u regiji na štetu prava palestinskog naroda”.

Rezimirajući susrete s objema stranama u izraelsko-palestinskom sukobu, Bush

Bush je odsjeo u povijesnom hotelu “Kralj David” iz kojeg je uživao u pogledu na Stari grad Jeruzalem, koji je posebno zbog njega biti osvijetljen do 2 sata ujutro.

Amerikanci su rezervirali sve sobe u “Kralju Davidu”, najskupljem hotelu u Jeruzalemu, a Bush je spavao u apartmanu u kojem noćenje stoji 2.600 dolara - naravno, ako niste američki predsjednik. Nesretne goste koji su planirali svoj posjet u krivo vrijeme, tijekom posjeta američkog predsjednika, uprava hotela je obavijestila o otkazivanju njihovih rezervacija. Ulice oko hotela bile su potpuno blokirane, a parkiranje je bilo zabranjeno u desecima ulica kroz koje je Bush prolazio.

Stanovnici Jeruzalema već su naučili na strahovite gužve u prometu i obustavu prometa tijekom posjeta visokih stranih dužnosnika, ali za posjet prvog čovjeka Amerike poduzete su i dodatne mjere sigurnosti. U gradu je bilo razmješteno više od 10.500 policajaca koji su štitili Busha i čuvali red u gradu.

Čitava je sigurnosna operacija Izrael stajala 25.000 dolara po svakom

George W. Bush četvrti je američki predsjednik koji je posjetio Izrael tijekom svog predsjedničkog mandata. Prvi je bio Richard Nixon 1974. godine, zatim Jimmy Carter 1979. godine i Bill Clinton 1998. godine.

Bush će se najvjerojatnije vratiti na Bliski istok prije nego napusti dužnost u siječnju 2009. godine, objavili su visoki američki dužnosnici. “Mislim li da će se vratiti u Izrael? Da”, rekao je savjetnik za nacionalnu sigurnost Stephen Hadley. “Predsjednik je naznačio da želi učiniti sve što koristi napretku pregovora. Ako to uključuje nove posjete regiji, spreman je i na to”, dodao je Hadley. “Mislim da ga možete očekivati ponovo, najmanje jednom ili možda više puta prije isteka mandata”, naglasio je savjetnik Hadley. Izraelski dužnosnici pozvali su Busha da se vrati u Izrael u svibnju na proslavu 60. obljetnice utemeljenja Države Izrael.

je izjavio da će mirovni sporazum zahtijevati "bolne političke ustupke s obje strane", kao posebno teško ocijenio je pitanje rješenja statusa Jeruzalema.

Istaknuo je kako je „spreman učiniti sve“ za postizanje mira na Bliskom istoku. Istodobno, Bijela kuća objavila je da je Bush imenovao general-bojnika Williama Frasera osobom zaduženom za nadgledanje izraelsko-palestinskog mirovnog plana.

Plan, koji je u suglasju s najnovijim Bushovim naporima za postizanjem sporazuma o stvaranju palestinske države, poziva Izrael da prekine izgradnju židovskih naselja, a Palestince da obuzdaju militante.

Tijekom posjeta Zapadnoj obali, Bush je posjetio Betlehem, mjesto rođenja Isusa Krista.

Bush u Yad Vashemu: „Zašto nismo bombardirali Auschwitz?“

Posljednjeg dana boravka u Izraelu, američki je predsjednik sat i pol razgledao Yad Vashem, memorijalni centar Holokausta.

Vidljivo dirnut, Bush je u jednom trenutku zastao pred zračnom snimkom Auschwitzta i rekao da je SAD trebao bombardirati taj logor smrti kako bi spriječio istrebljenje Židova u njemu.

Direktor Yad Vashema, Avner Shalev, citirao je Busha koji je rekao kako je SAD trebao "to bombardirati".

Američka državna tajnica Condoleezza Rice kazala je kako je Bush referirao na željezničku prugu koja je vodila do logora, a ne na sam logor, u kojem je nacistička Njemačka ubila između 1,1 i 1,5 milijuna Židova.

O pitanju bombardiranja nacističkih logora smrti ili pruga koje su vodile do njih raspravljano je godinama, a izostanak akcije neki su objašnjavali ravnodušnošću saveznika.

Pred kraj Drugog svjetskog rata saveznici su imali detaljna izvješća o Auschwitzu od logoraša koji su uspjeli

PROSVJEDI PROTIV DOLASKA GEORGEA BUSHU U GAZU

Noseći zelene zastave i ističući transparente na kojima je američki predsjednik George W. Bush prikazan kao vampir koji pije krv iz čaše na kojoj piše "muslimanska krv", više tisuća prosvjednika i simpatizera Hamasa iskazalo je u Gazi nezadovoljstvo zbog njegova posjeta Izraelu i okupiranom području Zapadne obale. Oko 20.000 pripadnika Hamasa u Gazi je, u znak prosvjeda, zapalilo nekoliko američkih i izraelskih zastava. Busha su nazvali krvolokom čiji je prvi posjet Svetoj zemlji usmjeren na pomoć Izraelcima.

U Jeruzalemu su brojne židovske obitelji izraelskim i američkim zastavicama pozdravile Bushov dolazak, nadajući se da će njegov posjet ubrzati napore na pokušaju postizanja izraelsko-palestinskog mirovnog sporazuma prije njegova odlaska s predsjedničke funkcije.

pobjeći, no odlučili su ne bombardirati logor, ili prugu, kao i bilo koji drugi nacistički logor, usmjeravajući sve kapacitete na šire vojne operacije.

Uz pitanja izvedivosti tih akcija, postojala je i moralna dvojba oko mogućnosti da u napadima stradaju tisuće logoraša. Židovski čelnici tada su se sporili oko tog pitanja, no mnogi su tvrdili da bi žrtve bile opravdane.

Predsjednik Bush je sa suzrim očima gledao snimke Auschwitzta, a odluku saveznika da ga ne bombardiraju nazvao je "složenom", rekao je Shalev.

Bush je, po njegovim riječima, potom pozvao državnu tajnicu Condoleeazu Rice kako bi s njom raspravio o odluci tadašnjeg predsjednika Franklina D. Roosevelta.

"Zašto to Roosevelt nije bombardirao?", pitao je Bush državnu tajnicu, rekao je

Shalev i dodao kako je Bush na kraju zaključio "trebali smo bombardirati".

Busha i Rice su u obilasku Yad Vashema pratili izraelski premijer Ehud Olmert i predsjednik Shimon Peres.

Ilustrirajući dvojbu oko pitanja zašto su saveznici ostavili netaknutima nacističke konclogore i pristupne pruge, iako su znali bombardirati tvornice pokraj njih, novinski izvještaji citirali su poznato pitanje koje je dobitnik Nobelove nagrade za mir Elie Wiesel postavio 1993. na otvaranju Muzeja Holokausta u Washingtonu.

"Zašto prugu koja vodi do Birkenaua nisu bombardirali saveznički bombarderi? Sve dok sam živ to neću shvatiti", rekao je Wiesel.

Bushev prethodnik, predsjednik Bill Clinton, tom je prigodom kazao kako će Zapad "zauvijek živjeti sa saznanjem... da je premalo učinjeno".

„Dnevnik Helene Berr“, potresnu priču zabilježenu na stranicama dnevnika mlade pariške studentice engleskog jezika i književnosti, židovskog podrijetla, koja je opisala strahote života u glavnom francuskom gradu tijekom nacističke okupacije, francuski je tisak već proglasio „literarnom senzacijom 2008. godine“.

„DNEVNIK HELENE BERR“ - ZAPISI O JEDNOM ŽIVOTU

Helene Berr je nakon godinu dana provedenih u nacističkom logoru u Bergen-Belsenu, u koji je deportirana s članovima obitelji, umrla od tifusa u 24. godini života u travnju 1945. godine, samo nekoliko dana prije nego što su ga oslobodili Britanci.

Helene Berr je nakon godinu dana provedenih u nacističkom logoru u Bergen-Belsenu, u koji je deportirana s članovima obitelji, umrla od tifusa u 24. godini života u travnju 1945. godine, samo nekoliko dana prije nego što su ga oslobodili Britanci.

Knjiga s njezinim zapisima izdana je 3. siječnja ove godine, a na policama francuskih knjižara pojavila se već prethodnog tjedna, punih šezdeset godina nakon što je Helene zapisala vlastite dojmove o jednom od najstrašnijih i najsramnijih razdoblja svjetske povijesti, koje ju je stajalo života.

Kad je počela pisati dnevnik, Helene je imala 21 godinu. On počinje opisom idiličnog života u Parizu, jer ju je taj grad, kako je sama zapisala, posebno nadahnjivao i pružao joj veliku radost življenja.

U početku, Helene uglavnom opisuje svoje dane na pariškoj Sorbonni, šetnje pariškim ulicama, romantične šetnje Latinskom četvrti, druženje s prijateljima, kolegama s fakulteta, piše o svojem zaručniku Jeanu Morawieckom. Odrasla je u obitelji koja je pripadala pariškoj društvenoj eliti i koja joj je omogućila pohađanje najboljih škola, satove violine...

U samo tri dana u pariškim je knjižarama prodano 26.000 primjeraka knjige. „Ta je mlada djevojka bila nevjerojatno pismena i nadarena“, rekao je Antoine Sabbagh, izdavač Berrina dnevnika, dodajući kako je nakon što je pročitao prvu stranicu dnevnika, znao da je djelo pisala intelektualka i osoba s iznimnim književnim znanjem i darom za književnost. U dnevniku, primjerice, u više navrata svoje prijatelje i kolege

naziva raznim imenima iz svjetske književnosti, koju vrlo dobro poznaje. Svog zaručnika Jeana tako, na primjer, naziva Lancelotom.

Dnevnik je i vrijedan povijesni dokument

I upravo taj njezin Lancelot zaslužan je što je dnevnik ugledao svjetlo dana. Shvativši, u jednom trenutku, da će doživjeti sudbinu poput one milijuna Židova, dnevnik se pretvara u nešto što želi ostaviti kao nasljeđe, prije svega Jeanu, koji se pridružio pripadnicima De Gaulleove Slobodne Francuske zbog čega je morao napustiti zemlju.

„Znam zašto pišem dnevnik. Želim da ga Jean jednog dana dobije, ako mene više ne bude. Ne želim samo tako nestati, a da on ne zna o čemu sam sve razmišljala dok ga nije bilo. Ili barem o nekim stvarima o kojima sam razmišljala“, napisala je Helene.

„Mislim da je glavni razlog popularnosti knjige, Helenin književni talent te opis načina na koji je otkrila rat. Ona je vrlo otvorena, do boli suosjeća s patnjama ljudi koji je okružuju. Knjiga pokazuje da u istom gradu žive ljudi čiji je život relativno kvalitetan, no samo nekoliko ulica dalje ljude progone.

Helene je živjela oba života i zato je njezin dnevnik važan. To je povijesni dokument napisan kao priča, no nažalost, s tužnim svršetkom“, kazao je Antoine Sabbagh.

I povjesničari njezinu knjigu već proglašavaju vrijednim povijesnim dokumentom, jer je Helene pisala o autentičnim događajima i životu u okupiranom Parizu.

Vjerojatno neizbježno, Berrin dnevnik gotovo svi već uspoređuju s „Dnevnikom Anne Frank“. No, iako su obje mlade žene umrle od tifusa u istom koncentracijskom kampu Bergen-Belsen, Anna u ožujku, a Helene u travnju 1945. godine, njihovi su dnevnici potpuno različiti. Anna je najviše pisala o skrivanju u Amsterdamu, a Helene o preživljavanju u okupiranom Parizu.

U samo tri dana u pariškim je knjižarama prodano 26.000 primjeraka knjige. Vjerojatno neizbježno, Berrin dnevnik gotovo svi već uspoređuju s „Dnevnikom Anne Frank“. No, iako su obje mlade žene umrle od tifusa u istom koncentracijskom kampu Bergen-Belsen, Anna u ožujku, a Helene u travnju 1945. godine, njihovi su dnevnici potpuno različiti. Anna je najviše pisala o skrivanju u Amsterdamu, a Helene o preživljavanju u okupiranom Parizu.

Od prvih idiličnih dnevničkih zapisa do nevjerice

Otac Helene Berr Raymond, bio je ugledan industrijalac koji je vjerovao da će nacisti progoniti Židove koji nisu iz Francuske, no nije bio u pravu. Urednik Antoine Sabbagh rekao je kako je obitelj dvaput imala priliku napustiti Pariz. Prvi put 1940. godine, kad je Helenin otac dobio poslovnu ponudu u Americi, i ponovo 1943. godine kad je prvi put uhićen.

Prvi datum zabilježen u dnevniku dvadesetdvoгодиšnje studentice jest 8. travnja 1942. Tih prvih nekoliko mjeseci njezini su zapisi idilični, no već 8. lipnja iste godine s nevjericom postaje sve svjesnija mračnih vremena koja očekuju Židove u Francuskoj pod nacističkom okupacijom. Toga dana Helene prvi put mora izaći na ulicu sa žutom zvijezdom.

„8. lipnja 1942. Moj Bože, nisam znala da ovo može biti tako teško. Bila sam vrlo hrabra cijeli dan. Glavu sam držala uspravno i gledala ljude ravno u oči, no oni su skretali poglede. To je tako teško... Jutros sam izašla s majkom, a dvoje je djece prstom pokazalo na nas, uzviknuvši – Gledaj, to su Židovi.“ Događaj sa žutom zvijezdom ponovio se i drugog dana i ponavljao se sve dok obitelj nije uhićena.

Otac Helene Berr Raymond, bio je ugledan industrijalac koji je vjerovao da će nacisti progoniti Židove koji nisu iz Francuske, no nije bio u pravu. Urednik Antoine Sabbagh rekao je kako je obitelj dvaput imala priliku napustiti Pariz. Prvi put 1940. godine, kad je Helenin otac dobio poslovnu ponudu u Americi i ponovo 1943. godine kad je prvi put uhićen.

Prve naznake da se uobičajenom životu u Parizu bliži kraj, iščitavaju se iz dijela dnevnika u kojemu Helene piše kako je kolege s fakulteta upozoravaju da pobjegne iz Francuske. „Ljudi govore o smrtonosnim plinovima koje puštaju onima što stignu vlakovima na poljsku granicu. Za sada su to samo priče, no strahujem da u njima ima i nešto istine.“

„15. veljače 1944. Zašto me njemački vojnik pokraj kojega prolazim na ulici ne udari, zašto me ne izvrijeđa? Oni i ne shvaćaju

bolesnu nelogičnost činjenice da mi pridržavaju vrata dok ulazim u podzemnu željeznicu, a možda će me već sljedećeg dana strpati u jedan od vlakova smrti“, zapisala je Helene. U međuvremenu su uhitili njezina oca Raymonda, predali ga Gestapou koji ga je najprije ispitivao, a potom transportirao u tranzitni logor Drancy.

Njegovo je uhićenje gotovo potpuno shrvalo Helene, no ni tada nije pomislila na bijeg te je počela volontirati u jednoj francusko-židovskoj udruzi koja se brinula o djeci čiji su roditelji

„8. lipnja 1942. Moj Bože, nisam znala da ovo može biti tako teško. Bila sam vrlo hrabra cijeli dan. Glavu sam držala uspravno i gledala ljude ravno u oči, no oni su skretali poglede. To je tako teško... Jutros sam izašla s majkom, a dvoje je djece prstom pokazalo na nas, uzviknuvši – Gledaj, to su Židovi!“

bili već deportirani u logore. Igrala se s njima, mijenjala im pelene, tješila ih dok su plakali.

Obitelj je više od pola stoljeća čuvala dnevnik

Zadnji dan što ga je zabilježila u svoj dnevnik bio je 15. veljače 1944. godine. Helene je opisala razgovor s jednim muškarcem koji se uspio vratiti u Pariz nakon deportacije. Ispričao joj je kako je izgledao put bez povratka za većinu Židova. Prevozili su ih stočnim vagonima, a većina ih je završavala u plinskim komorama. Helene je toga dana shvatila što je čeka. Napisala je: „Nijemci imaju samo jedan cilj – istrebljenje“.

Ta studentica engleskog jezika i književnosti koja je voljela djela Josepha Conrada, citirala je njegove riječi iz knjige „Heart of Darkness“, ujedno i njezine zadnje riječi zapisane u dnevniku: «Užas! Užas! Užas!»

Helenin dnevnik više od pola stoljeća bio je u privatnom vlasništvu članova obitelji Berr koji su preživjeli Holokaust. Prije uhićenja Helene ga je dala obiteljskom kuharu koji je radio za njezinu obitelj, a on je dnevnik prosljedio njezinu ujaku koji ga je kasnije predao njezinu zaručniku Morawieckom. Kopiju dnevnika čuvala je Helenina obitelj, a 1992. njezina nećakinja Mariette Job kontaktirala je Jeana Morawieckog, koji je u preživio rat i u međuvremenu postao cijenjeni francuski diplomat te su se složili da vlasnica originalnog primjeka postane ona. Mariette ga je 2002. predala Memorijalnom centru Shoah u Parizu gdje je od tada izložen za javnost.

Presudan za objavljivanje knjige u Francuskoj bio je jedan Mariettin posjet Centru Shoah tijekom kojega je zamijetila kako se

Prema riječima francuskog izdavača, „Dnevnik Helene Berr“ trebao bi uskoro biti na policama knjižara diljem svijeta. Prava na objavljivanje već su prodana u 15 zemalja. Englesko izdanje trebalo bi se pojaviti u rujnu ove godine, a njemačko početkom 2009. godine.

oko izložena dnevnika nagurava mnoštvo ljudi te je shvatila da za njega vlada velik interes.

Francuskog književnika Patricka Modiana koji je napisao predgovor, knjiga je potaknula da pokuša pronaći putove kojima je šetala i Helene. „Morat ćete biti vrlo tihi da biste hodali uz Helene i čuli njezin glas. Glas i prisutnost koja će nas pratiti cijeli život.“

(pripremila i obradila, prema tekstovima objavljenim u francuskim i njemačkim novinama, Marijana Hajdić Gospočić)

IN MEMORIAM - MARKO WEISS

ODLAZAK S KRUNOM DOBRA IMENA

Na vječni počinak otišao je Marko Weiss, počasni predsjednik Židovske općine Virovitica, predsjednik Židovske općine Virovitica od 1964. do 2002. godine, jedan od pripadnika najstarije generacije židovskih aktivista bivše Jugoslavije i Hrvatske.

Preminuo je 11. prosinca 2007. godine, nakon duge i teške bolesti, u 86. godini života. Pokop je obavljen 12. prosinca na Gradskom groblju u Virovitici na tradicionalan židovski način, a službu je predvodio rabin Lucijan Moše Prelević. Do groba ispratili su ga supruga Zdenka, sinovi Ljubo-Ruben i Željko st., unuka Daniela i unuk Željko ml., snaha Ivanka, druga rodbina te veći broj prijatelja, bivših suradnika, znanaca, sugrađana, poštovatelja.

Bio je to jedan od rijetkih pogreba po židovskom ritualu nakon Drugog svjetskog rata u Virovitici i s obzirom na kratkoću vremena od smrti do pokopa, u pogrebnoj povorci ispratio ga je velik broj ožalošćenih; pored ostalih, pogrebu je prisustvovalo i nekoliko svećenika katoličke crkve sv. Roka u Virovitici, kao i privatnih osoba. Porodica Weiss primila je veći broj telegrama, e-mail i SMS poruka s izrazima sućuti, pored ostalih i telegram predsjednika Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina Hrvatske dr. Ognjena Krausa, te židovskih općina Čakovca, Osijeka i Rijeke. Lokalna radio-stanica te «Virovitički list» zabilježili su smrt Marka Weissa.

Zadnje riječi uputio je preminulom stariji sin Ljubo Ruben Weiss, navodeći osnovne životne postaje iz biografije te izmolivši kadiš.

Dvije porodice i dva života

Marko Weiss rođen je u Lukaču kraj Virovitice 28. svibnja 1922. godine, u trgovačkoj porodici, a umro u Općoj bolnici Virovitica trpeći nekoliko godina bolove i muke. Na pomoći mu je bila, osim medicinskog osoblja, posebno supruga Zdenka. Bio je muž Zdenke, otac sinovima Ljubomiru i Željku, djed unucima Danieli i Željku mlađem, svekar Ivanki, bratić ... čovjek koji je imao dvije porodice i dva života. Jednu je izgubio u najvećoj tragediji koja je zadesila Židove – tragediji Holokausta, a drugu je osnovao vrativši se kao jedan od rijetkih Weissovih iz njemačkih nacističkih logora.

Odveden je zajedno s porodicom u svibnju 1943. godine i preživio je zloglasne logore kao što su Auschwitz - Birkenau (gdje je ime i prezime zamijenjeno logoraškim brojem 121 729), logor u varšavskom getu te Dachau u čijoj ga je blizini oslobodila američka vojska 2. svibnja 1945. godine. Razdoblje nakon 1945. nazivao je svojim drugim životom i dan 2. svibnja 1945. obilježavao je svečanije nego svoj rođendan.

Nakon oslobođenja iz logora mogao je birati kamo će – Amerika, Palestina, Francuska, zavičaj..? U Mittenwaldu se odlučio za zavičaj, tadašnju Jugoslaviju, današnju Hrvatsku, u koju se vratio kao jedini preživjeli od najuže porodice.

Školovao se u Lukaču i Virovitici gdje je 1940. završio gimnaziju. Vjeronauk je polazio kod rabina dr. Kaufmanna, a porodica Weiss imala je svoja stalna mjesta u virovitičkoj sinagogi sve do njezina rušenja.

Iako gubitnik, posvetio se radu i 33 godine (od 1947. do 1980.) radio je na raznim radnim mjestima da bi najveći broj godina radio kao komercijalist u poduzeću «Kooperativa». Upamćen je kao sposoban, marljiv stručnjak, pošten čovjek koji je gotovo sav svoj radni vijek posvetio razvoju poljoprivrede virovitičkog kraja.

I pored obaveza na poslu nalazio je vremena i za druge djelatnosti i aktivnosti. Još u Lukaču kao aktivist mjesne zajednice radio je na podizanju spomenika partizanskim borcima i žrtvama fašističkog terora. U to vrijeme jedan mandat bio je odbornik Općinske skupštine Virovitica.

Briga za židovsko nasljeđe

Nije isticao, ali nije ni tajio svoje židovstvo i od 1964. do 2002., dakle punih 38 godina, vodio je malobrojnu židovsku općinu Virovitica, organizirajući njezin rad predstavljajući Općinu prema drugim židovskim institucijama odnosno državnim i društvenim tijelima. Suradivao je vrlo dobro s rukovodstvom Saveza jevrejskih (židovskih) opština Jugoslavije, Jevrejskim istorijskim muzejom, institucijama i pojedincima u Izraelu, s Koordinacijom židovskih općina Hrvatske te posebno sa Židovskom općinom Zagreb.

Brinuo se o Židovskom groblju u Virovitici: njegovim zalaganjem postavljena je spomen-ploča na mjestu gdje je nekada stajala virovitička sinagoga koju su srušile ustaške vlasti 1941. godine. Godinama se zalagao u Izraelu da se svećeniku Stjepanu Jankoviću, koji je pokušao spasiti židovsku obitelj Weiss u vrijeme Drugog svjetskog rata, dodijeli Medalja Pravednika među narodima. To mu je na kraju i uspjelo te je Yad Vashem 1996. godine župnika Jankovića proglasio Pravednikom.

Marko Weiss bavio se i pisanjem tako da je «Virovitički list» u njemu imao povremenog suradnika – objavio je više tekstova vezano za logoraški život, suradivao je u Virovitičkom zborniku pišući o trgovini u Virovitici te u časopisima i publikacijama židovskih organizacija pišući o povijesti Židova Virovitice i okolice.

Zapažen je bio i njegov rad u Ekološkom društvu Virovitica i za te aktivnosti dobio je i Priznanje - plaketu Ekološkog društva 1998. godine. Za vođenje Židovske općine i rad u židovskim organizacijama dobio je Megilu, zahvalnicu Saveza jevrejskih (židovskih) općina Jugoslavije.

Marko Weiss desetljećima se borio za odštetu za prisilan rad i patnje u logorima koja mu je, nakon gotovo četiri desetljeća, odobrena i koju je primao sve do svoje smrti. Ostavio je iza

sebe vrijedne dokumente s tim u vezi kao i u vezi svog života, dokumente koje je brižno čuvao te oveću biblioteku knjiga s težištem na Holokaustu. Intervjuiran je za Memorijalnu fondaciju Stevena Spielberga, a nekoliko puta bio je i gost radio-stanice Virovitica gdje je opisao najdramatičnije dijelove svoje biografije. Moguće je da će neki muzej imati interes da sačuva pedantno skupljane dokumente kako bi se mladim generacijama pokazalo kolika je vrijednost tolerancije, poštovanja prava manjina te mira koji je uvjet života bez kojeg se ne može.

Oprostiti, ali ne i zaboraviti

Čovjek koji je propatio mnogo u svom životu živio je govoreći kako se može nasilje i oprostiti, ali nikada ne i zaboraviti, govorio je da su optimizam i psihička snaga te rad ono što čovjeka drži u životu, da treba poštovati vlastitu nacionalnost i vjeru, ali i svakog drugog čovjeka bez obzira na to koje nacije ili vjere bio.

Desetljećima je nastojao da mu nadležna tijela odnosno vlasti vrata očevinu, tj. imanje u Lukaču, ali izostalo je razumijevanje onih koji su mu to mogli vratiti. Radovao se odlasku u vikendicu u Bilogoru, vikendicu koja je uništena početkom Domovinskog rata.

Zalagao se u svom životu za pravednost, iako je sam doživio nepravde.

Marko Weiss bio je radin i skroman čovjek, onaj koji je poštovao obitelj i brinuo se za nju. Volio je malobrojnu rodbinu i ona njega. Ako bi ga pitali što je najvažnije u životu on bi odgovorio – nada, optimizam! Kada je cijela porodica odvođena u logor iz Lukača, na Kolcu, skretanju iz Lukača prema Virovitici, kamion je malo zastao, i dok su drugi pozdravljali sa «Zbogom!» ili uplašeni šutjeli, on je iz kamiona doviknuo: «DO VIĐENJA!»

OPTIMIZAM, VJERA U SEBE, DOBROTU I SNAGU PRAVEDNIKA, pogled u budućnost, solidarnost, ustrajnost bile su neke njegove karakteristike kao čovjeka. I nikada se ne prestati nadati!

Zadržat ćemo ga u sjećanju s tom porukom, Marka Weissa kojeg život nimalo nije štedio i koji je u mnogima koji su ga poznavali, ostavio pozitivan trag. Talmud spominje one koji nose krunu dobrog imena. Nije pretjerano reći da ju je Marko Weiss zaslužio i nosio do kraja mukotrpnog života.

*Hvala mu za dobra djela, hvala mu što je ostao svoj!
Zihrono livraha!
(N.B.-Lj.R.W.)*

IN MEMORIAM

LEA PRAŠEK, ROĐ. NEUFELD

Nakon teške bolesti umrla je 3. siječnja ove godine u Švicarskoj moja draga i jedina sestra Lea.

Meni je sada pripala teška dužnost da se riječima oprostim od nje i da se osvrnem na njezin lijep i dug život.

Naši djedovi su bili suci, a obitelj tipičan produkt Austro-ugarske. Asimilirani sa svih krajeva te velike monarhije, govorili su njemački, mađarski, poljski i hrvatski.

Naš tata Edo završio je pravo i kasnije postao uspješan odvjetnik u Zagrebu. Naša mama Albina završila je muzičku školu u Zagrebu kod prof. Stančića. Nakon rata, podučavala je klavir u muzičkoj školi.

Lea je završila židovsku osnovnu školu u Palmotićevoj ulici. Kao većina židovske djece, pohađala je sportski klub "Makabi" i imala je veliki krug prijatelja.

Obitelj je živjela u dobrim materijalnim uvjetima i Lea je imala prekrasno djetinjstvo i mladost.

A onda je to najljepše doba prekinuo okrutni Drugi svjetski rat.

Doba bježanja, emigracije u Italiji i Švicarskoj i doba u kojemu je samo instinkt našeg tate i hrabrost naše mame spasio svima nama život.

Nakon rata, naša se obitelj vraća iz emigracije u Zagreb.

Lea polaže maturu i upisuje medicinu. Nakon završenog studija, specijalizira neuropsihijatriju.

Na praksi je u Pakracu upoznala mladog kirurga Vladu Praška, inače poznatog veslača.

Brak im je bio vrlo skladan i obje su neobično uspjele u svojim strukama u Njemačkoj i Švicarskoj.

Psihijatru je JEZIK glavni instrument, glavni način komuniciranja s pacijentom. U stranoj zemlji to nije jednostavno. Lea je imala pacijente s kojima je razgovarala ne samo njemački, nego i talijanski, francuski, švicarski dijalekt i hrvatski.

Već nakon nekoliko godina postala je šef velike bolnice za duševne bolesti u Kilchbergu kraj Zuericha i tu je funkciju s velikim uspjehom godinama izvršavala. Zadnjih godina imala je vlastitu, vrlo uspješnu privatnu praksu u Zuerichu. Nakon umirovljenja živjela je i u Švicarskoj i u Zagrebu.

Dio Leina života bila je briga oko naše mame koja je doživjela 101 godinu. Duboko sam zahvalna Lei na načinu na koji je mami uvijek pomagala.

Prije četiri godine umro je njezin Vlado. Bio je to za nju velik udarac. Lea je vjerovala da je taj stres izazvao njezinu bolest.

Novi sadržaj u životu pronašla je u društvu i putovanjima.

Lea je smatrala da joj je život od 1941. godine nadalje bio poklonjen. Realno je prihvatila svoju bolest i s puno hrabrosti prihvatila neminovan kraj.

sestra Vera rođ. Neufeld

IN MEMORIAM

MAJA ALBAHARI

Maja Albahari imala je tek 30 godina. Znali smo je kao malu djevojčicu, a vidjeli je još jedanput na putovanju za London.

Kao odraslu osobu upoznali smo je tek u rujnu prošle godine. No svih ovih godina puno smo slušali o njoj od njezinih roditelja, Seke i Miljenka, i tako pratili njezino odrastanje, školovanje i uspjehe kojih nije bilo malo.

Iako izbjeglica iz Sarajeva, Maja je već u srednjoj školi bila među najboljim učenicima, a to se nastavilo ina fakultetu. Zahvaljujući roditeljima, kojima je Maja bila centar svijeta, ona i nije osjetila svu tragediju koja ih je snašla i natjerala na izbjeglištvo u London.

U rujnu prošle godine, Maja je s roditeljima došla u Zagreb. Tada smo upoznali jednu mladu, duhovitu, pametnu i simpatičnu osobu koja nas je, sve redom, očarala svojim šarmom. Gdje je bio smijeh, tu je bila i Maja. Način na koji se smijala, način na koji se s tatom šalila na mamin račun, način na koji je palila cigaretu usprkos tatinim prigovorima, način na koji vas je vragolasto pogledala... Bila je to osoba pored koje, naprosto, niste mogli ostati ravnodušni. Osoba koja je podjednako osvojila i mlade i stare.

Kada su otputovali, nije bilo čovjeka koji nije rekao: "Maja me oduševila!"

I onda prosinac. Obavijest o Majinoj bolesti, strah, tuga, nada... A onda - ono najgore.

Maja će trajno ostati u našim srcima, a njezin smijeh odzvanjati u ušima onih koji su imali sreću da je upoznaju.

Obitelj Gracije Džamonja

IN MEMORIAM

IZIDOR ROMANO - ROĐO (1919.-2008.)

Naš dragi Izidor Romano – Rođo sklopio je u siječnju ove godine svoje umorne oči.

Obitelj Romano živjela je u Sarajevu patrijahalnim životom, njegujući židovske običaje i tradiciju. Naš Rođo je u najranijem djetinjstvu od roditelja i djeda rabina Haima Romana naučio mnogo židovske običaje i molitve.

U holokaustu je doživio tužnu sudbinu židovskog naroda, izgubio je veliki broj članova svoje obitelji. Bio je sudionik NOB-a, a kao antifašist borio se do kraja rata iz kojeg je izašao s odlikovanjima i činom kapetana I. klase.

Živio je u sretnom braku s Ellom Izrael, koju je u teškoj bolesti njegovao do kraja života.

Svo svoje slobodno vrijeme provodio je u sarajevskoj Jevrejskoj općini u sređivanju evidencije članova i sakupljanju članarine. Zbog vjerskog odgoja u djetinjstvu vršio je i dužnost gabaja u Jevrejskoj općini Sarajevo sve dok, zbog novog rata, nije morao napustiti grad početkom devedesetih.

Svi su ga voljeli i cijenili jer je svima bio na usluzi poznavajući bosansku židovsku tradiciju i povijest mnogih sarajevskih židovskih obitelji.

Zapamtit ćemo ovaj život po tebi, dragi Rođo, onima koji su bili kao svjetlo koje putuje kroz tamnu noć i na svom putu pali ugasle zvijezde.

Po onima koji su nam pomogli da spoznamo kako jedino penjući se na brdo usprkos svim mukama, možemo osjetiti djelić plavog neba.

Po ljudima koji su nam bili darovani, a nakon kojih nećemo više biti isti, pamtit ćemo ovaj život po tebi i zato ti hvala za sve tople riječi, za svu toplinu koju si širio, za sva znanja koja si nam nudio, jer ti si bio živi leksikon bosanske židovske tradicije.

*Zihrono livraha
Regina Kamhi
Dom Lavoslav Schwarz*

Izidor Romano rođen je 5. srpnja 1919. godine u Višegradu (BiH) u višečlanoj sefardskoj obitelji Jakova i Sare (rođ. Levi) Romano. Školovanje i odrastanje proveo je u Višegradu.

Tijekom Drugog svjetskog rata izgubio je roditelje, dva brata, jedinu sestru i njezinu obitelj. Sam je preživio holokaust tako što se priključio crnogorskim partizanima.

Nakon rata nastanio se u Sarajevu i do umirovljenja radio u tvrtki „Interšped“. Nakon odlaska u mirovinu, a posebice nakon smrti supruge Rahele, uključio se u rad Jevrejske općine Sarajevo, u kojoj su ga svi poznavali po nadimku Rođo.

Bio je posebice vezan za braću i njihove obitelji, a poseban pijetet imao je prema žrtvama logora u Đakovu, gdje je godinama obilazio grobove uže i šire obitelji.

Raspalom bivše države, bio je prinuđen napustiti Sarajevo i nakon kraćeg boravka u Makarskoj, svoje novo prebivalište stekao je u Domu Lavoslav Schwarz.

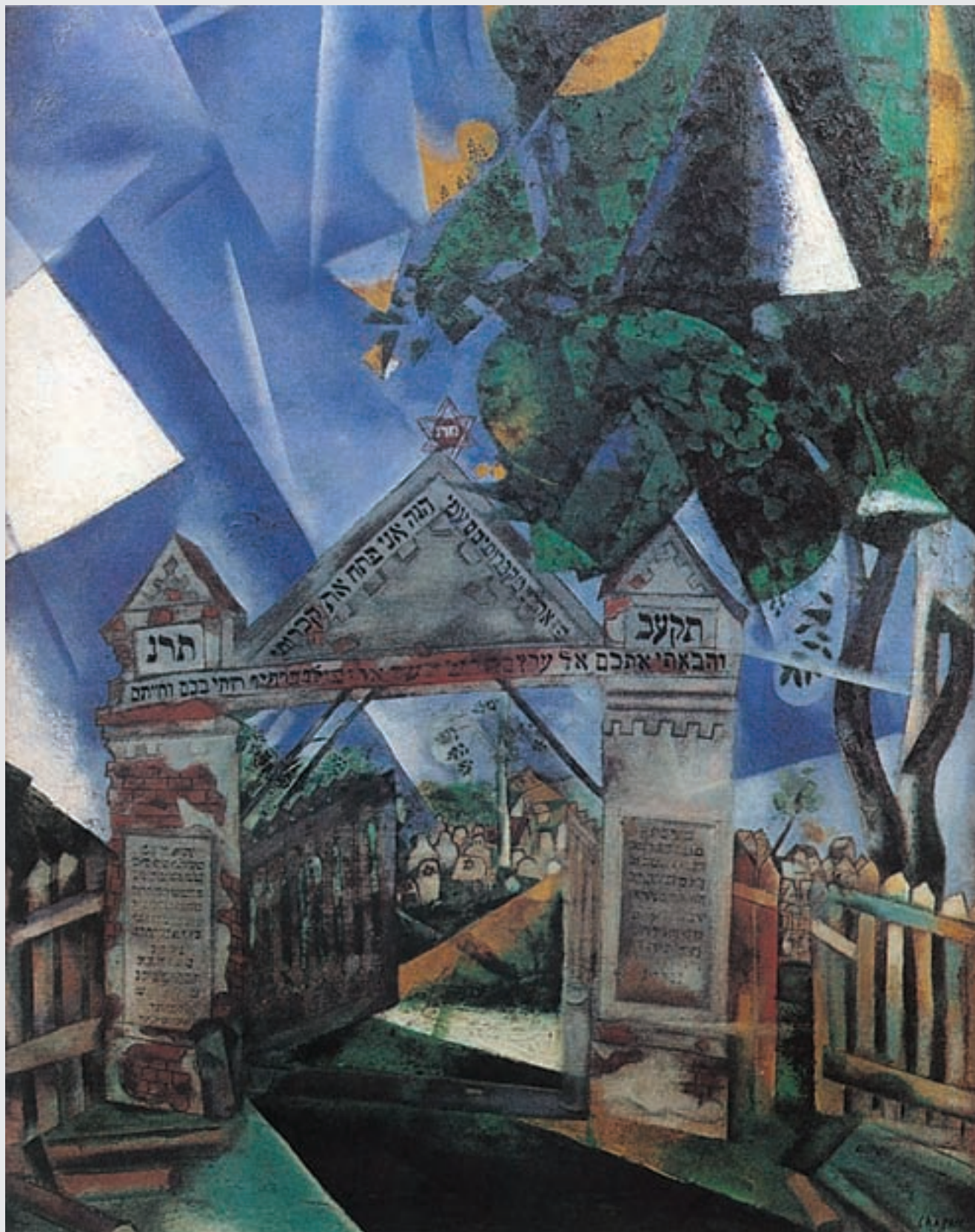
Dugo vremena obnašao je dužnost predmolitelja u ŽOZ-u što mu je pričinjalo veliko zadovoljstvo.

Zauvijek će ostati u srcima brata Morica, nećakinja i nećaka, te mnogobrojnih prijatelja.

LIMMUD KESHET EX-YU

Beograd, studeni 2007.

Marc Chagall

Ulaz na groblje, 1917.